

Univerzita Palackého v Olomouci
Katedra psychologie Filozofické fakulty

**INTERSEXUÁLNÍ ROZDÍLY V ŽIVOTNÍ
SPOKOJENOSTI Z HLEDISKA FINANČNÍHO
PŘÍJMU**

Intersexual differences in life satisfaction according to financial income

Magisterská diplomová práce

Autor: **Bc. Helena Müllerová**

Vedoucí práce: **doc. PhDr. Zdeněk Vtípil, CSc.**

Olomouc 2011

Děkuji doc. PhDr. Zdeňku Vtípilovi, CSc. za vedení mé magisterské diplomové práce.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a všechny použité prameny řádně citovala a uvedla.

V Olomouci dne 15. února 2011

podpis

Obsah

Úvod	5
1. Obecné psychologické a ekonomické aspekty práce	7
1.1. Práce a zaměstnání	7
1.2. Nezaměstnanost	7
1.3. Vliv práce na životní spokojenost	9
1.4. Psychologický kontext	11
2. Ekonomické chování a myšlení jednotlivce	13
2.1. Základní dimenze chování	13
2.2. První náznaky ekonomického chování	13
2.3. Člověk ekonomický	15
2.4. Racionalita ekonomického chování	17
2.5. Ekonomické chování jednotlivce	18
2.6. Změny v ekonomickém chování	18
2.7. Ekonomické chování a sociálně patologické jevy	19
3. Příjem a jeho koreláty	21
3.1. Průnik psychologie do ekonomie	21
3.2. Pojetí peněz z hlediska psychologie	22
3.3. Subjektivní vnímání peněz	23
3.4. Příjmy a životní úroveň	23
3.5. Příjem a jeho vliv na životní spokojenost	24
3.6. Smysl bohatství	25
4. Ekonomické podmínky, postoje a hodnoty lidí ve společnosti	27
4.1. Postoje	27
4.2. Postoje a chování	29
4.3. Ekonomické podmínky a postoje lidí	30
4.4. Hodnoty a životní spokojenost	31
4.5. Životní způsob a styl	32
4.6. Charakteristika současné doby	33
5. Životní spokojenost a její determinanty	35
5.1. Životní spokojenost	35
5.2. Nástroje pro měření životní spokojenosti	36
5.3. Pojetí životní spokojenosti	37
5.4. Výzkum životní spokojenosti	38
5.5. Subjektivní pocit pohody	39
5.6. Teorie štěstí	40
5.6.1. Měření spokojenosti a štěstí	41
5.7. Emoce a životní spokojenost	42
5.7.1. Emoční inteligence	43
5.8. Geny, osobnost a životní spokojenost	43
5.9. Víra a životní spokojenost	45
5.10. Smysluplnost bytí	46
5.11. Faktory ovlivňující životní spokojenost	47
5.11.1. Manželství, partnerství, rodina	47
5.11.2. Finanční situace	49
5.11.3. Vzdělání	51
5.11.4. Zaměstnání	51

5.11.5.	Vztah k dětem	53
5.11.6.	Zdraví	54
5.11.7.	Bydlení	55
5.11.8.	Sexualita	56
5.11.9.	Přátelé a příbuzní	57
5.11.10.	Věk	57
5.12.	Životní spokojenost a ekonomické podmínky	58
6.	Intersexuální rozdíly v jednotlivých dimenzích životní spokojenosti	60
6.1.	Žena a společnost	60
6.1.1.	Žena a rodina	60
6.1.2.	Žena a kariéra	61
6.2.	(Ne)Rovnost v odměňování mužů a žen	62
6.3.	(Ne)Rovnost na trhu práce	63
6.4.	Nezaměstnanost – rozdíly mezi muži a ženami	64
6.5.	Peníze – rozdíly mezi muži a ženami	64
6.6.	Náboženství – rozdíly mezi muži a ženami	65
6.7.	Politické postoje – rozdíly mezi muži a ženami	65
6.8.	Sexualita – rozdíly mezi muži a ženami	66
6.9.	Zdraví – rozdíly mezi muži a ženami	67
7.	Metodologický rámec výzkumu	68
7.1.	Cíle výzkumu a hypotézy	68
7.2.	Aplikovaná metodika	69
7.2.1.	Dotazníky životní spokojenosti	69
7.2.2.	Statistické zpracování	71
7.3.	Zkoumaný soubor	72
7.4.	Symbolika	78
8.	Výsledky	79
8.1.	Základní výstupy Dotazníku životní spokojenosti z hlediska pohlaví	79
8.2.	Testy průměru vůči referenční konstantě	81
8.3.	Rozdíly mezi soubory	83
8.4.	Koreláty	90
8.5.	Srovnání souborů s normou	95
8.6.	K platnosti hypotéz	99
9.	Diskuse	100
10.	Závěr	108
11.	Souhrn	109
12.	Seznam literatury; internetové zdroje	113
	Přílohy	

ÚVOD

Při rozvíjení zkoumání kvality života se pozornost začala soustředit i na životní spokojenost a štěstí. Výzkum kvality života bývá označován za jedno z nejvýznamnějších témat soudobé sociologie. Je těžké definovat, co životní spokojenost a štěstí přesně znamenají a jaký výzkum bychom mohli použít. Ve výzkumu životní spokojenosti se musíme opírat především o subjektivní výpověď jedince.

Životní spokojenost závisí na množství faktorů, které ji ovlivňují a je jí v dnešní době věnována velká pozornost. Z důvodu velkého zájmu o toto téma v současné době jsme se rozhodli rozšířit bakalářskou práci a ve výzkumu, původně zaměřeném pouze na muže, se věnovat také ženám.

Mnoho lidí ztotožňuje vyšší příjmy s větší radostí ze života. Položili jsme si proto otázku, jaká existuje souvislost mezi životní spokojeností a bohatstvím, do jaké míry může materiální zabezpečení ovlivnit životní spokojenost lidí, jak často a proč životní spokojenost stoupá či klesá a jaké jsou rozdíly v jednotlivých dimenzích i celkové životní spokojenosti mezi muži a ženami.

Teoretickou část jsme rozdělili na šest kapitol, z nichž první se týká obecných aspektů práce. Přiblížíme zde problematiku zaměstnání, nezaměstnanosti, vlivu práce na životní spokojenost a psychologický kontext. Druhá z kapitol se týká ekonomického chování a myšlení jednotlivce, kde se dále zabýváme základními dimenzemi chování, vznikem ekonomického chování, jeho racionalitou, změnami a sociálně patologickými jevy. Ve třetí kapitole rozebereme příjem a jeho koreláty, počínaje průnikem psychologie do ekonomie, psychologickým pojetím peněz a subjektivním vnímáním peněz. Dále popíšeme příjmy, životní úroveň a vliv peněz na životní spokojenost. Konec kapitoly je zaměřen na smysl bohatství. Čtvrtá kapitola se dotýká ekonomických podmínek, postojů a hodnot lidí ve společnosti, kde se zaměříme na postoje, chování, hodnoty, životní způsob a styl a stručně charakterizujeme současnou dobu. V páté kapitole se zabýváme životní spokojeností, geny a osobností, vírou a jejím vlivem na životní spokojenost, emocemi, štěstím, smysluplností bytí, ekonomickými podmínkami a v neposlední řadě faktory, které životní spokojenost ovlivňují. V poslední, šesté, kapitole se zaměříme na intersexuální rozdíly v jednotlivých dimenzích životní spokojenosti.

V empirické části vycházíme z výsledků výzkumu a soustředíme se především na ekonomické zajištění zkoumaných osob, jeho vliv na životní spokojenost a rozdíl v životní spokojenosti a jednotlivých dimenzích mezi muži a ženami, které mají vliv na celkovou

životní spokojenost. Patří mezi ně manželství a partnerství, finanční situace, vzdělání, zaměstnání, vztah k dětem, zdraví, bydlení, sexualita, přátelé a příbuzní a věk.

Cílem naší práce je zjistit strukturu dimenzí životní spokojenosti u všech souborů včetně srovnání s normou, koreláty věku a dimenzí životní spokojenosti u všech souborů, dále rozdíly mezi soubory s nižším a vyšším příjmem, a to zvlášť ženy a zvlášť muže, a v neposlední řadě zjistit rozdíly mezi souborem mužů a žen s vyšším příjmem.

1. OBECNÉ PSYCHOLOGICKÉ A EKONOMICKÉ ASPEKTY PRÁCE

1.1. PRÁCE A ZAMĚSTNÁNÍ

Práce má v naší kultuře hlubinné zakotvení, a to nejen v uspořádání společnosti, ale také v psychice člověka (Mareš, 2002). „*Freud je toho názoru, že práce je pouto, které nás váže k realitě. Jestliže nemáme povinnost ráno vstát a jít do práce, pak se ocitáme v nebezpečí, že nás ovládnou fantazie a emoce*“ (Mareš, 2002, str. 68). V naší kultuře není ovšem důležitá pouhá práce, ale práce placená, tedy v zaměstnání. Jedním z nejdůležitějších principů pořadajících životní dráhu člověka je přechod k ekonomické aktivitě a následně její ukončení. Zaměstnání je v naší kultuře chápáno jako centrální instituce. Naše vzdělání se chápe jako příprava na zaměstnání a volný čas jako prostředek k regeneraci před další prací. Jahodová (1979) uvádí pět základních potřeb uspokojovaných zaměstnáním:

- zaměstnání vytváří reálnou strukturu času
- zajišťuje pravidelné sociální kontakty
- umožňuje podílení na cílech a účelech, které ho přesahují
- vymezuje osobní status a identitu
- souvisí se řadou aktivit, k nimž člověk bez zaměstnání nemá motivaci (Jahodová, 1979 in Mareš, 2002).

Bakke (1933) tvrdil: „*Jen se zaměstnáním existuje budoucnost. Bez zaměstnání je jen pomalá smrt všeho, co tvoří člověka ambiciózním, pracovitým. Smrt radosti ze života*“ (Bakke, 1933, str. 72).

Pracovní spokojenost můžeme chápat jako důsledek dobrého zajištění pracovních podmínek. Jde o vztah pracovníka k pracovnímu zařazení, k profesi, ve které pracuje, ke skupině lidí, se kterými spolupracuje nebo k firmě.

1.2. NEZAMĚSTNANOST

Nezaměstnanost představuje jeden z klíčových ukazatelů ekonomiky. Patří k nejzávažnějším jevům tržní ekonomiky. Růst tuzemské ekonomiky v roce 2011 zpomalí, míra nezaměstnanosti bude stagnovat, v horším případě ještě poroste.

Vývoj míry nezaměstnanosti v České republice (Hubinková, 2009) se do konce roku 1996 pohyboval na poměrně nízké úrovni. Velkým problémem v České republice začala být

tendence k růstu dlouhodobé nezaměstnanosti. Nevyužije-li se rekvalifikací, veřejně prospěšných míst či společensky účelných míst, nezaměstnanost bude negativně ovlivňovat lidi v samé podstatě, a ti se budou pohybovat v „bludném kruhu“ neustálého nezaměstnávání. Nezaměstnanost je pro jedince většinou tíživým existenciálním zážitkem. Dojde-li ke ztrátě zaměstnání, dochází k deprivaci základních potřeb, které se zaměstnáním úzce souvisí. Také hodnocení nezaměstnanosti širší společností bývá vesměs negativní. Dlouhodobá nezaměstnanost se týká především mladých lidí, žen, minorit a starších obyvatel. Nezaměstnanost u mladých jedinců může způsobit zhroucení jejich identity a dále vést k sociálně patologickému chování s důsledkem vzniku generací nezaměstnaných. Starší pracovníci se naopak potýkají s problémem vyloučení z pracovního trhu. Státní politika se snaží uvolnit pracovní trh pro mladé řešením odchodů starších obyvatel do důchodu. Nemalým problémem je finanční nestabilita důchodových soustav, jež nutí lidi setrvat v práci co nejdéle. Zdravotně handicapovaní občané jsou neméně ohroženou skupinou nezaměstnaných. Stresující faktory u nezaměstnaných se časem samozřejmě zvyšují, což má za následek vznik psychických problémů, které často nezaměstnané jedince postihují.

Výpovědi některých nezaměstnaných (Buchtová, 2002) hovoří o trvalých následcích, jež se vryly hluboko do jejich vědomí. Popisují změny vlastního chování v důsledku zkušeností s nezaměstnaností. Cítí také podstatně větší odpovědnost za rodinu, která jim v době jejich nezaměstnanosti poskytla sociální oporu.

Jordan (1982) zdůrazňuje, že být nezaměstnaný znamená mimo ztrátu práce a s tím spojených odpovídajících životních prostředků i:

- vyloučení z profesionálního společenství
- přisouzení nevýhodného sociálního statusu (stigmatu)
- vyloučení z aktivní účasti v odborech
- vyloučení z plného občanství (Mareš, 2002).

Negativní status spojený s nezaměstnaností může nezaměstnaný vnímat jako stigma, které diskredituje, což má za následek odmítnutí přijmutí statusu nezaměstnaného a vyhýbání se všemu, co by ho mohlo identifikovat. Snaží se skrýt fakt ztráty zaměstnání a to mnohdy nejen před svým okolím, ale i vlastní rodinou.

Veřejnost od nezaměstnaných očekává především aktivní hledání nového zaměstnání. Dominující obraz nezaměstnaných, který je ještě posilňován masmédií, je stále

moralizující. Obraz nezaměstnaných jako těch, kteří žijí na úkor daňových poplatníků, je pro veřejnost stále přitažlivý a rozšířený.

Di Tella a kol. (Di Tella, 2001 in Welsch, 2007) použili v průlomové studii údaje získané při průzkumech životní spokojenosti ke zkoumání toho, jak se informace respondentů o jejich pocitu životní pohody shromážděné v rámci studie liší při změně míry nezaměstnanosti a inflace. Zjistili statisticky významnou nepřímou souvislost mezi pocitem životní spokojenosti evropských občanů a těmito dvěma proměnnými, což naznačuje, že v rámci těchto údajů existuje funkce, která se podobá ztrátové funkci, s níž pracuje odborná literatura. V rámci této funkce je váha přiřazená nezaměstnanosti výrazně větší než váha přiřazená inflaci. Podobných výsledků dosáhli Di Tella a kol. (2003) pomocí jiné ekonometrické metodologie. To vedlo k závěru, že „index pocitu neštěstí“ implikuje přeceňování inflace.

1.3. VLV PRÁCE NA ŽIVOTNÍ SPOKOJENOST

Je poměrně jasné, že životní spokojenost souvisí také s tím, jak je člověk spokojen se svou prací. Problémy v práci lidi ovlivňuje, ovlivňuje jak jejich fyzické, tak i psychické zdraví. Podle některých starších studií ale práce ovlivňovala životní spokojenost pouze průměrně, neměla největší, ale ani nejmenší vliv na spokojenost člověka. Steiner a Truxill (1989) došli k závěru, že práce ovlivňuje životní spokojenost člověka pouze natolik, nakolik je pro něj důležitá (Hamplová, 2004).

Můžeme předpokládat, že význam práce v životě člověka se liší podle typu zaměstnání. Jsou jedinci, kteří jsou ekonomicky dobře zajištěni, i přesto ale nechodí do práce rádi, je pro ně nutností a tráví tam pouze čas, který je nezbytně nutný pro vykonání důležitých činností. Naopak jsou také jedinci, kteří bez ohledu na výši příjmu chodí do svého zaměstnání rádi, je jím koníčkem a tráví v něm spoustu času, někdy i na úkor rodiny a přátel.

Člověk v mladém věku může být brzy na vrcholu a získat špičkovou výkonnost (Řičan, 2004), zvláště pokud jde o práci, kde může uplatnit tělesnou sílu, výdrž a rychlost. V tomto věku ale ještě stále člověk sbírá zkušenosti a může také častěji měnit zaměstnání. Získané zkušenosti si sebou odnáší. Jsou zaměstnání, kde může být na vrcholu pouze mladý či mladší člověk, jako je například sport a brzy se musí smířit s počínajícím sestupem. Člověk potřebuje léta praxe, aby získal potřebné znalosti a zkušenosti. Profesionální dráha může

být zkomplikována různými faktory, například špatnou volbou vysoké školy. Životním omylem se může také stát, pokud člověk, který je velice nadaný, na vysoké škole studovat nezačne. Americký psycholog William James (in Říčan, 2004) říká, že je nutno využít období do dvaceti pěti let, kdy je člověk ještě schopen nezištné zvědavosti, to znamená, kdy chce studovat z čistého zájmu o obor bez ohledu na užitek. Muži musí ovšem někdy volit mezi profesní dráhou a zajištěním rodiny. Například nadaný student medicíny, který by před sebou za normálních okolností měl velmi slibnou a úspěšnou kariéru, je nucen se tohoto vzdát, protože se mu například narodí dítě a musí vzít zavděk průměrným zaměstnáním, aby uživil rodinu, kde však nevyužije svých schopností a dovedností a léty přijde i o chuť na sobě dále pracovat a setrvá již jako řadový zaměstnanec.

Lidské povahy jsou rozmanité stejně jako profesionální dráhy a v každé pracovní pozici se člověk může zařídit mnoha různými způsoby. Starší člověk už nemá tak dobré tělesné předpoklady, aby ho plně uspokojovaly a tak se více soustředí na práci, zvedá si sebevědomí a buduje respekt u svého okolí. Ve starším věku jsou některé profese ty nejproduktivnější, jako například medicína. Na druhou stranu dělníkovi, který musí celý život těžce fyzicky pracovat, už ubývá sil a je opotřebovaný. Spokojený může být člověk, který už nemá potřebu si něco dokazovat a netouží po kariéře. Může pracovat v klidu a tak, aby mu to přineslo dlouhodobý užitek (Říčan, 2004).

Lidé, kteří se nehoní za úspěchem, se můžou v pozdějším věku radovat z práce jako takové a tedy mohou prožívat i uspokojení z mezilidských kontaktů. Naproti tomu lidé, kteří se za každou cenu snaží něčeho dosáhnout, které práce příliš netěší a kterým jde pouze o moc a peníze, jsou nešťastní. Často také lidé ve starším věku chodí do práce už jen proto, aby si to „odkroutili“, což může vyplývat z osobnosti, a nebo je jejich práce stereotypní a nepřináší nic nového. Předností starších lidí v zaměstnání bývá vytrvalost a trpělivost. Mladý pracovník může pracovat příliš rychle, aby dokázal, jak je výborný. Oproti tomu starší pracovník volí zdlouhavější, ale solidnější metody. V pokročilejším věku musí ale někteří pracovníci opustit své ambice ze zdravotních či osobních důvodů. Také se může stát (Říčan, 2004), že budou špatně snášet na pozici vedoucího příchod nových, ambiciózních kolegů a budou mít tendenci s nimi soutěžit. Takový vedoucí může být trapný. Nakonec ovšem zkušenost a houževnatost předčí modernější znalosti a metody nových pracovníků a je vcelku jasné, kdo musí dříve či později prohrát.

1.4. PSYCHOLOGICKÝ KONTEXT

Jistota zaměstnání představuje v dnešní době základní pilíř lidské existence. Její přitažlivost však nespočívá pouze ve finančním zajištění jedince a jeho blízkých osob. Přestože tento pohled obvykle převažuje, není zdaleka jediným. Je pravda, že je úzce spojen s materiálním zajištěním, a tedy obecnou kvalitou života, pokud jde o pořízení si potřebných či nepotřebných statků a služeb. Zaměstnání však plní v životě člověka i celou řadu dalších důležitých funkcí. Patří k nim osobní identita, nebo-li sebeúcta spojená s oprávněným pocitem, že člověk přispívá ekonomicky k chodu domácnosti. Je to nezanedbatelný faktor, který už v dnešní době není zdaleka pouze genderovou záležitostí. Tradiční role mužů, coby živitelů rodin, je totiž v dnešní době postupně překonávána. Tento faktor významně souvisí například s tak zvanou aktivizací. Ze své biologické podstaty je člověk determinován k výdeji energie, která vede k nějakému cíli. Míra schopností pro cílevědomé činnosti je u každého jedince jiná, nicméně i méně náročná či zajímavá práce představuje jisté strukturované prostředí, ve kterém je určité portfolio znalostí a dovedností možné uplatnit. K dalším pozitivům zaměstnání bezesporu patří změna prostředí. Je průkazné, že se člověk rád zabývá i jinými činnostmi, než kterými se obvykle zabývá v domácím prostředí. Dalo by se namítnout, že v tom případě může práci nahradit například sport či jiná zájmová činnost. Jedná se však o aktivity, kterými se člověk zabývá v případě zájmu ve svém volném čase a ten má v životě zcela odlišnou roli. Smysluplné plánování času patří mezi další úskalí, která mohou nastat v okamžiku, kdy se člověk ocitne bez práce. Dává mu totiž určitý řád a eliminuje časté pocity nezaměstnaných – nudu. Posledním a rovněž podstatným faktorem, který se významně podílí na celkové spokojenosti zaměstnaného člověka, je existence jeho sociálních kontaktů. V pracovním prostředí často nachází přátele a příležitost podílet se na společných kontaktech. Při ztrátě zaměstnání se pak logicky okruh potencionálních přátel a známých obvykle zmenšuje (Giddens, 1999). V době ekonomického poklesu dochází nejprve k odlivu zakázek pro průmyslové a obchodní firmy a důsledkem toho je následné masové propouštění osob ze zaměstnání. Momentálně se čelí globální krizi na trhu práce. Lidé, kterým se podaří si zaměstnání udržet, se pravděpodobně zhorší příjem a pracovní podmínky. Ztráta práce je, jak jsme již výše uvedli, v životě každého člověka do značné míry traumatická záležitost. Vyrovnání se s těmito důsledky je individuální záležitost každého jedince, která je ale podmíněna mnoha okolnostmi. Je možné ji rozlišit na endogenní, to je například vlastní odolnost vůči stresovým situacím a celkovou osobní rovnováhu a exogenní, jenž závisí na

kvalitě sociálních vztahů konkrétního jedince. Ztráta zaměstnání a s tím spojené možné finanční problémy mohou člověka donutit vyřešit situaci tím nejsmutnějším způsobem, sebevraždou. Lidé si totiž v dnešní době často berou úvěr nebo si pořídí zboží na splátky a v případě ztráty zaměstnání nemají prostředky na to, aby půjčku spláceli a stávají se z nich dlužníci. Méně tragické, ovšem zdaleka ne podcenitelné následky ztráty zaměstnání, mohou být i zhoršení zdravotního stavu, kdy se u dotyčných jedinců můžeme setkat se stresem, úzkostí nebo depresí. Stres je v podstatě souhrn fyzických a duševních reakcí na nepřijatelný poměr mezi skutečnými a očekávanými osobními zkušenostmi. Jinak řečeno, stres je stav organismu, který reaguje na výrazně působící fyzickou nebo psychickou zátěž (www.encyklopedie.seznam.cz). Psychické reakce na stres jsou úzkost a deprese. Pokud stres působí příliš dlouho nebo překročí zvládnutelnou mez, mohou být vyvolány různé zdravotní potíže jako úzkostné nebo depresivní chování, což vede ke snížení kvality života.

2. EKONOMICKÉ CHOVÁNÍ A MYŠLENÍ JEDNOTLIVCE

2.1. ZÁKLADNÍ DIMENZE CHOVÁNÍ

Porozumět smyslu a obsahu lidského jednání předpokládá naučit se rozlišovat jednotlivé způsoby chování, se kterými člověk vstupuje do vztahu se světem.

Při zkoumání chování vyšlo najevo, že lze vyjádřit několika základními dimenzemi. Polská psycholožka N.Hann-Ilgiewiczová (in Buchtová, 2003) a pokračovatel Adlerovy individuální psychologie K. Dreikurs rozlišují tyto základní dimenze chování:

1. Integrita-dezintegrita: týká se harmonie a souladu dílčích složek mezi sebou. V běžném životě můžeme narazit na jedince, jež předstírají ochotu a přátelství, ale jejich chování je nedůvěřivé.
2. Aktivita-pasivita: podle C.G.Junga se člověk jeví jako extrovertní, jestliže jeho podnikavost a činorodost je obrácená směrem navenek. Pokud je energie obrácena směrem dovnitř, člověk se navenek jeví jako pasivní.
3. Sociálnost-nesociálnost: kontakt člověka s druhými lidmi, kamarádství, organizování a spolupráce, to vše můžeme zahrnout do sociálnosti. Naopak uzavřenost, izolovanost, strach z lidí a neschopnost navazovat s nimi kontakty značí nesociálnost.
4. Konstruktivnost-destruktivnost: vyjadřuje skutečnost, že člověk sleduje své životní cíle. Při destruktivnosti se ukazují nejistota či nepřátelství (Buchtová, 2003).

Podle Watsona (1914) je chování zvláštní soustavou reakcí na okolí, podle Thorndika (1914) je chování myšlení, cítění a způsob života, který jedinec projevuje a jsou označovány jako rozum, temperament, charakter či dovednost a podle Piageta (1948/1961) je chování zvláštní případ styku mezi vnějším světem a subjektem (Hartl, Hartlová, 2000, str. 211).

2.2. PRVNÍ NÁZNAKY EKONOMICKÉHO CHOVÁNÍ

Pravěcí lidé ze začátku žili v početných rodinných tlupách, které byli velice solidární a vzájemně si pomáhali. Všichni v tlupě se dohromady starali o to, aby mělo celé společenství pokud možno co největší přísun potravy, aby se mělo kde schovat před nepřízní počasí a aby bylo chráněno před útoky z vnějšího prostředí. Když měla rodinná

tlupa hlad, musela si nejprve vyrobit potřebné nástroje a následně pomocí nich se mohla pokusit něco ulovit. Když se nepodařilo nic ulovit, přišla na řadu vegetariánská strava nebo dieta. Když chtěl některý člen tlupy teplejší oblečení, musela se tlupa zase vydat na náročný a občas i velice nebezpečný lov. Pokud se jí nic ulovit nepodařilo, musel se zimomřivý člen tlupy spokojit s tím, co měl na sobě. Člověk neekonomický si zkrátka musel všechno, co chtěl a potřeboval, opatřit vlastními silami. Při tom musel mnohdy nachodit a naběhat desítky kilometrů, musel si vystačit s věcmi základní potřeby a musel dokázat ovládat celé nepřehorné množství někdy i velice energicky náročných činností. Náznaky ekonomického chování však člověk vykazoval již od samého počátku své existence. Pokud se chtěl například náš pračlověk přemístit z jednoho místa na druhé, vybíral si vždy takovou cestu, která se mu zdála být co nejkratší, a zároveň co nejméně namáhavá. Člověk si tedy už od pradávna dokázal vybírat mezi jednotlivými volbami tu variantu, která se mu zdála být nejekonomičtější. Nejenže dokázal objevit nejkratší cestu k určitému cíli, ale díky své „lenosti“ nakonec i způsob, jak své cestování za oním cílem omezit na co nejmenší míru, takže si například pomocí přírodních nádob začal vytvářet zásoby vody na dobu, až bude mít žízeň. Z dnešního úhlu pohledu se toto chování jeví jako zcela logické a přirozené (www.euroekonom.cz), ale v pradávne lidské historii zcela určitě existovalo časové období, ve kterém se nacházelo mnoho dnešních lidských vlastností teprve v počátcích svého vývoje. Pravěcí lidé však disponovali i další schopností, kterou předčili mnoho svých zvířecích konkurentů. Uměli si vybírat takové nástroje, které jim k práci co nejvíce vyhovovaly. Ty nejlepší, nejúčinnější a nejpoužívanější z těchto nástrojů si přitom ponechávali a dále je vylepšovali podle potřeb. Když se některému členovi tlupy zalíbil nástroj, který vlastnil jiný člen tlupy, mohl mu ho buď ukrást, ale to by mohlo mít tragické následky, a nebo se mohl pokusit tento nástroj okopírovat. Kopírování mělo za následek tři pozitivní skutečnosti: 1. V lidech se začala rozvíjet schopnost učit se a od ostatních přebírat množství užitečných postupů a metod. 2. Při procesu učení se začala rozvíjet komunikace mezi jednotlivými jedinci. 3. V pravěkých tlupách se začaly hromadit užitečné zkušenosti starších jedinců, zajímavé myšlenky nejinteligentnějších jedinců a nejlepší nástroje nejzručnějších jedinců. Pořád tu však chyběla již zmíněná nejdůležitější lidská dovednost, kterou je schopnost obchodovat. Tato schopnost se začala rozvíjet v okamžiku, kdy se setkaly dvě rodinné tlupy. Každá tlupa vlastnila jiné potraviny, jiné nástroje, které si vyrobily a jiné oblečení. Pokud byla jedna tlupa mnohem větší a silnější než druhá tlupa, došlo pravděpodobně k boji a k násilnému převzetí již zmiňovaných věcí. Pokud se však spolu setkaly dvě rovnocenné tlupy, které viděly, že by si bojem pouze

uškodily, vyměnily si navzájem užitečné dary a v míru se rozešly. Jedna tlupa měla například kožešiny, které vyměnila za velice dobře zpracované nástroje na lov zvěře. První svobodná směna zboží (a služeb) mezi několika lidmi byla tímto okamžikem na světě. Ta se stala základním kamenem tržního ekonomického systému. Člověk se mohl začít specializovat na výrobu určitého druhu zboží, dostávalo se mu pestřejší, kvalitnější a zdravější stravy, měl lepší zásobu na zimu a dokonce se mohl začít usazovat na jednom místě. Než se ale usadil, musel pochopit, že zvířata se dají ochočit a mohou setrvávat na stejném místě jako člověk samý. Postupem času zjistil, že zvířata se dají využít na spoustu dalších věcí, že z nich může produkovat další výrobky, jako například mléko, maso, sýr, kůže. A zjistil, že něco z toho se dá výhodně směnit za věc jinou. A nebo ještě mnohem lepším řešením bylo nechat si část zvířat a založit trvalé stádo, což by znamenalo, že už by se nemuselo chodit na lov.

2.3. ČLOVĚK EKONOMICKÝ

Hrdinou ekonomického zkoumání je člověk ekonomický (homo economicus). Cílem jeho jednání je vždy jeho vlastní zájem. Ekonomické teorie a prosazování trhu předpokládají racionálního člověka, který je ekonomicky racionální. Zastavme se nad tím, co je to racionální chování? Definice ekonomického racionálního chování říká, že: „ *rozumný člověk se pozná podle toho, že se vždy snaží dosáhnout co největšího užitku*“ (www.blog.wuwej.net) . Anglický filozof John Stuart Mill (1806-1873) mluvil o »utility«, což můžeme také nazvat jako užitečnost nebo prospěšnost. Pokud může tento racionální člověk volit z několika možností, potom podle Milla volí možnost, od které očekává největší míru štěstí, prospěchu a užitku. V této souvislosti se mluví o homo economicus, člověku ekonomickém. Homo economicus je sobecký individualista (www.blisty.cz), který jedná vždy přísně logicky a stále proměřuje náklady s užitekem. Ekonomická teorie také předpokládá, že je dokonale informován, takže zná všechny možnosti a dokáže si je uspořádat podle míry užitku, který očekává. Nic jiného ho nezajímá, o další věci se nestará (Morawski, 2005) .

Z každodenní zkušenosti ale vyplývá, že se lidé zdaleka jako abstraktní homo economicus nechovají a to ani tehdy, pokud jim nic nestojí v cestě. Kupříkladu dokáží, a to i v rozporu se svým osobním užitekem či prospěchem, velmi mnoho obětovat, tedy být altruističtí a spolupracovat. A to dokonce, mají-li se obětovat při trestání „podrazáků“ v situacích, které se jich osobně vůbec netýkají. Mohli bychom říct, že tito lidé hasí, i když je to nepálí.

O biologický altruismus, který snižuje reprodukční zdatnost, se pokoušejí dvě teorie:

1. Teorie příbuzenského výběru – „je výhodné investovat do svých genetických příbuzných, neboť investujeme do vlastních genů. Čím jsou nám příbuzní geneticky bližší a mají naději na potomstvo, tím je investice výhodnější. Nejvýhodnější je tedy vkládat do biologicky vlastních dětí“, 2. Teorie recipročního altruismu – „pomůžu ti, ale očekávám, že až budu potřebovat, pomůžeš zase ty mně“. Tedy něco za něco. Obě dvě teorie ovšem nevysvětlují tak vysokou míru spolupráce, jaká je za normálních okolností mezi lidmi. Lidé spolupracují ve velkých skupinách a to i tehdy, když nejsou geneticky příbuzní, takže pravděpodobnost další vzájemné interakce je velmi malá. Což je zvláštní – tak nízká pravděpodobnost, že se lidé znovu setkají, je totiž svádí k podrazu, což by v průběhu delší doby mělo vést k vymizení altruistického chování. Toto se pokouší vysvětlit teorie třetí, která se zabývá v podstatě reciprocitou na druhou, což znamená, že pokud někdo, kdo má dobrou pověst potřebuje pomoci, každý mu pomůže právě proto, že má dobrou pověst a protože je pravděpodobné, že až oni budou potřebovat, pomůže jim taky. Pokud je ovšem pravděpodobnost, že se opět setkají malá, je mu dobrá pověst v podstatě k ničemu. Také se často můžeme dočíst, že altruismus je v podstatě sobeckost, že vše děláme pouze pro pocit vlastního uspokojení. Ovšem altruismus je především prospěch ostatním a proto není podstatné, zda v tom lidé nacházejí vlastní uspokojení či nikoliv. Zdá se, že u lidí se uplatňuje silná reciprocita. Lidé se silnou reciprocitou nesou náklady na altruistické odměňování a trestání, i přesto, že z tohoto chování nemají žádný ekonomický zisk. Na rozdíl od úzce biologických recipročních altruistů, kteří odměňují a trestají pouze pokud to je v jejich dlouhodobém osobním zájmu. Současný model silné reciprocit říká, že členové skupiny získávají prospěch z toho, že navzájem dodržují sociální normy a trestají ty členy, kteří je narušují. Prospěch získávají bez ohledu na to, že jejich zisk je následkem tohoto chování nižší, než je: 1. zisk dalších členů skupiny, například sobeckých jedinců, kteří narušují normy a ty, kdo je porušují, netrestají, 2. zisk dalších členů skupiny, kteří dodržují normy, spolupracují, ale šetří své zdroje tím, že jedince, kteří normy porušili, netrestají (www.blog.wuwej.net).

Bowles a Gintis (2004) svým modelem dokazují, že v průběhu 100 000 let, které předcházely domestikaci rostlin a zvířat, mohl být výskyt jedinců, kteří se chovali se silnou reciprocitou, na začátku nízký, ale jejich počet v průběhu dalších generací za tohoto předpokladu výrazně rostl. Model přitom nevyžaduje příbuzenství členů skupiny ani zánik skupiny.

Pokud mluvíme o altruistickém chování, „ z hlediska psychologie se jedná o chování, pro něž je příznačná empatie se záměrem prospět druhé osobě, ačkoli iniciátor pomoci není nucen podporu poskytnout“ (Hewstone, Stroebe, 2006, str. 54).

Domníváme se, že se lidé jako homo economicus (tzn. člověk ekonomický, tedy v úzkém slova smyslu člověk racionální) nechovají. Právě naopak, mohou-li a mají-li příležitost (www.blisty.cz), potom i za cenu vlastních ztrát si jdou za svým a tvrdě trestají ekonomicky racionální, a tím pádem sobecké jedince. Předpokládáme, že pokud lidé mohou, jsou převážně altruističtí.

2.4. RACIONALITA EKONOMICKÉHO CHOVÁNÍ

Jedno ze základních paradigmat ekonomie je model přísně racionálního jednání každého jednotlivce. Předpokládá se, že se každý člověk vždy a za všech okolností snaží maximalizovat svůj užitek z jakékoliv své činnosti. Tedy že neustále systematicky porovnává možné náklady a zisky, a na základě toho se rozhoduje vždy s maximální racionitou. Není to ovšem jen prostý nákup služeb či zboží – může jít o dlouhodobé strategie zahrnující celé řady na sebe navazujících kroků za účelem získání statků vysoké hodnoty (vzdělání, bydlení...). Mnoho lidí se tedy často rozhoduje moudře a to především v situacích, kdy musejí řešit závažná rozhodnutí. Z empirie však víme, že to takhle nefunguje a že člověk bývá při svém konání často naopak velmi iracionální. Jedná se tedy o pouhý model, jenž má sloužit k vysvětlení některých následných ekonomických procesů. Existují však bezesporu jedinci či skupiny lidí, kteří se v reálném životě rozhodují nepoměrně racionálněji než jiní (Frank, Bernanke, 2003).

Racionální chování se projevuje racionální volbou. Teorií racionální volby je několik a ty předpokládají, „že se lidé snaží získat co největší bohatství, moc a prestiž. Podle této teorie považují lidé za nejčinnější bohatství, které je možné na trhu směnit za množství dalších statků. Modely racionální volby mají za to, že se s růstem velikosti lidské skupiny míra odlišnosti hodnot vyznávaných jejími jednotlivými členy postupně ztrácí a zůstávají společné, skupinové hodnoty. Příkladem těchto hodnot může být snížení míry nejistoty nebo spravedlivé rozdělování. Široké modely racionální volby předpokládají zájem jedince na sobě samém, ale ne nutně sobectví“ (Frank, Bernanke, 2003, str. 33). Popis toho, jak by se racionální jedinec rozhodoval mezi různými alternativami, nám ukazuje *teoretický model*. Teoretické modely nám pomáhají vysvětlit, jak se budou lidé chovat a že racionální

rozhodnutí je takové, které je založeno na zvážení nákladů a prospěchu. Většina z nás dělá rozhodnutí bez zvážení nákladů a prospěchu. Učíme se metodou pokusu a omylu, které činnosti děláme dobře a kterých bychom se naopak měli vyvarovat. Pochopení určitých zákonitostí by nám mělo pomoci lépe se rozhodovat (Frank, Bernanke, 2003).

2.5. EKONOMICKÉ CHOVÁNÍ JEDNOTLIVCE

Je důležité pozastavit se nad tím, jakým způsobem ovlivňuje ekonomická situace chování jednotlivce, jak se lidé s ohledem na svou finanční situaci chovají v ekonomických vztazích a také jak úroveň ekonomiky ovlivňuje obyčejné vztahy. Ekonomie je v podstatě způsob myšlení a uvažování o světě. Ekonomie studuje chování lidí v určitých podmínkách a jak jejich rozhodnutí ovlivní společnost. Ekonomové formulovali několik použitelných pravidel, která nám pomáhají pochopit ekonomické situace, počínaje jednoduchými rozhodnutími, které činíme každý den a konče například na finančních trzích. Nikdy nebudeme mít dostatek času nebo financí na to, abychom si pořídili všechno to, po čem toužíme, abychom mohli dělat všechno, co se nám líbí anebo abychom mohli mít všechno, co by jsme si přáli. Naše přání a potřeby jsou neomezené, ovšem omezené jsou zdroje na jejich pokrytí. Pokud budeme mít něčeho více, znamená to, že něčeho musíme mít zase méně. Měli bychom nějakou činnost vykonávat pouze tehdy, pokud návratnost bude stejná anebo vyšší, než náklady, které s touto činností souvisí.

Lidé by měli všechny činnosti provádět tak, aby docházelo k ekonomickému přebytku, což je výdělek z této činnosti, od kterého se odečtou náklady. Lidé, kteří mají vyšší příjmy, budou ochotni zaplatit za určité služby více peněz. Nejvyšší cena, kterou jsou lidé ochotni zaplatit, je cena prahová. Nad určitým bodem nastává kvalitativní zlom a to je tehdy, když si bohatí lidé uvědomí, že mají tolik peněz, že už na ně nemusí myslet (Frank, Bernanke, 2003).

2.6. ZMĚNY V EKONOMICKÉM CHOVÁNÍ

Poslední dobou se velmi často hovoří o dopadu krize na nákupní chování spotřebitelů (www.packaging.dejl.cz). Do jaké míry se vlastně chování spotřebitelů změnilo? Změny v ekonomice sebou samozřejmě přinášejí změny do našeho každodenního života. Důsledkem jsou krátkodobé výkyvy v chování spotřebitelů, kteří dočasně opouští své nákupní zvyky. Vrací se k nim zpět, jakmile se podmínky vrátí do původního stavu.

Nemůžeme ovšem přisuzovat veškeré změny pouze ekonomickým faktorům. Řada nákupních zvyků spotřebitelů je ovlivněna životním stylem, módními trendy a v neposlední řadě taktéž médii. Neméně důležitou součástí dnešní doby je Internet, který sehrává v životech spotřebitelů čím dál tím významnější roli a stává se tedy důležitým marketingovým nástrojem. Rozvoj sociálních sítí v posledních letech tak mění tvář marketingu téměř ze dne na den. Vliv internetu se týká především Ameriky a západní Evropy, kde je počet uživatelů nejvyšší. Internet, (vyhledávače, zprávy, diskuse a podobně), je pro spotřebitele hlavním zdrojem informací. Vlastní názor se tedy utváří z nalezených zdrojů. Mezi tyto zdroje stále patří novinové tituly, ale v on-line verzi. Výzkumy uvádějí, že internet je pro lidi důvěryhodnějším zdrojem než televize.

Změny v hodnotách a chování lidí nemůžeme přisuzovat pouze ekonomické krizi, velkou roli zde sehrály také technologické a společenské faktory. Je třeba uspokojit čím dál větší potřebu spotřebitelů po informacích. *„Není také nejlepší doba k hledání úspor za každou cenu – naopak – proaktivně vyvinuté úsilí za účelem zjištění nových potřeb spotřebitelů je klíčem k budoucímu úspěchu“* (www.packaging.dejl.cz).

2.7. EKONOMICKÉ CHOVÁNÍ A SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY

V současné době, v době velkých ekonomických změn, se zvyšuje výskyt sebevražd. Zvyšuje se také počet demonstrativních sebevražd, jež jsou signifikantním výrazem psychologických problémů. Ze strany sebevraha se jedná o volání o pomoc. Některé studie dokládají, že v oblastech s vyšší mírou nezaměstnanosti je až několikanásobně vyšší výskyt demonstrativních sebevražd i sebevražd oproti oblastem v zaměstnané populaci (Mareš, 2002). Nezaměstnanost nebo finanční problémy mohou u jedinců vyvolávat chronickou dezorganizaci jejich života, nestabilitu rodiny, deprese, sebevraždy, nadměrné pití alkoholu, užívání drog, či vést až ke kriminálním deliktům, které ohrožují hodnoty, zdraví, životy, svobodu i vlastnická práva. Ve společnosti ovšem může nezaměstnanost anebo výrazná změna příjmů vyvolávat sociálně patologické procesy, může docházet ke změně hodnotového žebříčku, úpadku úcty k autoritám, k rodinné krizi, k rozkladu občanské společnosti, alkoholismu a kriminalitě.

Jedním z nejzávažnějších problémů dnešní doby je kriminalita mládeže. Základem tohoto boje je výchova v rodině. Kriminalita mladistvých má svá specifika, jež se projevují

především ve velkých městech. Nejčastější trestnou činností je majetková činnost, kde je minimální riziko odhalení (Hubinková, 2009). Nemůžeme opomenout násilnou kriminalitu doprovázenou často velkou brutalitou.

Dalším velkým problémem, týkajícím se celého světa, je terorismus. Terorismus je považován za jeden z nejkrajnějších způsobů prosazování názorů a dosahování cílů, nejčastěji politických. Osobnostní profil teroristy není z psychologického pohledu přesně určen. Jsou jimi jak muži, tak i ženy nejrůznějších socioekonomických vrstev. Terorismus útočí jak aktivně, tak i psychologicky v podobě strachu u lidí, jež se obávají o své životy.

V neposlední řadě je velmi závažným problémem současné doby korupce (www.wikipedia.org), při které dochází ke zneužití postavení nebo funkcí v politice, veřejné správě a hospodářství, a to k vlastnímu prospěchu. Jednoznačně nejrozšířenější formou korupce je uplácení. Měření míry korupce ve státech je velmi obtížné. Od roku 1995 se začal používat tzv. index vnímání korupce. Úroveň korupce podle měřitelných dat nelze srovnávat, jelikož taková data vypovídají spíše o vůli a schopnosti státu korupci odhalovat a potírat. Z tohoto důvodu se používá metoda subjektivního vnímání korupčního prostředí v ohrožených sférách.

3. PŘÍJEM A JEHO KORELÁTY

3.1. PRŮNIK PSYCHOLOGIE DO EKONOMIE

Hlavní proud ekonomického myšlení se o psychologii a psychologické aspekty ekonomických modelů během 20. století téměř nezajímal. Důvodem nezájmu může být pozdní rozvoj psychologie jako vědecké disciplíny.

Teprve ve 40. letech pořádal Chamberlin, tvůrce konceptu monopolistické konkurence, jednoduché experimenty, ve kterých zkoumal nedokonalost fungování trhů. Těchto experimentů se účastnil také Vernon Smith, který byl později, jako profesor ekonomie na Arizonské univerzitě, úzce spjat s prudce se rozvíjejícím oborem experimentů zkoumajících fungování trhů.

Německý ekonom Heinz Saueremann, zabývající se experimenty z teorie her, přispěl k návratu psychologických témat do ekonomie. Reinhard Selten, jeho asistent, vytvořil jedno ze světových center výzkumu teorie her a herních experimentů.

Herbert Simon, americký psycholog, ekonom a později průkopník umělé inteligence, se už od 40. let 20. století pokoušel vzbudit zájem ekonomů o psychologická omezení ekonomického chování lidí. Přestože dostal v roce 1978, jako jediný psycholog, Nobelovu cenu za ekonomii, rozvíjení jeho myšlenky se zdálo většině ekonomů neperspektivní.

Výrazný impuls přišel i ze stran psychologů. Do 50. let 20. století se psychologie lidským rozhodováním příliš nezabývala. Až americký psycholog Ward Edwards vzbudil zájem o toto téma. V roce 1954 publikoval článek (www.sds.cz), ve kterém psychologům přednesl celé množství způsobů, jimiž tehdy ekonomové ve svých teoriích a modelech pojímali lidské myšlení. Zájem psychologů o lidské myšlení v ekonomických situacích velmi vzrostl koncem 60. let. Do čela se postavili američtí psychologové izraelského původu Amos Tversky a Daniel Kahneman, kteří prováděli pokusy, při kterých dokázali navodit situace, v nichž respondenti uvažovali a rozhodovali v příkrém rozporu s řadou základních, všeobecně přijímaných zásad správného, racionálního myšlení. Článek, nazvaný Prospektová teorie: analýza rozhodnutí za rizika, autorů Kahnemana a Tverskyho, jež nevyšel v psychologickém periodiku, ale v časopise *Econometrica*, byl prvním významným úspěchem. Dodnes je to jeden z nejcitovanějších článků.

Následující roky potvrdily, že se psychologie do ekonomie vrací. Uskutečňovaly se nejrůznější pokusy na pomezí psychologie a ekonomie a začala vznikat i samostatná centra pro ekonomické experimenty.

Pronikání psychologických poznatků do ekonomie bude pokračovat, protože otevírá prostor pro teoretické i empirické snahy ekonomů.

3.2. POJETÍ PENĚŽ Z HLEDISKA PSYCHOLOGIE

Z pohledu psychologie neexistuje žádné ucelené pojednání o penězích. S. Freud popsal peníze tak, že je přirovnal k výkalům a touze člověka je utrácet, tj. vyměšovat. Naopak Skinner pojímal peníze jako posilující podnět, jež posiluje naše ekonomické chování. Faova výměnná teorie naopak tvrdí, že existují různé skupiny odměn (láska, informace, peníze a podobně), jež lze navzájem směňovat (Hubinková, 2009, str.133).

Přístup k penězům se formuje od dětství díky výchově rodiny a sociálním vlivům. Neméně důležitou roli v tomto procesu hrají i pohlaví, věk dítěte a další demografické charakteristiky (Özlen and Bayoglu, 2005 in Lemrová, 2010).

V současné době řada rodičů, časově zaneprázdněných, nahrazuje zanedbanou rodičovskou roli finančními částkami či luxusními dary. Hodnotu peněz se dítě učí chápat až tehdy, když si je, úměrně jeho věku, vydělá. Děti jsou často odměňovány penězi za své výsledky ve škole. Tato motivace může ovšem posléze selhat, odmítne-li se dítě učit bez finanční odměny.

Potřeba seberealizace úzce souvisí s penězi. Lidé mající vysoké finanční nároky, většinou pracují tolik, aby získali potřebné finanční prostředky pro naplnění svých potřeb.

Člověk k životu peníze potřebuje, nutí ho k práci a jsou tedy jednou z hlavních motivací pracovní činnosti.

Někteří lidé jsou schopni udělat cokoli, aby peníze získali. Podstatou řady trestných činů je realizace bezmezných lidských fantazií, kdy člověk svým myšlenkám uvěří, sžije se s nimi a následně je realizuje. „ *Někteří jedinci jednají patologicky, neboť se snaží hromadit velké množství peněz nikoliv jako prostředků k uspokojení svých potřeb, ale pro jejich samotné hromadění, které vede velmi často k osamění a pocitu prázdnoty*“ (Hubinková, 2009, str. 138).

3.3. SUBJEKTIVNÍ VNÍMÁNÍ PENĚZ

Vnímání peněz je velmi individuální. Hodnotový žebříček každého z nás je jiný. Pro někoho jsou důležité peníze, pro někoho rodina, někdo má potřebu vlastnit cokoli, člověk může toužit po tom, čeho má nedostatek. Také cena je pro jedince subjektivním kritériem, což je také důvod toho, proč je někdo za určitý plat něco ochoten udělat a někdo jiný ne. Každý jedinec si na základě svého subjektivního žebříčku hodnot začne vytvářet své vlastní konstrukce ideálního světa. Pochopitelně bude tato konstrukce pro daného jedince naprosto vyhovující. Většina ostatních jedinců má ale svůj subjektivní žebříček hodnot někde jinde.

Mnoho lidí ztotožňuje vyšší příjmy s vyšší radostí ze života. Poté tráví spoustu času v práci, aby potřebné peníze vydělali. Filozofové již dávno varovali před nadhodnocováním vztahu peněz a štěstí.

Většina psychologických výzkumů potvrzuje, že peníze zvyšují osobní štěstí. Pokud jde ale o vztah příjmu a životní spokojenosti, dotázaní ve výzkumu usuzovali správně, že bohatým lidem už vyšší plat větší štěstí nepřinese. Velmi ale podceňovali pocit štěstí u lidí s nízkými příjmy. Připadali dotázaným více nešťastní, než ve skutečnosti byli. Toto se nám potvrdilo i v malé sondě, kterou jsme provedli u dvaceti osob, z nichž přibližně polovina pobírala podstatně vyšší plat než zbývající dotázaní. Lidé s vyšším příjmem měli za to, že osoby s nižším příjmem nejsou v životě tak šťastní a sami byli se svými platy spokojeni. Naopak dotázaní s nižším příjmem shodně tvrdili, že by byli spokojenější, kdyby jejich platy byly vyšší a mezi bohaté řadili osoby s měsíčním příjmem kolem 50 tisíc a více.

Subjektivní vnímání peněz (Riegel, 2007) je čímsi zvláštním a jedinečným. Tedy i ono „subjektivní“ přestává být něčím rozmanitým a stává se něčím, co můžeme identifikovat, stává se poznatelné.

3.4. PŘÍJMY A ŽIVOTNÍ ÚROVEŇ

Životní úroveň jednotlivce či skupiny je chápána jako materiální blahobyt týkající se především úrovně spotřeby, materiálního vybavení domácností a obecně věcí, které lze koupit (Kubátová, 2010). Odvozuje se od výše příjmů a také od materiální vybavenosti domácností.

Ani lidé s vysokými čistými příjmy paradoxně vůbec nemusí být bohatí – záleží na dvou skutečnostech a to, co dělají v průběhu času se svým čistým příjmem, zda pomocí něj

postupně budují svůj majetek a investují a tedy zvyšují své čisté jmění, a jakým způsobem svůj majetek financují (Filip, 2006) .

Investiční společnost Pioneer Investments provedla studii, podle které připadají na každého obyvatele České republiky úspory mírně přes 150 000 Kč. Spokojenost se životní úrovní je věc velmi subjektivní, někdo může v klidu vystačit s pár tisícovkami na domácnost, koníčky, děti i na jídlo po celý měsíc, jiný je bez problémů utratí za jedinou věc či jediný den. Zajímavé informace lze najít třeba ve zveřejněných výsledcích sociodemografických průzkumů. Průzkum společnosti IVVM, který provedla v říjnu, jasně ukazují, že potíže při hospodaření se stávajícím příjmem své domácnosti uvedlo 60% respondentů. Třetina respondentů označila životní úroveň své domácnosti za dobrou, necelá čtvrtina respondentů ji označila za špatnou. 29% respondentů označilo svou domácnost za docela chudou, pouze 4% respondentů označili svou domácnost za bohatou. V jiném průzkumu vyšla průměrná částka čistého měsíčního příjmu respondentů v případě čtyřčlenné domácnosti na 22 210 korun, tj. 5 552 Kč na osobu. Vysoký příjem tedy zcela evidentně souvisí s životní úrovní lidí.

Lidé s vyšší životní úrovní si mohou dopřát větší množství a lepší spotřební zboží jako drahá auta, luxusní dovolené a podobně. Jsou také vzdělanější, protože mají ke vzdělání lepší přístup a mají více příležitostí věnovat se kultuře a rekreaci. Nabízí se jim větší výběr zajímavých pracovních příležitostí v lepších pracovních podmínkách. Platí ale princip vzácnosti, že pokud lidé mají více jednoho statku, mají jiného statku méně. Vyšší příjmy však všechna rozhodnutí činí jednoduššími. Je snazší rozhodovat se mezi dvěma auty než zda dítě nakrmit či poslat do školy, což je těžká volba (Frank, Bernanke, 2003).

3.5. PŘÍJEM A JEHO VLIV NA ŽIVOTNÍ SPOKOJENOST

Ekonomická krize mění krom majetku (Vodička, 2009) lidí a stavu účtů také přístup k práci, zábavě, jídlu či sexu. Ovlivňuje vztahy a přináší i nové trendy v chování.

O vztahu štěstí, životní spokojenosti a peněz se zpravidla hodně filozofuje (www.finmag.cz). Velebení chudoby a odsuzování bohatství se věnovala většina světových náboženství a nemálo významných filozofů. „*Kdo rozmnožuje majetek, rozmnožuje starosti*“, tvrdil talmudický učenec Hilel (60 př.n.l. – 10 př.n.l.). Opačný přístup zastával francouzský existenciální filozof a spisovatel Albert Camus (1913-1960) : „*Je to intelektuální snobství, co nutí lidi věřit, že mohou být šťastni bez peněz*“. Paradox nesoucí

jméno Richarda Easterlina ekonomové dlouho neuměli vysvětlit. Easterlin tvrdil, že důsledkem hospodářského růstu není nutně větší uspokojení. Jedním z Easterlinových zjištění bylo, že spokojenost lidí žijících v chudších zemích roste rychle, jakmile jim životní úroveň dovolí dopřát si základní životní potřeby. Od tohoto bodu však další růst bohatství nečiní lidi šťastnějšími – tvrdí Easterlin. Pořídíme-li si první automobil, naše spokojenost vzroste. Ale když si pořídíme nový a lepší vůz, nárůst naší spokojenosti již není tak velký, protože ten či onen má lepší auto než my. Easterlin nakonec usoudil, že relativní příjem hraje větší roli než absolutní příjem.

Zda měl pravdu Hillel nebo Camus, zůstává otázkou. Střízlivé vědecké výzkumy ukazují, že blíž pravdě byl spíše Camus. Musíme ovšem podotknout, že materiální bohatství sice řeší řadu problémů, neznamená ale automatickou záruku štěstí.

Vysoký příjem má zcela evidentně vliv na životní spokojenost (Fahrenberg et al., 2001), což dokládá i studie Fahrenberga et al. (1994).

3.6.SMYSL BOHATSTVÍ

Objektivní hranice bohatství neexistuje. Chybí nám kritéria, která by bohatství určovala, ale i metody zkoumání. Z psychologického hlediska není zřejmé, zda je tento stav vůbec žádoucí a jak se s ním optimálně vyrovnat. Bohatství, byť řádně nabyté (Riegel, 2007), je u nás mnohdy vnímáno s podezřením a závistí. Podnikatelé úspěšně unikající zákonům zpochybňují celou podnikatelskou sféru. Fenichel (1947, in Riegel, 2007, str. 58) uvádí čtyři motivy vzniku bohatství:

- motiv racionální – více peněz lépe uspokojí potřeby
- motiv moci – bohatství chrání proti chudobě a ztrátě lásky
- motiv vlastnictví – peníze se hromadí pro možnost získat znovu to ztracené
- sebeochranný motiv – bohatství eliminuje konkurenci.

Mezi patologické jevy spojené s bohatstvím patří:

- kleptomanie
- ženy, pro něž jsou peníze symbolem všeho, co by mohly mít
- chápání peněz jako potenciální potraviny
- peníze jako symbol potence a obava z kastrace při jejich ztrátě
- nutkavé a impulzivní nakupování.

Bohatství souvisí s velkými změnami. Lze si sice koupit drahé auto či si dopřát drahou dovolenou, bohatí lidé ale zpravidla opouští dosavadní práci, bydliště, omezují dřívější kontakty, ale nové již nevytvářejí, jsou ohroženi ztrátou partnera a rozvodem. Bohatství obírá jedince o tužby. Vše, co si lze koupit, přestává být předmětem touhy.

Všechny cesty vedoucí k bohatství nejsou eticky čisté. Etika bohatství je spojena především s tím, jakým způsobem bylo nabyto. Práce již dávno není nejefektivnějším prostředkem zbohatnutí.

Bohatství přispívá k radosti, zvyšuje možnost lépe trávit volný čas, pečovat o své tělo, zdraví a rodinu. Byly provedeny dva typy studií, z nichž první, analýza důsledků příjmů, neprokázala pozitivní vztah mezi výší příjmu a štěstím a druhá, analýza náhlých a vysokých příjmů, kde se vyskytovaly neadaptivní odpovědi jedinců, jež náhlé bohatství nezvládli, podnikali neúměrné výdaje, investice, půjčky a podobně.

Bohatství a chudoba jsou krajními body na křivce našich životů. Jsou to velmi složité struktury, které ovlivňují naši osobnost, jednání, emoce a myšlení.

Chudoba je chápána jako velký sociální problém (Lewis, 2000), zatímco bohatství se hodnotí převážně pozitivně.

Veškerá lidská činnost vede k uspokojení sobeckých potřeb. Snaha uspokojit tyto potřeby vede člověka k ekonomickému jednání, přičemž jedinou podmínkou, aby šlo o eticky neutrální stav, je dodržovat zákony vlády. *„Pokud budeme hledat odpověď na otázku, jaký smysl má osobní bohatství, pak není třeba nacházet náhradní etické důvody a vymlouvat se na možnost pomoci jiným či cestu k filantropii, jak bylo a je módní (ve snaze najít si ospravedlnění pro touhu po uspokojování svých potřeb). Nesporně je skvělé, když tímto způsobem kdokoliv své bohatství opravdu využívá a je to do značné míry i hodno obdivu. Avšak samo o sobě je budování osobního bohatství (v intencích vlády zákona) hodnotou, neboť zvyšuje nutně zapojení individua do svobodné směny a umožňuje tak ostatním jedincům dosahovat ve zvýšené míře stejného cíle, to znamená ukojení jejich sobectví neboli uspokojení jejich potřeb“* (Smrčka, 2007, str. 22).

4. EKONOMICKÉ PODMÍNKY, POSTOJE A HODNOTY LIDÍ VE SPOLEČNOSTI

4.1. POSTOJE

Pojem postoje vnesli do sociální psychologie W.J.Thomas a F.Znaniiecki (1918-1920), kteří vytvořili rozsáhlou práci o polském rolníkovi v Evropě a v Americe. Postoj chápali jako „*individuální protějšek společenské hodnoty*“ a hodnotu chápali jako to, co je „*objektem společensky důležitým*“ (Řehan, 2005, str. 7) . Pojetí postoje jako vztahu člověka k hodnotám zpřesnil G.W.Allport (1935), který tvrdil, že „*Postoj je mentální a nervový stav pohotovosti, organizovaný zkušeností, vyvíjející direktivní nebo dynamický vliv na odpovědi individua vůči všem objektům a situacím, s nimiž je v relaci*“ (Řehan, 2005, str.7) . Díky této definici byly ovšem postoje směřovány s motivy. R.T.LaPiere však prokázal, že mezi postojem a odpovídajícím jednáním může existovat rozpor, že člověk nejedná vždy v soulase se svými postoji. Ve třicátých letech provedl výzkum, kde po hotelech v Americe jezdil bělošský profesor s mladým čínským párem. Většinou je ubytovali. Když ale po čase telefonicky objednávali další pobyt, byli ve většině případech odmítnuti. LaPiere (1934) z toho vyvodil, že postoje byly rasistické. Th.M.Newcomb (1950) uváděl zásadní rozdíl mezi postojem a motivem a to, že postoj determinuje způsob jednání, zatímco motiv je příčinou jednání. Tvrdil, že „*Postojem individua vůči nějaké věci chápeme jeho predispozici vůči této věci jednat, vnímat, myslet a cítit.*“ Tato definice nevyhovovala jak teoreticky, tak ani výzkumné praxi. Autoři učebnice sociální psychologie D.Krech, R.S.Crutchfield a E.L.Ballachey (1968) chápou postoje jako „*Trvalé soustavy pozitivních nebo negativních hodnocení, emocionálního cítění a tendencí jednání pro nebo proti vůči společenským objektům*“ (Nakonečný, 1999, str. 131).

Tvůrcem teorie rovnováhy je F.Heider (in Řehan, 2005), který tvrdil, že lidé, objekty a děje představují v jedinci dynamický, kognitivní systém, nacházející se ve stavu rovnováhy a je v dynamickém vztahu k motivaci : motiv nebo potřeba mohou tento stav rovnováhy kognitivních činitelů narušit, ale i znovu vytvářet.

Zvláštní druhy afektivně založených postojů jsou předsudky. Jsou to v podstatě postoje, které jsou proti někomu nebo něčemu negativně nastaveny.

Na základě sociální percepce vytváříme stereotypy, což je v podstatě hodnocení osob nebo skupin a jde o podřazování jedinců pod již hotová schémata vidění.

Mít vůči něčemu postoj znamená zaujmout vůči té dané věci stanovisko. Touto věcí může být osoba, věc i zcela abstraktní pojem.

Může se zdát, že postoje vyplývají z obecného souboru základních hodnot. Ukazuje se, že postoje lidí mají určitou vnitřní logiku, ale často nejde o přesnou formální logiku. Namísto toho se jedná o psycho-logiku, kterou psychologové studovali jako kognitivní konzistenci. Teorií kognitivní konzistence je, že všichni usilujeme o to, aby naše přesvědčení, postoje a názory byly konzistentní, a že nekonzistence působí jako podnět, který nás motivuje k jejich změně, dokud nevytvoří koherentní celek.

Postoje plní spoustu psychologických funkcí. Lidé mohou zastávat stejné postoje, ale z různých důvodů a jedinec může zastávat jeden postoj i z více důvodů. Teoretici jako Herek 1986, Katz 1960, Smith, Bruner a White 1956 popsali celou řadu funkcí postojů:

Instrumentální funkce-postoje zastávané z praktických nebo utilitárních důvodů. Vyjadřují touhu pro dosažení prospěchu a přání vyhnout se trestu. Pokud by člověk chtěl takový postoj změnit, musí vědět, že z něj bude mít větší užitek.

Znalostní funkce-postoje, které člověku pomáhají utvářet si názor na svět. Pomáhají zpracovávat informace, aniž by se jedinec musel zabývat detaily.

Hodnotové funkce-postoje vyjadřující hodnoty lidí nebo jejich sebepojetí. Takovéto postoje se nemění snadno, člověk musí být přesvědčen, že jiný možný postoj bude konzistentnější s jeho hodnotami.

Ego-obranná funkce-postoje chránící před úzkostí nebo ohrožením. Obrana ega je pojem z psychoanalytické teorie Sigmunda Freuda, který popsal, že jedním z mechanismů obrany ega je projekce, což znamená, že člověk vytěsňuje nepřijatelné impulsy a pak vyjadřuje hostilní postoje vůči druhým, u kterých tyto impulsy nevidí.

Sociálně adjustační funkce-postoje, které pomáhají k tomu, aby se lidé cítili součástí sociálního společenství.

Postoje dále dělíme do složek: 1. tříložkový model-kognitivní, afektivní a behaviorální složka, 2. dvousložkový model-kognitivní a afektivní složka, 3. jednosložkový model-pouze afektivní složka (Atkinson, 2003).

Postoje pomáhají lidem dosahovat pozitivních a vyvarovat se negativních výsledků. Záleží také na tom, zda si člověk tento pozitivní či negativní vztah spojuje s odměnou či trestem. Může to vést k chování, které maximalizuje odměny a omezuje tresty. Katz (1960) navrhl pojem hodnotově-expresivní funkce, podle které postoje usnadňují vyjadřování nejdůležitějších hodnot a sebepojetí jedince. Existují dva způsoby, kterými postoje udržují sebeúctu (Shavitt, 1989). Za prvé postoje mohou člověka uchránit před nepříznivými

situacemi díky ego.obranné funkci (Katz, 1960) nebo externalizaci (M.B.Smith a kol., 1956). Rané teorie předpokládaly, že pokud se hodnotí stejný objekt, mohou se u různých lidí uplatnit různé funkce postojů a tak dochází mezi funkcí postojů a osobností k souladu (Hewstone, Stroebe, 2006).

4.2. POSTOJE A CHOVÁNÍ

Postoje se studují především proto, aby nám umožnili odhadnout chování. Předpoklad, že postoje člověka určují jeho chování, v mnoha případech platí.

Zde můžeme opět uvést výzkum LaPiera, kdy profesor cestoval s mladým čínským párem. Navštívili bezmála 200 hotelů a všude je ubytovali bez problémů. Když však po čase posílali majitelům těchto hotelů dopisy, zda by ubytovali čínský pár, většina odpovědí byla zamítavých. Tito majitelé tedy vyjádřili postoje, které byly mnohem více předpojaté než jejich chování (LaPiere 1934 in Řehan, 2005). Tato studie dokazuje, že chování určují i jiné faktory než jen postoje a tyto faktory ovlivňují konzistenci postojů a chování. Jedním z takových faktorů je míra zdrženlivosti, což znamená, že musíme například v určité situaci jednat jinak, než to cítíme. Tlak okolí může chování také ovlivňovat (Nakonečný, 1999).

LaPierova studie má pochopitelně nedostatky, protože lidé, kteří odpověděli na průzkum, většinou nebyli ti stejní lidé, kteří tenkrát hosty přijali a také byly postoje hodnoceny dlouhou dobu po zvažovaném chování (Hewstone, Stroebe, 2006).

Některé výzkumy naznačují, že změna postoje může jít opačným směrem než změna chování. Teorie psychologické reaktance (Brehm, 1972) poukazuje na to, že člověka motivuje omezení osobní svobody rozhodovat k pozitivnějšímu hodnocení vyloučených alternativ. Při poskytnutí odměny se může chování objevovat častěji, postoje k tomuto chování však mohou být méně pozitivní, což je jev, který se nazývá efekt dvojí odměny (Hewstone, Stroebe, 2006).

Postoje nejlépe odhadují chování (Atkinson, 2003), když jsou silné a konzistentní (při nekonzistenci postojů je nejlepším ukazatelem ten, který je v nejtěsnějším vztahu k chování), když jsou založené na vlastní zkušenosti (postoje se specifickým vztahem určují chování lépe než postoje v obecném vztahu) a když jsou vědomé (lidé, kteří si uvědomují své postoje, se budou chovat konzistentně podle nich).

Musíme zmínit také teorii kognitivní disonance (Atkinson, 2003), kde víme, že postoje mohou vést k chování, ale možná také chování vede k postojům. V této souvislosti jde o

teorii kognitivní disonance Leona Festingera (Festinger, 1957 in Atkinson, 2003). Tato teorie předpokládá, že existuje pud ke kognitivní konzistenci. Dvě kognice, které jsou nekonzistentní, vyvolávají nepříjemné pocity, které motivují jedince k odstranění nekonzistence. Kognitivní disonance znamená nepříjemné pocity navozené nekonzistentními kognicemi (Atkinson 2003). Teorie dále tvrdí, že chování, které se neslučuje s postojem, vytváří disonanční tlak na změnu postojů, aby byly konzistentní s chováním.

4.3. EKONOMICKÉ PODMÍNKY A POSTOJE LIDÍ

Většina lidí se domnívá, že kdyby měli alespoň o 10-20% více peněz, byli by mnohem šťastnější. Samozřejmě je toto tvrzení relativní, záleží na tom, co člověk chce a co očekává. Lidé peníze potřebují a touží po nich (Stuchlíková, 2007).

Jsou lidé, kteří by peníze chtěli mít, chtěli by mít přebytek a uměli by si to užít, sní o tom, co by s vydělanými penězi udělali, jak by investovali a co všechno by byli schopni si pořídit. Bohužel jejich možností mohou být omezené, ať už vzděláním, intelektem, nedostatkem příležitostí či malou cílevědomostí, a tak jim nezbyvá, než se smířit s tím, co mají a žít život, ve kterém nebudou pravděpodobně zcela spokojeni, protože jim stále bude něco chybět. Dále jsou lidé, kteří taktéž nemají dostatek prostředků k tomu, aby si mohli bohatě dopřávat všeho, co jim život může nabídnout, ale na rozdíl od první skupiny jsou i s tímto spokojeni a v životě mají i jiné hodnoty, než neustále snít o penězích. Jsou to lidé spokojení se svou prací, která je možná i jejich koníčkem, postačí jim šťastná rodina a zdravé děti, namísto drahé dovolené uvítají s radostí pobyt v lese či na horách, místo drahého auta dají například přednost jízdě na kole a podobně. Jsou také lidé, kteří v životě peníze chtějí, mají je rádi, jsou pro ně tažnou silou a jsou ochotni udělat a obětovat cokoli, aby ony peníze vydělali, a to jakoukoliv cestou, pro peníze jsou schopni naprosto všeho. Je to relativní, každý jedinec má své hodnoty nastaveny jinak, každý vnímá ekonomickou situaci, ať už je dobrá či špatná, po svém. Peníze jsou úzce spojeny s mocí, protože kdo disponuje penězi, má i moc. Mocný a vlivný člověk nemůže být ve špatné ekonomické situaci. Říká se, že peníze kazí charakter. Při zamyšlení se nad tímto tvrzením dojdeme k závěru, že touha po penězích vyvolává v lidech závist a spoustu negativních emocí, například pohrdání, nenávist, hněv, zlobu i smutek. Lidé si často neuvědomují své amorální chování.

4.4. HODNOTY A ŽIVOTNÍ SPOKOJENOST

Hodnoty se objevují již v úplném počátku filozofického myšlení. Psychologické názory na pojem hodnoty (Cakirpaloglu, 2004) nejsou jednoznačné. Nemálo psychologů zdůrazňuje žádoucnost jako nejvýznamnější atribut hodnoty. R.M. Williams Jr. (1969) říká: „ *My definujeme hodnoty jako koncepce žádoucnosti, které slouží v selektivním chování jako kritérii o preferenci, volbě či zdůvodnění pro navržené nebo reálné chování*“ (Williams, 1969 in Cakirpaloglu, 2004, str. 354) . Maslow tvrdil, že hodnoty mimo lidí existují také u živočichů. Scheibe říká: „*Hodnotové úsudky se vztahují na to, co se přeje, co se považuje za nejlepší, co se miluje, to, co je třeba konat. Hodnoty sugerují přání, činnost, cíle, vášně, valence nebo morálku*“ (Scheibe, 1970 in Cakirpaloglu, 2004, str. 354). Frankl zdůrazňoval význam individuálního smyslu a hodnoty u konkrétního jedince. Podobný názor zastával Allport učením o idiosynkrazii individuálních motivů a cílů (Cakirpaloglu, 2004).

Hodnoty se utvářejí v průběhu celého našeho života dlouhodobým působením nejrůznějších činitelů, jakými jsou prostředí, vzdělání, výchova, společnost, ale také působením dispozic v samotném jedinci. Psychologové zde hovoří o tzv. cirkulární kauzalitě: „*podle toho, jaký je to člověk, jak je zralý či nezralý, volí si určité hodnoty a tyto hodnoty poté ovlivňují buď jeho další cestu zrání nebo ustrnutí*“ (Křivohlavý, 1994, str. 39 in Marklová, 2007). Mezi nejdůležitější sociální instituce, jež vštěpuje jedinci hodnoty, řadíme rodinu, školu a v neposlední řadě vrstevníky. Nejdříve dochází k vnímání hodnot rodičů, které jedinec později přijímá anebo odmítá a poté se totéž odehrává i u dalších formálních autorit, s nimiž jedinec v průběhu socializace přichází do styku.

Jedním z faktorů, jež ovlivňují pocity štěstí a spokojenosti, jsou hodnoty. Výzkumná studie (Hnilica et al., 2006) uvádí, že čím důležitější místa v hierarchiích jedinců zaujímají individualistické hodnoty (též bohatství a úspěch), tím intenzivněji tyto jedinci věří, že ekonomický úspěch a bohatství, jsou podmínkou k dosažení štěstí. Dále bylo zjištěno, že nezávisle na materiální situaci platí, že jedinec je tím nespokojenější se svým životem, čím více je přesvědčen o tom, že by byl šťastnější, kdyby byl bohatší. Neplatí zde tedy možnost, podle níž můžeme vysvětlit tento vztah tím, že jedinci, jež jsou méně hmotně zajištěni, jsou současně více materialističtí a méně spokojeni se svými životy.

Hodnocení životního standardu společnosti závisí na celkové hodnotové a politické orientaci jedince, na tom, zda se k soudobým změnám hlásí, nebo je celkově odmítá. Příznivější postoje mají k těmto změnám individualističtější orientovaní jedinci. Schopnost

materiálních statků, jež by nás učinili šťastnými, je omezená. Nicméně iluzi, že nám ke štěstí chybí už jen něco hmatatelného, nemůžeme vyvrátit. Materialismus bývá někdy spíše symptomem nespokojenosti se životem než jeho příčinou, protože po dosažení materiálního statku přijde krátká radost a jistota, že teď nám ke štěstí chybí zase nějaký jiný hmotný statek.

Jung (1994) ve své knize uvádí: „*Čím víc se člověk blíží středu života a čím víc se mu podařilo pevně zakotvit ve svém osobním postoji a v sociálním postavení, tím víc se mu bude zdát, že odhalil správný běh života, správné ideály a principy chování...Přehlíží přitom důležitou skutečnost, že totiž stanovení sociálního cíle se uskutečňuje na úkor celosti osobnosti...V této životní fázi, právě mezi pětatřiceti a čtyřiceti, se totiž připravuje významná proměna lidské duše. Zpočátku to ostatně není žádná vědomá a nápadná změna, spíše jde o nepřímé náznaky proměn, které - jak se zdá - mají svůj počátek v nevědomí...člověk by měl vědět, že jeho život nestoupá a nerozšiřuje se, nýbrž že si neúprosný vnitřní proces vynucuje zúžení života“ (Jung, 1994 in Hrdlička et al., 2006, str. 90-91).*

4.5. ŽIVOTNÍ ZPŮSOB A STYL

Životní způsob můžeme charakterizovat jako systém činností a vztahů, životních projevů a zvyklostí, jež jsou charakteristické pro určitý subjekt, ať už se jedná o jedince, rodinu, či společnost (Duffková, 2006). Na úrovni jednotlivce a skupiny hovoříme o životním stylu. Životním stylem jedince rozumíme jeho konzistentní životní způsob, jehož jednotlivé části se vzájemně prolínají. Životní způsob a styl jedince závisí především na obecnějších i na užších skupinových podmínkách a dále na osobnosti jednotlivce, jeho potřebách, hodnotách, zájmech, schopnostech a podobně. Životní podmínky mají roli určitého rámce životního stylu jedince. Je pochopitelné, že ke stejným životním podmínkám různí lidé zaujmají různé postoje, což je dáno jejich hodnotami, potřebami a jinými faktory. Taktéž vyrovnávání se s životními podmínkami jsou různé. Někteří jedinci reagují únikem, jiní snahou o změnu stávajících podmínek či pasivním podrobením se. Rozdíly v životním způsobu mohou být dány pohlavím, typem bydliště (město či venkov), věkem, vzděláním, sociální strukturou, zdravotním stavem, rodinným stavem, profesí a povoláním.

V centru pozornosti se nachází tři základní aspekty životního způsobu, kterými jsou práce, rodina a volný čas (Kubátová, 2010). Moderní společnost je nutné pojímat jako souhrn

životních podmínek, které vstupují do způsobu života jednotlivce nebo skupiny, který utváří. Toto vychází ze tří předpokladů:

- z předpokladu, že životní úroveň a úroveň kvality života společnosti určuje způsob života skupin a jednotlivců, jež v dané skupině žijí.
- z předpokladu, že se jednotlivci a skupiny podílejí různou měrou na produktech materiální a kulturní rozvinutosti
- z předpokladu, že do životních podmínek společnosti musíme začlenit i základní kulturní hodnoty a sociální normy.

P. Bourdieu (in Kubátová, 2010) důrazně zdůrazňuje ekonomické a mocenské struktury, které se odrážejí v životních stylech. Dle jeho mínění je život ve společnosti konkurenčním bojem o pozice, jež nám dávají moc a vliv. Dle Bourdieua je prapůvodní pohnutkou jednání lidí touha po uznání, prestiži a reputaci. Kupříkladu být bohatým neznamena mít velký majetek, ale uznání ostatních, že jsem bohatý. Být vzdělaný také neznamena, že mám vysokou školu, ale že mě ostatní za vzdělaného považují, uznávají mě a prokazují mi úctu. Vzdělaný člověk prokazuje naopak úctu těm, kteří ho za vzdělaného považují a chová se skromně a s noblesou.

Problematika radosti se v současné době v psychologii zabývá studiem jevů označovaných jako kvalita života či životní pohoda. Člověk má svůj život rád a má radost, když je jeho život dobrý. Adler uvádí, že při dosahování životního cíle (jež úzce souvisí s životní spokojeností) jedinec naráží na spoustu problémů způsobených svými tělesnými a duševními nedostatky. Už děti chtějí, stejně jako dospělí, zvládnout více, než všichni ostatní a mít převahu, kterou si chtějí uchovat (Adler, 1935, str. 213).

4.6. CHARAKTERISTIKA SOUČASNÉ DOBY

Fenomén změny se zdá být všudypřítomný (Farková, 2009), mnohé se ubírá jiným směrem, než jsme předpokládali. Z povahy cílů a prostředků je však změna málo předvídatelná, přináší mnohé nejistoty. Vzájemné ovlivňování úrovní systémů, ve kterých se jedinec pohybuje (makrosystém, mezosystém i mikrosystém), se dotýká jak kulturní, ekonomické, sociální a politické, tak i demografické sféry. Další charakteristikou v posledních letech je kumulace změn. Efekt kumulativy narůstá v situacích, kdy dopady změn přinášejí nemožnost řešení. Aktuálně můžeme zmínit dopady světové ekonomické krize v podobě rodinných vazeb, sociálních situací jednotlivců a rodin, nezaměstnanosti a podobně.

Velice výrazným faktorem, který se týká společenských proměn, je celková transformace společnosti, jež dosud není u konce. Tato transformace se mimo oblasti ekonomické a politické dotkla také hodnot, postojů a přesvědčení.

Druhá polovina 20. století přinesla zaměření pohledu na menšiny, ženy, kulturní prostředí a role dospělého. Současně došlo ke krizi autority, identity a k relativizaci dění. Přesto můžeme i v současném dění vysledovat společné mechanismy, kterými jsou například diferenciací + specializace a integrace. Vývoj všech úrovní systémů má v sobě tyto mechanismy obsaženy. Například dějiny vývoje psychologie zachycují nejprve diferenciaci a specializaci a posléze postupnou integraci nových poznatků. Některé faktory působící se sociálními a kulturními podmínkami jsou velmi jemné, jiné mohou naopak velmi vážně determinovat životní běh.

5. ŽIVOTNÍ SPOKOJENOST A JEJÍ DETERMINANTY

5.1. ŽIVOTNÍ SPOKOJENOST

Výzkum kvality života bývá označován za jedno z nejdůležitějších témat soudobé sociologie. Neexistuje jednoznačný koncept, co kvalita života znamená. Ve výzkumu životní spokojenosti se musíme opírat především o subjektivní výpověď jedince, ovšem musíme brát ohled na to, že dané stavy, které bude jedinec momentálně pociťovat mohou být různorodé.

Dříve do kvality života spadala především materiální úroveň společnosti (Hamplová, 2004, Kostýlková, 2004).

Životní spokojenost je (Fahrenberg et al., 2001), v anglosaské jazykové oblasti, často přirovnávána k subjektivnímu zdravotnímu stavu. Přitom se často rozlišují čtyři dimenze (Lawrence & Liang, 1988; Pavot, Diener, Colvin & Sandvik, 1991):

1. životní spokojenost – plnění vytoužených životních cílů
2. štěstí – dlouhodobý pozitivní afektivní stav
3. pozitivní afekt – přechodný pocit radosti
4. negativní afekt – přechodný pocit strachu a deprese.

Při posuzování vlastního životního standardu se spíše prosadí negativní důsledky individualistické hodnotové orientace na kvalitu života. Můžeme očekávat, že čím příznivěji hodnotí jedinci svou materiální úroveň, tím jsou s ní spokojenější a tím je jejich celková kvalita života lepší (Campbell, Converse a Rodgers, 1976; Near, Rice a Hunt, 1980; Rice et al., 1985 in Hnilica et al, 2006). Ovšem ekonomicky zajištění jedinci nehodnotí svou materiální situaci příliš příznivě a to proto, že zajištění jedinci reagují na každé zlepšení své situace zvýšením aspirací. Čím více mají, tím více by ke své spokojenosti potřebovali (Kapteyn a Wansbeek, 1982; Richins a Dawson, 1992; Sirgy, 1998). A také proto, že ekonomicky zajištění jedinci používají majetek pro sociální srovnávání (Veblen, 1999; Richins, 1987). Mají ovšem tendenci srovnávat se směrem nahoru, tedy s osobami, které mají vyšší prestiž, status a bohatství. Dá se tedy očekávat, že čím jsou jedinci zajištěnější, tím hůře hodnotí svoji materiální situaci. V důsledku toho lze očekávat, že čím jsou jedinci zajištěnější, tím horší budou mít kvalitu života (Belk, 1985;

Richins a Dawson, 1992; Richins, 2004; Kasser a Ryan, 1993, 1996; Kasser a Ahuvia, 2002; Hnilica, 2005b in Hnilica et al. , 2006).

Vzhledem k omezenému počtu publikací s tématy na životní spokojenost jsme sem zahrnuli i pojmy, které se běžně v souvislosti s životní spokojeností používají a to jsou pohoda, štěstí a radost.

5.2. NÁSTROJE PRO MĚŘENÍ ŽIVOTNÍ SPOKOJENOSTI

Životní spokojenost je definována nedostatečně a zahrnuje mnoho aspektů (Fahrenberg et al., 2001), a proto existují četné nástroje, které se snaží tyto aspekty postihnout. Zmíníme některé z častěji používaných nástrojů, abychom stanovili rámec DŽS (dotazníku životní spokojenosti):

1. Life Satisfaction Index A – Index životní spokojenosti (LSI-A; Neugarten, Havighurst & Tobin, 1961) – tento dotazník je převážně pro starší dospělé. Skládá se z 12 pozitivních položek a 8 negativních položek. Faktorová struktura (Hoyt & Creech, 1983; Liang, 1984) zahrnuje následující faktory: 1. optimistická nálada (afektivní komponenta), 2. užívání života a pozitivní orientace do budoucnosti (afektivní a kognitivní komponenty) a 3. kongruence mezi požadovanými a dosaženými cíli (kognitivní komponenta). Faktorová struktura byla potvrzena na dvou izraelských souborech starších dospělých o $N = 267$ a $N = 154$ (Shmotkin, 1991).
2. Satisfaction With Life Scale (SWLS; Diener, Emmons, Larsen & Griffin, 1985) – hodnota pěti položek, ze kterých se dotazník skládá, by měla měřit globální spokojenost se životem. Škála položek je sedmistupňová. V dalších výzkumech Pavota et al. (1991) byly u 39 starších dospělých zjištěny hodnoty 0,68 a 0,89 a u 125 studentů 0,81 a 0,93 a bylo vysvětleno 65 % a 74 % celkové variance. Starší dospělí ještě vyplnili dotazník LSI-A, kde mezi oběma dotazníky vyšla korelace $r = 0,81$. U studentů byla test-retestová reliabilita $r = 0,84$ pro interval čtyř týdnů. Studenty posuzovali také kolegové a rodinní příslušníci dotazníkem SWLS. Vyšly následující korelace: sebeposouzení-posouzení kolegy $r = 0,55$, sebeposouzení-posouzení rodinnými příslušníky $r = 0,57$ a posouzení kolegy $r = 0,54$.
3. Life Satisfaction Questionnaire – Dotazník životní spokojenosti (LSQ-32; Carlsson & Hamrin, 1996) – tento dotazník byl vyvinut speciálně pro pacienty s rakovinou.

Má 32 položek, které se zodpovídají na sedmistupňové škále. Dotazník byl validizován ve výzkumu, kterého se zúčastnilo 362 žen, které trpěly rakovinou prsu. Faktorová analýza dospěla k těmto škálám: 1. kvalita rodinných vztahů, 2. tělesné symptomy, 3. socioekonomické poměry, 4. kvalita denních aktivit, 5. následky nemoci, 6. kvalita vztahu k blízkým přátelům. Vnitřní konzistence škál (Cronbachova alfa) je 0,68 (faktor 3) až 0,90 (faktor 2).

Existuje celá řada dotazníků měření životní spokojenosti. Jejich metodika je velmi rozdílná. Kromě nástrojů, které zachycují celkovou spokojenost, máme i dotazníky pro měření ve specifických oblastech, jakými jsou například zdraví či práce a pro měření u specifických skupin pacientů, například s rakovinou či chronickým onemocněním (Fahrenberg et al., 2001).

5.3. POJETÍ ŽIVOTNÍ SPOKOJENOSTI

Životní spokojenost a štěstí jsou centrálním zájmem v našem životě. Štěstí se dá pojmut jako stav (Stuchlíková, 2007), ve kterém převažují pozitivní emoce nad negativními. Je pro nás důležité, abychom my i naši blízcí byli spokojeni. Spokojeností bychom mohli nazvat dlouhodobý přetrvávající pocit štěstí, který je ovšem více či méně ovlivňován různými faktory, jako jsou práce, zdraví i rodina, ale k tomu se ještě dostaneme. Štěstí závisí také na vnějších okolnostech a může se stát pro určitý konkrétní subjekt nedosažitelným. Toto může vnést do problému štěstí prvky tragična. V té míře, v níž subjekt může nepříznivým okolnostem čelit, lze překonávat zklamání a těžké ztráty. Psychologové spekulují o konstitučních dispozicích. Hovoří se o odhadech dědičnosti u subjektivní pohody, která dosahuje až 80 %. Výzkumy mozkového mechanismu ukazují na to, že faktor dědičnosti by se neměl podceňovat. Vedle genetických vlivů je také důležité, s jakou frekvencí radost prožíváme. Tento faktor nejvíce ovlivňuje přetrvávající pocit štěstí. Umět se radovat z malých věcí, může vést k vyšší úrovni subjektivní spokojenosti. V teorii rovnosti (Hatfield, 1984) se říká, že: *„Pro pocit štěstí je důležitý pocit spravedlnost. Lidé touží dostávat tolik, kolik si zaslouží – ne více, a rozhodně ne méně“* (Stuchlíková, 2007, str. 129).

5.4. VÝZKUM ŽIVOTNÍ SPOKOJENOSTI

U nás se výzkumem životní spokojenosti zabývali převážně M. Blatný a L. Osecká (Kostýlková, 2004), kteří se zaměřili hlavně na sebehodnocení, osobní determinanty a strategie zvládnání. Ve výzkumu z roku 1998, kde se soustředili na to, do jaké míry lze ze způsobů zvládnání zátěžových situací predikovat sebehodnocení a životní spokojenost, došli k závěru, že životní spokojenost je spojena s nízkou úrovní neuroticismu a vysokou úrovní dominance a afiliace. Další výzkum z roku 2001 se zaměřil na otázku, zda jsou sebehodnocení a pocit spokojenosti u mužů a žen spojeny s různými stránkami jejich osobnosti. Životní spokojenost ovlivňují také interpersonální charakteristiky osobnosti. Dominance je předpokladem vysokého sebehodnocení i životní spokojenosti a také afiliace je pozitivně spojená s životní spokojeností (Emmons, Diener, 1985; Blatný, 1997; Blatný, Osecká, 1997 in Blatný, Osecká, 1998).

Další výzkumy byly provedeny na pacientech, kdy byla pomocí Dotazníku životní spokojenosti provedena řada studií, kde pacienti vykazovali relativně velkou spokojenost a nejspokojenější byli koronární pacienti. Bylo prokázáno, že během léčby životní spokojenost stoupá, později zase ale klesá. Testování pomocí dotazníků na zdravých osobách ukázalo, že se spokojenost s rostoucím věkem mění v jednotlivých oblastech rozdílně. Klesá spokojenost se zdravím a naopak stoupá s financemi (Fahrenberg et al., 2001).

Mnoho agentur se zabývá výzkumem životní spokojenosti, ať už dospělých, studentů, dětí či seniorů. Zkoumají se různé faktory ovlivňující životní spokojenost, jako například spokojenost v manželství, vztah k dětem, finanční situace, spokojenost v zaměstnání, vzdělání a jeho vliv na životní spokojenost, zdravotní stav, věk i pohlaví.

Pro zajímavost uvádíme výzkum z října 2010 společnosti STEM provedený u 1244 respondentů, který zjišťoval finanční problémy v českých domácnostech. Citované výsledky pochází z výzkumu STEM:

Poměrně dobře finančně zajištěna je podle vlastního vyjádření přibližně polovina českých domácností. Nejlépe hodnotí finanční zajištění vlastní domácnosti studenti, podnikatelé, tři a vícečlenné domácnosti. Naopak finanční problémy má v současnosti 37 % rodin. Vedle nezaměstnaných a lidí se základním vzděláním pociťují častěji problémy také rodiny dělníků a obecně jednočlenné domácnosti. Špatné finanční zajištění a současně finanční problémy uvádí 31 % domácností, naopak jako dobré a bez finančních problémů hodnotí vlastní zajištění 45 % domácností. Finanční situace domácností výrazně souvisí se

vzděláním, maturita se dnes zdá být předpokladem pro dobré finanční zajištění domácnosti (www.stem.cz).

Poslední velký průzkum provedla agentura SC&C v prosinci roku 2008, která zkoumala, jak Češi vnímají bohatství, jaký je jejich životní styl a co je zajímá. Exkluzivní průzkum veřejného mínění potvrdil, že lidé žijící v hlavním městě se na práci i peníze dívají jinak, než zbytek republiky. Obecně platí, že čím je větší město, tím by si lidé přáli mít více peněz, protože mají i větší náklady. Rozdíl ve výši příjmu vidí i lidé různě vzdělaní. Lidé s vysokoškolským vzděláním mají větší požadavky na své příjmy než lidé vyučení. Když byli respondenti tázáni, koho považují za bohatého člověka, většina lidí odpověděla, že je to člověk s příjmem sto tisíc čistého měsíčně, ale mimo hlavní město dotazovaní odpovídali, že je to člověk vydávající padesát tisíc čistého měsíčně.

Jak ukázaly dále výsledky výzkumu agentury SC&C, 42% lidí dělá svou práci s radostí nebo je jim koníčkem. Vyučení lidé berou své zaměstnání jako způsob obživy. Pětina lidí uvažuje o tom, že by změnila svou práci, ovšem nepřemýšlí o ní lidé, kteří mají závazky, protože je spojena s rizikem, ale svobodní o změně zaměstnání přemýšlí nejčastěji. Ztráty zaměstnání se obává pouze 20% lidí a to i přesto, že nás zasáhla ekonomická krize a některé podniky musejí pozastavit svou činnost. Proč se tedy Češi o práci nebojí? Protože jsme jediný postkomunistický stát, u kterého míra nezaměstnanosti nepřekročila 10 % a Češi neví, co je to vysoká nezaměstnanost. Skoro každý obyvatel České republiky by chtěl brát o deset tisíc korun více. Můžeme ovšem předpokládat, že po určité době by si na toto zvykl a dožadoval by se opět zvýšení platu (www.idnes.cz).

5.5. SUBJEKTIVNÍ POCIT POHODY

Existuje řada různých způsobů (Křivohlavý, 2004), jak subjektivní pohodu (well-being) měřit. Nejjednodušší možností je zeptat se při rozhovoru dotazovaného, jak se cítí. Odpověď nám může pomoci metoda VAS (Visual Analogous Scale), kde jsou na 10 cm dlouhé čáře označeny pouze krajní body (nepředstavitelně špatně – mimořádně dobře) a dotazovaný má na této čáře udělat křížek a to podle toho, jak se momentálně cítí, jaký je jeho momentální pocit pohody. V psychologii se ale používá jednoduchá dotazníková metoda FSWLC (Five-items Satisfaction With Life Scale, Diener, Emmons, Larsen a Griffen, 1985), což je pětisložková škála spokojenosti se životem. V dotazníku je pět tvrzení a odpovědi, které se uvádějí číslem. Výsledek dostaneme, když sečteme výsledná

čísla u všech pěti odpovědí. Zahraniční výzkum vypovídá, že subjektivní pocit pohody souvisí s celkovou životní spokojeností (Welsch, 2007).

Během posledních pár let učinili psychologové značný pokrok ve výzkumu subjektivní pohody (Diener, et al. 1999). Rozlišili afektivní a kognitivní komponentu, kde afektivní je individuální a kognitivní je spokojenost jedince se životem.

Dá se takovýmto údajům věřit? Pro získání většího pohledu na daného člověka se doporučuje používat vícedimenzionálních diagnostických metod. Podrobněji zaměřené metody mohou být údaje o kvalitě života.

5.6. TEORIE ŠTĚSTÍ

Cílem života každého člověka je hledání a nalezení štěstí. Štěstí závisí více na stavu mysli člověka než na vnějších událostech. Máme nějakou hladinu štěstí, na niž se vracíme i pokud zažijeme velké štěstí nebo neštěstí. Dříve jsme již zmiňovali genetickou dispozici, která se na tomto podílí. Mohli bychom říct, že už dopředu máme jakousi mírou nastavenou intenzitu našeho šťastného života. Samozřejmě pokud budeme myslet pozitivně, můžeme tuto hladinu ovlivnit. Co je to štěstí? Štěstí je stav radosti, naplněnosti a smysluplnosti. Opakem radosti je zklamání. Naplněnost nastává tehdy, když je člověk zcela seberealizován. Smysluplnost je stav pochopení účelnosti života. Účelnost života je tím, čemu život slouží. Život slouží uskutečňování hodnot. Člověk žije pro hodnoty.

Mohapl (1992) uvádí část přehledové studie E. Dienera, kde se zabývá psychologickými teoriemi, které chtějí objasnit, co je to štěstí. Patří sem: 1. Telické teorie, kde cesta za získáním určité hodnoty přináší pocit štěstí, 2. Teorie o funkci radosti a bolesti, která tvrdí, že jsme nejšťastnější tehdy, když prožíváme potřebu založenou na deprivaci, 3. Teorie aktivity, která vychází z toho, že štěstí je vedlejší produkt nějaké aktivity. Aristoteles zastával názor, že štěstí přichází prostřednictvím mravní aktivity, 4. Teorie zdola – nahoru, která tvrdí, že štěstí je součtem mnoha příjemných událostí, 5. Teorie shora – dolů, kde se člověk těší z něčeho příjemného, protože je šťastný, 6. Asociativní teorie, která předpokládá, že člověk může své citové asociace záměrně ovlivnit, 7. Hodnotící teorie, která předpokládá, že štěstí vyplývá z porovnání standardu a aktuální situace (Mohapl, 1992).

Mezi rozdílnými pojmy štěstí však existuje jeden, který sdílí většina myslitelů: „Jsme šťastni, splní-li se to, co si přejeme, respektive máme-li to, co chceme“. Rozdíly mezi

názory spočívají v odpovědi na otázku: „Jaké potřeby to jsou, že jejich naplnění nám přináší štěstí?“ (Fromm, 1994).

V posledních letech se věda o štěstí vyčlenila jako speciální disciplína ekonomické vědy. Jeden z průkopníků, profesor Princetonské univerzity Daniel Kahneman, i přesto, že byl psycholog, dostal roku 2002 Nobelovu cenu za ekonomii a tehdy se jí dostalo oficiálního uznání. Kategorie štěstí byla doposud doménou filozofů a politiků. Filozofové hledali, co to je a politici slibovali, že pouze oni ho přinesou. Proč se ale štěstím zabývá ekonomie? Ekonomie vychází z toho, že více je vždy lépe. Pokud mají lidé více, jsou na tom lépe a tudíž jsou i spokojenější a šťastnější. Ekonomie štěstí si klade otázku, zda je to pravda. Štěstí se stalo pro ekonomy statkem. Pokud mají lidé více materiálních statků, přináší jim to i více statku imateriálního-štěstí? Štěstí se nestalo ekonomickou kategorií pro nic za nic. Šťastní lidé pracují lépe a práce je pro ně radostí. To pochopili i ekonomové OECD, kteří začali studovat vztah mezi životní spokojeností, štěstím a výkonem ekonomiky země.

Lze si štěstí koupit? Toto tvrzení nemůžeme až tak potvrdit. Zkoumáním této myšlenky se zabývali američtí vědci. Došli k závěru, že peníze samy o sobě nemohou zajistit spokojenost a už vůbec pocit štěstí. Podstatné je, jak s penězi naloží. Ve všech výzkumech jsou bohatí lidé spokojenější než lidé, kteří moc prostředků nemají. Ovšem úměra mezi majetkem a štěstím je velmi slabá. Ekonomové v Americe zkoumali, proč je to tak. Zjistili, že je to dáno hlavně mezním užitekem bohatství. Pokud roste bohatství, klesá jeho mezní užitek. Je zde ale ještě jedna zajímavost a to, že u bohatých vyvolává pocit štěstí, mohou-li své peníze vydávat pro druhé lidi, říká Elizabeth Dunnová z Univerzity ve Vancouveru, a také proto je mezi bohatými tolik mecenášů a zakladatelů charitativních organizací (www.digiweb.ihned.cz).

5.6.1. MĚŘENÍ SPOKOJENOSTI A ŠTĚSTÍ

Protože se štěstí nedá přesně definovat a existuje poměrně malá shoda, co to životní spokojenost vlastně je, jsou i problémy při snaze o empirický výzkum. Psychologové proto vyvinuli několik nejednoduchých indexů, nejčastěji se ale při výzkumu životní spokojenosti používá jednoduchá otázka, při které mají lidé sami hovořit, zda a jak jsou šťastní. Nálada člověka se mění a proto odpovědi mohou zahrnovat spíše momentální psychický stav člověka než celkovou životní spokojenost a proto je lepší při dotazování používat více otázek a škál. Také se častěji zkoumají rozdíly v tom, kdo je šťastnější, než zaměření se na to, kdo je šťastný a kdo nešťastný. Další důležitou věcí, kterou nesmíme

opomenout, je to, zda mají lidé tendenci odpovídat pozitivně. I když můžeme předpokládat, že pokud ano, bude ovlivněna celá společnost (Hamplová, 2004).

Mladá italská doktorandka na cambridžské univerzitě, Luisa Corradová, se věnovala tomuto výzkumu dlouhých šest let. Rozdělila země podle oblastí a dotazovala se dvaceti tisíc lidí. Ekonomické ukazatele potom porovnávala s názory respondentů a začala zkoumat, proč jsou obyvatelé některých zemí či regionů šťastnější než jiní. „*Důvěra v instituce, v občanskou společnost i mezi lidmi samými jsou zásadními faktory, které ovlivňují pocit štěstí*“, řekla Corradová (www.digiweb.ihned.cz). Významně se na tom podílí i to, jaké má člověk zaměstnání. Pocit štěstí nesouvisí se vzděláním, ale s pracovním zařazením. V celé EU byli mladší lidé spokojenější, než střední generace. Zajímavé je, že i senioři se cítili šťastnější než střední generace.

5.7. EMOCE A ŽIVOTNÍ SPOKOJENOST

Pro dimenzi subjektivní kvality života je důležitá emocionalita. Neurověda, zabývající se studiem mozku a emocí, poukazuje na to, že žádný druh chování se nezakládá na jediné oblasti mozku (Hodačová, 2007).

Obecně nás kladné pocity k danému objektu přitahují, zatímco záporné nás nutí se mu vyhnout. Negativní pocity (zlost, strach, smutek) jsou jakousi vnější obranou proti vnějším hrozbám a nutí nás zaujímat bojové pozice. Oproti tomu pozitivní pocity (láska, radost a podobně) mají naprosto odlišný vliv na naše myšlení a náš život. Fredricksonová (in Hodačová, 2007) tvrdí, že pozitivní emoce rozšiřují naše intelektuální, tělesné a sociální zdroje a vytvářejí rezervy, jež můžeme využít v případě vzniklé hrozby. Zjistila, že lidé, kteří se cítí dobře, mají kreativnější, integrativnější a přizpůsobivější myšlení. Ke všemu pozitivní emoce zlepšují fyzickou i psychickou pružnost, příznivě ovlivňují pohodu, zdraví a dlouhověkost. Současné výzkumy prokazují silnou asociaci mezi laskavými a soucitnými emocemi a pohodou, štěstím, zdravím a dlouhověkostí. Lidé, jež žijí nesobecky a s nezištnými motivy, si brzy uvědomí, že v dávání sebe leží nehledané objevení sama sebe, oproti tomu sobecká snaha o hledání vlastního štěstí se ukáže jako marná.

Za pozitivní emoce považujeme i spoustu jiného, například drogy, peníze, čokoládu, televizi, nakupování a další. Jsme přesvědčeni o tom, že pomocí těchto náhrad dosáhneme štěstí a radosti namísto toho, abychom se soustředili na silné stránky naší osobnosti a předvedli naše ctnosti. To má za následek duševní hladovění uprostřed velkého bohatství.

5.7.1. EMOČNÍ INTELIGENCE

Emoční inteligence je významným ukazatelem úspěšného životního stylu (Pletzer, 2009). Emoční inteligence je schopnost vnímat své vlastní pocity i pocity druhých a přiměřeně na ně reagovat. Dále jde o schopnost hovořit o svých vlastních pocitech s ostatními. Tato schopnost hraje významnou roli v posuzování života, ať už osobního či profesního. Spousta lidí si stále neuvědomuje odpovědnost za vlastní emoce, vliv dětství a osobních zkušeností tak, jako si neuvědomují vlastní emoční projekce do druhých lidí.

Řada průzkumů ukazuje, že společnosti, jež pracují s emoční inteligencí, jsou na trhu úspěšnější oproti společnostem, které se u svých zaměstnanců tomuto nevěnují. Jednou z nejdůležitějších složek emoční inteligence je vnímání vlastních pocitů. Mnoho lidí v současné době bylo vychovááno v emočně chudém prostředí a tak následně své pocity potlačují. Nenaučili se tedy své pocity správně vnímat a uvědomovat. Další, neméně důležitou složkou, je vnímání pocitů druhých lidí, tedy empatie. Umět rozpoznat pocity druhého člověka a adekvátně na ně reagovat, je jednou z velmi důležitých vlastností člověka. Lidé, disponující určitou mírou empatie, vycházejí lépe s lidmi okolo sebe a jsou tudíž ve svém životě spokojenější.

5.8. GENY, OSOBNOST A ŽIVOTNÍ SPOKOJENOST

Osobnost určuje to, jací jsme a to, jak se chováme (Hamer, 2003). Ovlivňuje náš vztah k jídlu, pití, spaní či kouření. Určuje, zda jsme stydliví, průbojní, aktivní či pasivní, kdo nám přijde atraktivní a přitahuje nás, co rádi podnikáme a co nás vede k určitému jednání. Ovlivňuje míru prožitého stresu, má vliv na fyzické zdraví, na to, zda máme ze života radost či nikoliv, zda překypujeme životním elánem nebo spíše přežíváme. Naše osobnost je natolik složitá a má tak nekonečně mnoho podob, že jen stěží najdeme na zemi dva stejné jedince. Osobnost je tím, co dělá každého z nás jedinečným, odlišným od ostatních. Poslední poznatky genetiky, neurovědy a molekulární biologie dokazují, že s velkou částí základních charakteristik osobnosti se člověk už rodí a že míra odlišností v osobnosti jedince je dána odlišností genů zděděných po rodičích. Psychologové obvykle dělí osobnost na vrozený temperament, jež má biologický základ a charakter, který se dotváří v interakci se světem. Temperament ovlivňuje dynamiku jedince především v citové oblasti a jedním z jeho úžasných rysů je pružnost umožňující nám přizpůsobit se různým životním překážkám a výzvám. Během svého vývoje se učíme vypořádat jak sami se

sebou, tak poznat okolní svět. Tato část osobnosti je označována jako charakter. Ten se v průběhu života vyvíjí. Každý jedinec má schopnost osobnostně růst a měnit se v každé etapě svého života. Své povahové slabosti se můžeme poddat anebo ji překonat.

Temperament a charakter dohromady tvoří osobnost, jsou umístěny v odlišných částech mozku a projevují se různými způsoby. Všichni disponujeme vlastnostmi, které můžeme změnit, ale máme i takové, které můžeme jen mírně upravit. Ačkoliv se nám může zdát, že temperament a charakter jsou nezávislé, opak je pravdou, protože jsou velmi hluboce propojeny. Charakter může pozměnit temperament a umožňuje lidem využít ty části, které jsou užitečné a potlačit ty méně žádoucí biologicky dané sklony a instinkty.

To, že osobnost ovlivňuje životní spokojenost, je zřejmé. Podle dosavadních výzkumů má osobnost vliv na subjektivně vnímanou osobní pohodu.

Výzkumů, zkoumajících vliv genetiky na životní spokojenost, bylo provedeno bezpočet. První výzkumy Tellegena a Lykkena (1996) prokázaly vysokou korelaci mezi životní spokojeností a geny. Při opětovném obnovení těchto výzkumů však nedošlo ke stejným výsledkům. Naopak u těchto opakovaných výzkumů byla korelace u životní spokojenosti velmi nízká. Lucas tvrdí, že výsledky Tellegena a Lykkena způsobil malý výzkumný soubor. U výzkumů dalších autorů geny korelovaly s životní spokojeností ve 40-50% (Lucas, 2008).

Některé zahraniční výzkumy nám ukazují, že vnější vlivy ovlivňují člověka mnohem méně než jeho osobnost a genetické dispozice.

Bylo provedeno množství výzkumů osobnostních rysů a jejich souvislostí s životní spokojeností. Nejvíce jich bylo zaměřeno na extroverzi a neuroticismus. Již Costa a McCrae v roce 1980 zjistili, že extroverze předpovídá pozitivní emoce a neuroticismus negativní emoce. Na tyto výzkumy navázaly další, zabývající se ostatními osobnostními charakteristikami a temperamentem.

Všichni se rádi cítíme dobře, v tom se nelišíme. Každý ovšem potřebuje něco jiného k tomu, aby se dobře cítil. Lidé, jež mají rádi nové zážitky, je musejí prožít, aby se cítili dobře. Přesně opačný efekt by to ovšem mělo na člověka preferujícího klid. První by se předvídatelnou situací nudil, druhý uklidňoval (Hamer, 2003). Látkou, která ovlivňuje pocit radosti a uspokojení, je dopamin. Uvolňuje se při zdravém sexu, po skvělém jídle či po kokainu a amfetaminech. Dopamin je aktivátorem chování, jež nutí lidi hledat věci, které jim dělají dobře. Pakliže tyto věci najdou, přichází uspokojení a radost.

M. Blatný a L. Osecká (Kostýlková, 2004), zkoumající životní spokojenost, se u nás zaměřili převážně na sebehodnocení, osobní determinanty a strategie zvládnání. Ve

výzkumu z roku 1998, kde se soustředili na to, do jaké míry lze ze způsobů zvládnání zátěžových situací predikovat sebehodnocení a životní spokojenost, došli k závěru, že životní spokojenost je spojena s nízkou úrovní neuroticismu a vysokou úrovní dominance a afiliace. Další výzkum z roku 2001 byl zaměřen na sebehodnocení a pocit spokojenosti u mužů a žen s různými stránkami jejich osobnosti. Životní spokojenost ovlivňují také interpersonální charakteristiky osobnosti. Dominance je předpokladem vysokého sebehodnocení i životní spokojenosti a taktéž afiliace je pozitivně spojená s životní spokojeností (Emmons, Diener, 1985; Blatný, 1997; Blatný, Osecká, 1997 in Blatný, Osecká, 1998).

5.9. VÍRA A ŽIVOTNÍ SPOKOJENOST

Christopher G. Ellison (1991) se zaměřil na studium faktorů, které kladně ovlivňují kvalitu života lidí, kteří byli mladší 65 let. Ellison zjistil, že dospělí lidé vykazující charakteristiky tzv. intrinsické víry, hodnotí celkově kvalitu svého života (subjective well-being) lépe, než ti, kteří tyto charakteristiky nevykazují.

Velká pozornost byla věnována výzkumům vztahů mezi vírou a životní spokojeností. Toto bylo měřeno různými způsoby, například Friburským dotazníkem osobnosti. Bylo zjištěno, že spokojenost se životem roste s vyšší mírou zvnitřněné víry a snižující se mírou vnějškové religiozity. Ukázalo se zároveň i paralelní zvyšování spokojenosti se životem a vyšší religiozity s přibývajícím věkem (Zwingmann a kol., 1991 in www). Řada dalších studií tento vztah potvrdila. Úzký vztah mezi smysluplností a účelností života a náboženstvím zjistili také L.R. Pedersen a A. Roy (1985). Stríženec (2001) konstatuje: *„Náboženství se tak připisuje střední, avšak významná důležitost pro spokojenost se životem. Blízký vztah k Bohu je nejsilnějším prediktorem existenciálně dobrého citění (vzhledem k otázkám významu a smyslu života). Poukazuje to na kladnou korelaci zkušenosti (zážitku) modlitby se spokojeností se životem a se štěstím... Spokojenost s náboženským životem má nejsilnější vztah k existenciálně dobrému citění a koreluje na hranici významnosti s celkovou životní spokojeností“* (Stríženec, 2001, str. 151 in www).

Koenig (1999) použil dotazníku RCI - Religious Complex Index - při studii životní spokojenosti starších lidí v Severní Karolíně. Tento třídílný dotazník předkládal celkem 863 lidem různé náboženské orientace, kteří byli starší 75 let. Zjistil, že ti lidé, kteří v dotazníku získali vyšší hodnoty (ti, kteří četli častěji bibli, modlili se a častěji se účastnili bohoslužeb), dosáhli i vyšších hodnot podle zjištění provedeného dotazníkem

životní spokojenosti. Tento vztah mezi vírou a životní spokojenosti byl přitom užší, než například vztah mezi životní spokojeností a finančním zajištěním na stáří.

Pokud jde o zdravý životní styl, musíme podotknout, že obecně věřící lidé nekouří tolik jako lidé nevěřící, že tak hojně nepijí alkohol, nevedou tolik promiskuitní život a podobně. Desmond a Meddus (1981) se zaměřili na sledování vztahu mezi vírou a vymaněním se z drogové závislosti, konkrétně heroinu. Ti pacienti, kteří se účastnili odvykacího kurzu vedeného křesťanskou církví, se až osmkrát častěji dostali ze zajetí drog než ti, kteří byli léčeni v standardních léčebnách. Tento efekt byl trvalejší, což se ukázalo při zjišťování stavu bývalých pacientů rok po jejich propuštění z příslušného zařízení.

Jiná studie (Koenig, 1999) se zaměřovala na kuřáky v Severní Karolíně u 4000 náhodně vybraných respondentů. Tito lidé byli dotazováni na to, kolik cigaret denně vykouří a na to, zda chodí nebo nechodí do kostela. V případě, že chodili, se dále zjišťovalo, jestli se modlí a čtou bibli. Výsledky tohoto šetření ukázaly, že ti lidé, kteří nevykazovali výše uvedené charakteristiky víry, byli 90krát častěji v řadách kuřáků.

V nejstarší fázi se vlivem Freudových výroků a ateistického charakteru psychoanalýzy věnovala pozornost psychiatrů a psychologů otázkám psychopatologie. Když se ukázalo, že obecné představy Freuda o vztahu křesťanství a psychopatologie nejsou výzkumy potvrzovány, tyto studie ustaly a zájem psychologů se přesunul na studium vztahů mezi vírou a duševním zdravím. Podle zjištění APA chodí až 41% psychoterapeutů pravidelně do kostela.

5.10. SMYSLUPLNOST BYTÍ

Ať děláme, co děláme, děláme-li to vědomě, má to smysl. Cíl, k němuž je naše činnost zaměřená, jí dává hodnotu a smysl.

R.F.Baumeister (Baumeister, 1991 in Křivohlavý, 2006) se v psychologii zaměřil na problematiku smysluplnosti života. Život lidí bývá v současné době zaměřen ke čtyřem oblastem cílů, kterými jsou práce, láska, štěstí a sebepojetí.

- Hodnota práce vyrůstala ze zcela přirozené potřeby zajistit podmínky k přežití. To se tedy může stát cílem, jež dává smysl. Hodnota práce zaměřené na kariéru se vyskytuje převážně u středních a nejvyšších společenských vrstev. Zde tedy dominuje motivace osobního postupu. Hodnotu zde má úspěch, který je definován dosažením vyššího postu.

- Potřeba udržovat blízký intimní vztah je zakořeněn hluboko v každém z nás. Láska je velmi důležitá hodnota nezbytná pro smysluplný život. Sternberger (1986 in Křivohlavý, 2006, str. 177) rozlišuje tři druhy lásky: láska jako vášeň, osobní blízkost a osobní oddanost. Sternberg (1986) se domnívá, že lidé očekávají, že cíl, pro který stojí za to žít, jim dají přátelství, manželství a rodina. Vlastní výzkumy dokládají, že je tomu tak i u nás a to ve velmi vysoké míře.
- V současné době se intenzivněji studuje, co má vlastně vliv na náš pocit štěstí. Šťastnější jsou lidé sezdaní, jež mají rodinu, děti, zaměstnání, vzdělání a dobré výdělky. Výzkumy ukazují, že peníze jen slabě ovlivňují pocit štěstí a taktéž míra inteligence se štěstím příliš nespojuje. Výrazný podíl na pocitu štěstí má i zdraví a sociální vztahy.
- Velmi důležitá je pro pocit štěstí osobnost člověka. Pakliže je uspokojena jeho potřeba smysluplnosti života, má-li přátele a dosahuje-li svých cílů, bývá šťastnější. Baumeister (1991) tvrdí, že identita jako životní cíl je hodnotou nad hodnoty.

Ujasnění si toho, kdo jsme, a tím i smysluplnost vlastních životů, se projevuje v celkové životní spokojenosti.

5.11. FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ŽIVOTNÍ SPOKOJENOST

Jak už jsme dříve uvedli, životní spokojenost je ovlivněna mnoha různými faktory, které se na ní podílí. Uvedeme nejdůležitější z nich a postupně si je vysvětlíme. Patří mezi ně manželství, partnerství a rodina, finanční situace, vzdělání, zaměstnání, vztah k dětem, zdraví, bydlení, sexualita, přátelé a příbuzní, věk a pohlaví. Tyto faktory se větší či menší měrou podílejí na životní spokojenosti lidí. Vzhledem k tomu, že hodnoty každého z nás jsou nastaveny jinak, bude i míra vlivu jednotlivých faktorů na životní spokojenost různá.

5.11.1. MANŽELSTVÍ, PARTNERSTVÍ, RODINA

Jedním z nejdůležitějších faktorů životní spokojenosti je rodinný stav. Spousta studií poukazuje na to, že sezdaní lidé jsou v životě spokojenější než lidé svobodní.

Za běžnou formu soužití dvou lidí se stále považuje rodina. Je definována jako „*Forma dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti*“ (Jandourek, 2003, str. 115, 116).

J.Langmeier a M.Kňourková definují rodinu jako „*Institucionalizovanou biosociální skupinu, vytvořenou přinejmenším ze dvou členů odlišného pohlaví, mezi nimiž neexistují pokrevní pouta, a z jejich dětí*“ (Langmeier, Kňourková, 1988, str. 62).

J. Odehnal definoval rodinu takto: „*Rodina je jakýmsi nejuniverzálnějším socializačním činitelem, který poskytuje jedinci identifikační vzory, seznamuje ho s předpokládaným chováním pro mužskou a ženskou roli. Učí jedince reagovat žádoucím způsobem v procesu interakce a umožňuje mu i praktické ověření získaných dovedností v rámci rodiny. Uplatňuje se jako regulátor chování jedince a poskytuje mu společensky žádoucí normy. Pod vlivem rodinného působení se vytváří postoje k personálnímu okolí, sobě samému i společnosti obecně*“ (Janoušek a kol.1984, str.115 in Výrost, Slaměník, 1998, str. 304).

Za základní funkci rodiny se považuje reprodukce rodu a výchova potomků. Typ měšťanské rodiny vznikl v evropských městech v 17. a 18. století a typická je otcova autorita a že živitelem rodiny je muž. Snoubenci už dávali význam osobnímu vztahu, což znamená, že se nebrali pouze kvůli spojování majetku. Analýzy ovšem dokládají, že ženy a děti byli utiskováni a žili v úzkosti. Funkcionální analýzu rolí v nukleární rodině podává T. Parsons (in Jandourek, 2003), který popisuje model, kde otec je živitel, matka nevydělává a mají malé děti. Otec je vůdcem rodiny, matka je hospodyně a v žádném případě nemůže konkurovat otci. Parsons se domníval, že toto zakotvení rolí umožní rozvoj vztahu mezi matkou a dítětem (Jandourek 2003, str. 116-117). Americký badatel Levinson (in Říčan, 2004), který zkoumal psychický vývoj mužů středního věku soudil, že muži jsou do svých čtyřiceti let málo zralí ke skutečné oddanosti k ženě a rodině a že nejsou schopni vztahu, který spojuje lásku, sexuální spontaneitu a emoční blízkost. Zkoumaní muži se stále snažili vyniknout a dokázat sobě i ostatním své kvality. Muži jsou schopni emoční blízkosti až u svých adolescentních dětí (Říčan, 2004).

Jádrem moderní rodiny jsou rodiče a děti. Protože často bývají rodiče zaměstnaní, pomáhají s výchovou prarodiče, kteří ne zrovna zřídka podporují děti i finančně.

Na životní spokojenosti sezdaných osob se podílejí i další faktory, jakými jsou lepší zdravotní stav a taktéž lepší finanční stránka. Pro celkovou spokojenost je důležitý pocit emoční blízkosti v rodině, sounáležitosti, nezávislosti myšlení, tolerance, schopnost vzájemné komunikace, úcty. Neméně důležitou složkou je důvěra a vzájemná podpora. To

vše přispívá k pocitu pohody a štěstí. Stabilní rodina má v případě osobních krizí nejvyšší hodnotu.

Naopak na výrazném zhoršení životní spokojenosti se může podílet partnerská krize, která může vyústit v rozpad rodiny. Pokud se jednomu z partnerů neplní očekávání, které od rodiny měl nebo jsou manželé nespokojeni a zklamáni ze svých protějšků, mají vzájemné neshody a konflikty dosáhnout takové intenzity, že nejsou uspokojovány základní potřeby, nastává krize, kterou někteří řeší opuštěním onoho svazku a nebo se nikdy neodhodlají partnera a rodinu opustit a setrvávají nadále nespokojeni v manželství. Rozvedení lidé se musí vyrovnat se zátěžovou situací, kterou podstoupili. Musí znovu najít duševní rovnováhu a životní spokojenost. Potřebují se vyrovnat se stresem, se smutkem a samotou i s pocitem méněcennosti (Výrost, Slaměník, 1998).

Všechny studie včetně studie Fahrenberga et al. (1994) zjistily, že osoby, které žili s partnerem, a byli více sociálně podporovaní, byli v životě spokojenější (Fahrenberg et al., 2001).

Obecně lze říci, že sociální síť a blízké vztahy nám dodávají psychickou energii, vyrovnanost a nadhled (Zandl, 2006).

5.11.2. FINANČNÍ SITUACE

Všechno na světě je relativní, takže také pohled na bohatství a chudobu.

Rozdíly ve výdělcích lidí zčásti způsobují rozdíly v jejich lidském kapitálu, který je souhrnem osobních vlastností, které ovlivňují produktivitu. Výdělky lidí se mohou lišit i proto, že výše lidského kapitálu se někdy promítá do ohodnocení více než v jiných případech. Výdělky mezi lidmi, kteří jsou stejně produktivní mohou být různé i z důvodu kladných nebo záporných kompenzací, které souvisí s rozdíly v pracovních podmínkách. Rozdíly ve výdělcích mohou být způsobeny také pracovními příležitostmi v jiných městech či v zahraničí. Od roku 1945 do poloviny sedmdesátých let rostly příjmy rodin z bohatých, středních i chudých společenských vrstev o skoro 3% ročně. Od té doby se příjmy koncentrují v rukou skupin s nejvyššími výdělky. Vysoké příjmy a bohatství, které se soustřeďují na vrcholu ekonomické pyramidy, stimulují výrazné zvýšení výdajů na luxusní spotřební zboží (Frank, Bernanke, 2003). Lidé s vyšší životní úrovní si mohou dopřát více a lepší spotřební zboží, jako drahá auta, luxusní dovolené a podobně. Jsou také vzdělanější, protože mají ke vzdělání lepší přístup a mají více příležitostí věnovat se kultuře a rekreaci. Nabízí se jim také větší výběr zajímavých pracovních příležitostí

v lepších pracovních podmínkách. Platí ale princip vzácnosti, že pokud lidé mají více jednoho statku, mají jiného statku méně. Vyšší příjmy však všechna rozhodnutí činí jednodušší. Je snazší rozhodovat se mezi dvěma auty než zda dítě nakrmit či poslat do školy, což je těžká volba (Frank, Bernanke, 2003).

Můžeme se pozastavit také nad tím, zda a kolik peněz obyvatelé České republiky našetří.

Důvody, proč spořit mohou být tři. Za prvé, lidé spoří proto, aby dosáhli dlouhodobých cílů. Pokud například dávají během svého života část příjmů stranou, mohou si potom v důchodovém věku lépe žít. Ekonomové toto nazývají jako úspory na celoživotní cíle. Za druhé to může být ochrana před nečekanými událostmi, jakými může být ztráta zaměstnání či drahá lékařská péče v případě onemocnění. Toto nazýváme preventivními úsporami. A třetí důvod může být zabezpečení vlastních dětí, což nazýváme úsporami pro dědice. Důvody, proč spořit, jsou založeny na předpokladu, že lidé dělají racionální rozhodnutí a volí tak vysokou míru úspor, která maximalizuje jejich bohatství v dlouhodobém horizontu. Psychologové tvrdí, že lidé se nedokáží natolik ovládat, aby dělali věci, o kterých ví, že jsou nejvíce prospěšné, takže se nedokáží ovládnout a přimět k tomu, aby si každý měsíc dali stranou potřebnou částku. Jedním ze způsobů, jak se můžou ovládnout, je odstranění pokušení z bezprostředního okolí (Frank, Bernanke, 2003).

Pro zajímavost uvádíme výzkum společnosti STEM provedený v říjnu 2010 u 1244 respondentů: Hranice chudoby pro čtyřčlennou domácnost se dvěma školními dětmi se podle naší veřejnosti pohybuje okolo 18 000 Kč. Vyšší hodnoty na jedné straně uvádějí lidé majetnější a na straně druhé občané, kteří považují náklady na své bydlení za neúnosné a nedokáží je snížit. Hranici chudoby posouvají výš než zbytek populace také lidé obývající města s více jak 90 tisíci obyvateli (www.stem.cz).

Souvislost množství peněz a pocitu štěstí provází nápadný rozpor. Ačkoli bylo prokázáno, že množství peněz má v rozvinutých zemích malý (byť spolehlivý) dopad na míru pocitu štěstí (Diener & Biswas-Diener, 2002; Frey & Stutzer, 2000), lidé věnují spoustu času a energie k tomu, aby je vydělali, přičemž je patrně motivuje představa, že množství peněz má zásadní dopad na celkový pocit jejich životní spokojenosti (Ahuvia, 2008). Domníváme se, že se lidé chovají tak, aby zvýšili nebo zachovali svoje bohatství, protože přeceňují dopad, který má výše příjmu na pocit životní pohody (Aknin, 2009).

V průzkumu provedeném v rámci Chicagského přehledu postojů (Cavan a kol., 1949; Havighurst & Albrecht, 1953; Havighurst, 1957) byli respondenti dotázáni na svou ekonomickou situaci, práci, rodinu, přátele, zdraví a tak dále, a na pocit štěstí a užitečnosti.

Ačkoli je důraz kladen na pocity spokojenosti, dosažení vysokého skóre nepřímo závisí na vysokém stupni aktivity (Neugarten, 2011).

Oishi a Diener (2000, in Biswas- Diener, 2008) zjistili, že u ekonomicky středních a vyšších středních tříd není vztah financí a životní spokojenosti dominantní, ale ve srovnání s lidmi s nízkými příjmy se na zvyšování životní spokojenosti stále podílí.

5.11.3. VZDĚLÁNÍ

Dalším faktorem ovlivňujícím životní spokojenost je vzdělání. Potvrdilo se, že čím vyšší je vzdělání, tím vyšší je životní spokojenost. Lidé s vyšším vzděláním jsou totiž lépe připraveni uspět v rozvíjející se tržní ekonomice a dokáží se lépe vyrovnat se změnami, které mohou nastat. Mají podstatně větší možnosti v zaměstnání a lepší postavení ve společnosti než lidé s nižším vzděláním či lidé nevzdělaní.

Lidé se základním vzděláním hodnotí svůj život a jeho spokojenost podstatně hůře než lidé s vysokoškolským vzděláním. Jak ovšem ukazují výsledky společnosti ISSP, která prováděla výzkum průměrné spokojenosti s rodinným životem a prací podle vzdělání, statisticky signifikantní rozdíly byly pouze mezi lidmi s maturitou a bez maturity. Čím vyšší bylo vzdělání respondentů, tím větší uváděli spokojenost s rodinným životem (Hamplová, 2004, str. 23).

Dosažené vzdělání má vliv na životní dráhu člověka (Pakosta, 2008), na životní strategie, sňatek, první dítě, rozvodovost a podobně. Předchozí studie uvádějí, že vzdělání působí na míru rozvodovosti.

5.11.4. ZAMĚSTNÁNÍ

Dosud se celková životní spokojenost a spokojenost s prací analyzovaly jako oddělené fenomény. Je však patrné, že jsou tyto oblasti vzájemně propojeny a lidé, kteří jsou spokojeni v jedné oblasti života, bývají spokojenější i v jiných oblastech. Vysvětlit to můžeme obecnou psychologickou dispozicí k pesimismu a také tím, že se úspěchy v jedné oblasti života promítají do oblastí dalších (Hamplová, 2004).

Můžeme se domnívat, že pokud se zhorší spokojenost v zaměstnání, bude to mít negativní dopad i na spokojenost v rodině či celkovou životní spokojenost. Stejně tomu bude i naopak, pokud se zhorší například situace v rodině, zhorší se i spokojenost v zaměstnání.

Pracovní spokojenost studují psychologové od počátku 30. let našeho století. Je považována za složitý fenomén, který vytváří ucelenou soustavu a je charakterizovaná formou, jež je blízká s postojem. Pracovní spokojenost je definována jako: „*příznivý nebo pozitivní emocionální stav, který vyplývá z hodnocení práce nebo pracovních zkušeností*“ (Luthans, 1992, str.114 in Výrost, Slaměník, 1998, str. 46), nebo také jako: „*postoj k práci jako k celku a k jednotlivým jejím komponentám, jímž jedinec přisuzuje určitou váhu nebo význam*“ (Organ, Bateman, 1991, str. 340 in Výrost, Slaměník, 1998, str. 46).

Na pracovní spokojenosti či nespokojenosti se větší či menší mírou podílí finanční ohodnocení. Pro některé pracovníky je dominantní veličinou a může být důležité z hlediska prestiže. I vztahy v zaměstnání, vztahy s nadřízeným či kolegy, to všechno nějakou měrou ovlivňuje pracovní spokojenost. Taktéž pracovní podmínky a dobrá motivace jsou důležitým faktorem spokojenosti. Na pracovní spokojenost také pozitivně působí stabilita pracovníků v organizaci a nízká absence. Ke zjišťování pracovní spokojenosti se používají dotazníky, kde můžeme podrobně zjistit hodnotící vztah pracovníků k profesi, dále se používají metody kritických událostí, kde se získávají popisy pracovních událostí, potom se používá interview, kde se hloubkově zjišťují příčiny pracovní spokojenosti a nespokojenosti a nakonec metody zjišťování tendencí k činům, kde se respondent vyjadřuje kladně či záporně k uvedeným výroky (Výrost, Slaměník, 1998).

Stále více mladých lidí buduje svou kariéru v oblastech práva, financí či poradenství a doufají (Frank, Bernanke, 2003), že se jim podaří dostat se na velmi dobře placené místo na vrcholu své profese. Při tomto snažení ovšem zapomínají na pracovní pozice, které sice nejsou tak vysoko, ale dá se na nich díky správnému talentu dosáhnout vysokých příjmů. Racionální rozhodnutí, zda stojí za to soutěžit o velmi dobře placené místo s obrovským počtem dalších lidí vyžaduje podložený výpočet šance na úspěch. Průzkumy například ukazují, že 90% dotázaných se považuje za výkonnější pracovníky, než jsou jejich kolegové. Psychologové tuto tendenci označují jako „efekt jezera Wobegon“, což je podle mytického města spisovatele Garrisona Keillora, který se nachází v Minnesotě, kde jsou všechny děti nadprůměrné. Toto zmiňujeme proto, že chceme poukázat na to, že lidé mají tendence své schopnosti velmi přeceňovat. Když lidé volí svou kariéru, jsou obzvláště náchylní k sebepřeceňování, protože nejúspěšnější lidé jsou nápadní.

5.11.5. VZTAH K DĚTEM

Neméně důležitým faktorem životní spokojenosti je vztah k vlastním dětem. Důležitá je jejich výchova, to, kolik času jim rodiče věnují a jak na ně působí.

Děti zvyšují životní spokojenost, představují společné investice a posilují finanční solidaritu mezi partnery. Děti jsou jedním z faktorů, které přispívají k tomu, že partneři hospodaří společně (Treas, 1993).

Jedním z hlavních témat v životě je zplození dítěte a následná péče o něj. Z čistě biologického hlediska jde o to předat geny a zachovat rod. Nestačí pouze porodit dítě a pečovat o něj, ale naučit ho cítit, myslet a adaptovat se v lidské společnosti. A tak vzniká dlouhý, krásný a mnohdy těžký rodičovský život. Je velmi náročné předat dítěti to nejlepší, co jsme sami převzali od svých rodičů a vychovat tělesně i duševně zdravé dítě. Erikson vytvořil pojem generativity, což znamená z podstaty své bytosti plodit a starat se o to, co jsme zplodili. Veškerá lidská činnost, která je konaná pro blaho potomstva, je generativní. Sigmund Freud vyjádřil podstatu generativity tím, když na otázku, v čem vidí smysl života odpověděl: „*Milovat a pracovat*“ (Říčan, 2004). Výchova v rodině by měla být něčím jako radostným spolužitím než přísným vychováváním řízeným nějakou osnovou. Výchovné cíle si rodiče volí s ohledem na vlastní hodnoty a potřeby dítěte. Rodiče zpravidla mají hodnoty takové, jaké byly preferovány v rodinách, ve kterých vyrůstaly anebo je získaly v dosavadním životě. Tyto hodnoty jsou v každé rodině jiné. Problémy nastávají tam, kde se hodnotový systém rodiny výrazně liší od hodnot, které uznává většina lidí, jako například v rodinách, kde je vzdělání ceněno velmi nízko (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Čerstvá studie tří ekonomů, působících na univerzitách v Austrálii ukazuje, že lidé si zvykají nejen na statky ryze materiální, nýbrž i na ty mnohem obtížněji hmatatelné. Blíží-li se kupříkladu datum svatby, životní spokojenost stoupá, jenže již dva roky nato spadne tam, kdy byla „za svobodna“. A dva roky po narození dítěte jsou lidé v průměru dokonce méně spokojení, než byli předtím. Tito ekonomové spočítali, že peněžní hodnota dítěte, pokud jde o dopad na životní spokojenost, odpovídá v přepočtu jednorázovému zisku pouze necelých 265 tisíc korun. Pokud ale potomek umře, je tomu jinak. Tehdy je dopad na životní spokojenost, který je negativní, 2,4krát silnější, než jaký je účinek jeho narození, který je pozitivní (www.odetech.cz). A lidé se též nejsou schopni plně vyrovnat, přizpůsobit se, s touto bolestnou ztrátou tak, jako jsou schopni si docela rychle zvyknout na

narození dítěte. Děti jsou nenahraditelné – narození dalšího potomka je chabou náplastí, nedostatečnou kompenzací, za skon předešlého.

5.11.6. ZDRAVÍ

Zdraví ovlivňuje to, jak se cítíme, co prožíváme, má vliv na naši celkovou pohodu, na pocit štěstí i celkovou životní spokojenost, je tedy pravděpodobně nejdůležitějším faktorem všeobecné životní spokojenosti. Lidé, kteří jsou zdraví, jsou v životě spokojenější, než lidé nemocní. Křivohlavý (2001) definoval zdraví jako celkový (tělesný, psychický, sociální, duchovní) stav člověka, jež mu umožňuje dosahovat optimální kvality života a není překážkou podobnému snažení druhých lidí (Křivohlavý, 2001).

Dnes už víme, že kouření, nadměrné pití alkoholu, tučná strava či nedostatek pohybu, mohou vést k vážným zdravotním potížím. Do druhé poloviny 20. století byla ale tato rizika málo známa (Dawber, 1980). Taktéž stres velmi ovlivňuje náš zdravotní stav. Závisí to také samozřejmě na schopnosti jedince vyrovnávat se s krizí a na tom, kolik se mu dostane opory od příbuzných a přátel (Hewstone, Stroebe, 2006). Dopad stresu na zdraví je také částečně zprostředkován negativními změnami v chování, ve vztahu ke zdraví, jako kouření či nadměrné pití alkoholu. Bylo zjištěno (Fahrenberg, 2001), že lidé, kteří nejsou spokojeni, častěji vyhledávají lékaře a podstupují různá psychoterapeutická léčení.

Nutno zmínit také jedince, jež trpí aktuálně bolestmi (Hnilica, 2006). Ti mají evidentně kvalitu života horší než jedinci, kteří bolestmi netrpí. Neznamena to však, že časem nemohou být se svými životy stejně spokojeni. Z tohoto důvodu je nutno vytvářet objektivní podmínky pro kvalitní život a ulevovat jedincům od bolesti.

Lidé s nižšími platy mají menší šance vést zdravý životní styl (Frank, Bernanke, 2003) a nemohou používat takové výhody preventivní lékařské péče, jaké by chtěli. To může vést v kombinaci s různými stresovými situacemi k nejrůznějším chorobám. Z čehož vyplývá, že lidé chudí či méně zajištění mají tendenci být častěji a vážněji nemocní než lidé bohatí. Zmíněné nemoci ovšem následně zvyšují náklady bohatých. Například chudý člověk, který nemá uzavřenou zdravotní pojistku onemocní a v nemocnici je ošetřen na veřejné náklady, což zvyšuje daňové zatížení zdravých lidí. Nezaplacené účty nutí nemocnice zvyšovat poplatky, čímž rostou platby za zdravotní pojištění těch lidí, kteří pojistku mají.

Také s věkem se zdravotní stav zhoršuje. Po padesátce věku klesá výkonnost plic, srdce a jiných základních orgánů. V tomto věku poměrně rychle ubývá také svalová hmota i jiné tkáně, což má za následek špatné držení těla. Zpomaluje se látková výměna, takže pokud

lidé dodržují stejné dávky jídla jako dřív, mohou snadno přibrat na váze. Přestává fungovat i část mozkových buněk, zhoršuje se smyslové vnímání a porozumění řeči. Není však jasné, do jaké míry tělesný úpadek způsobuje nečinnost orgánů a do jaké míry jejich přetěžování. Pro duševní pohodu je důležitý dobrý zdravotní stav, který může být narušen nespavostí, což je v pozdějším věku docela častý jev. Už čtyřicátníci začínají ostře sledovat své tělo i zhoršování svých funkcí. Padesátník provádí totéž, ale je ještě více ostražitý, protože k tomu má více důvodů. Musí se kolikrát vzdát svých koníčků, mnohdy musí ze zdravotních důvodů opustit zaměstnání, musí častěji navštěvovat lékaře a také se smířit s tím, že má více bolestivějších pocitů při pohybech. Mezi padesátkou a šedesátkou věku mají lidé tendenci vzdávat se úplně sportovních aktivit, přestože by je mohli provozovat alespoň rekreačně. Většina lidí tak chodí jen na procházky, zůstávají doma, kde se věnují obvyklým činnostem, což je bohužel v tomto věku málo. Právě proto, že dochází k tělesnému úpadku, měli by lidé více sportovat nebo se alespoň více hýbat, aby byly klouby v pohybu, posilovaly se svaly a aby se udržovala kapacita plic (Říčan, 2004).

Platón přiřazoval zdraví a tělesnému pohybu vysokou životní hodnotu. Ve svém hodnocení řadil na první místo zdraví, na druhé krásu, na třetí sílu k běhu a ke všem tělesným pohybům, na čtvrté pak bohatství (ne slepé, ale bystře vidoucí, jestliže se přidružuje k moudrosti). Domníval se, že dobrá duše dělá svou dokonalostí co možná nejlepší tělo (Platón, 1997).

5.11.7. BYDLENÍ

Životní úroveň lidí se odráží na tom jak a kde bydlí. V případě vysokých příjmů si rodina či jednotlivec můžou dovolit postavit rodinný dům nebo koupit velký, prostorný byt a nemusejí řešit problémy s malými prostory, s tím, kam umístí své děti, které samozřejmě potřebují soukromí a nemusejí přemýšlet o výměně bytu nebo koupí nového, což by je zatížilo hypotékou pravděpodobně do konce života. Pokud má člověk dostatek prostředků, může si vybrat místo svého bydliště, kde bude dobrá dostupnost do města nebo do práce, může bydlet v centru velkého města anebo pokud preferuje klid, přestěhuje se na okraj města nebo do blízké vesnice, což je stále více vyhledávanější oblast bydlení. Člověka nezatěžuje ruch velkoměsta, bydlí v klidném a čistém prostředí a i přesto má blízko zaměstnání, školu pro děti, obchody a třeba sportovní zařízení pro své koníčky. Podstatně hůř je na tom rodina, která si tento nadstandard nemůže dovolit, bydlí v místě, které jim bylo přiděleno a i přes větší počet dětí se mačkají v malém bytě, protože jejich finanční

situace jim nedovolí stěhovat se jinam. Takovíto lidé budou v životě pravděpodobně méně spokojeni než první skupina, kterou jsme zmínili.

5.11.8. SEXUALITA

Bohatý sexuální život má pozitivní vliv na šťastný a spokojený život.

Lidské sexuální chování je velice složité (Jandourek, 2003), protože je ovlivňováno jak biologickou stránkou člověka, tak společností. Heterosexuální vztah je ve většině případů společností považován za normální, což znamená vztah mezi jedinci opačného pohlaví. Základ sexuálního chování je vždy biologický, ale určité formy lidské sexuality jsou ovlivněny kulturou. Můžeme to vidět například na tom, jak se mění ideál ženského těla. V Evropě je sexuální chování ovlivněno křesťanskou kulturou, která umožňovala sex až v manželství. Lidé toto samozřejmě nedodržovali a to vedlo k vytvoření dvojí morálky. Tato dvojí morálka se začíná měnit ve 20. století, kdy v šedesátých letech proběhla sexuální revoluce. Kinseyho zpráva (1948) znamenala psychologický zlom, protože odhalila rozdíl mezi proklamovanými hodnotami a skutečným lidským sexuálním chováním.

Už v pohádkách se malé dítě učí poznávat vztah mezi mužem a ženou. A ještě dříve, než se mu podaří pochopit pohádku (Říčan, 2004), vidí něžný vztah mezi otcem a matkou a samo je součástí této něhy. Je třeba připravovat děti a dorostence na hodnotný erotický vztah a zároveň bránit předčasnému sexuálnímu styku. Zábrany by měly být vnější, jako zákaz, ale i vnitřní, jako ostych a ohleduplnost k partnerovi. Protiklad erotiky a sexuality je v pubescenci výrazný a v adolescenci slábne. V dospělosti je důležité, aby se tyto dvě složky harmonicky spojily v milostném vztahu k jedné osobě. Pro mnoho mužů, kteří žijí v monogamním manželství, sexualita ztrácí na důležitosti. Jejich zájem se soustřeďuje na rodičovské starosti a radosti. Pokud muž selže v naplnění či hledání intimity, pravděpodobně zůstane sám a bude muset svůj život naplnit něčím jiným, stejně hodnotným.

Mužům někdy zkomplikuje sexuální život po šedesátce věku vynětí prostaty (Říčan, 2004), což nijak nenarušuje erekci a schopnost dále pokračovat v sexuálním životě. Pokud dojde k operaci v období, kdy sexuální aktivita muže již slábne, je potřeba k jejímu obnovení trpělivost a případně pomoc sexuologa.

5.11.9. PŘÁTELE A PŘÍBUZNÍ

Lidé jsou vyhraněně sociální bytosti. Stále vyhledávají společnost druhých a o radost, štěstí i neštěstí se dělí ve vztazích se svými blízkými či přáteli. Afiliací nazýváme tvorbu citových a sociálních kontaktů s druhými lidmi (Hewstone, Stroebe, 2006). Lidé mají potřebu se s druhými sdružovat, velkou část svého života tráví ve společnosti lidí. Z výsledku výzkumu O'Conora a Rosenblooda (1996), kteří zjišťovali motivaci afiliace vyplývá, že lidé sice tráví spoustu času ve společnosti druhých lidí, přesto se ale někdy cítí osamělí. Výsledky byly zpracovány do podoby homeostatického modelu, který říká, že touha být v kontaktu s druhými lidmi představuje pohnutku, na jejímž základě lidé vyhledávají optimální rozsah sociálního kontaktu. Pokud lidé prožívají příliš velkou samotu, hledají sociální kontakty, dokud se nenasytí jakýsi pud afiliace. Pokud je ovšem příliš mnoho kontaktů s druhými lidmi, vyhledávají naopak samotu, aby byla zase navozena optimální úroveň afiliace. Pokud se projeví nedostatek afiliace a nejsou uspokojeny potřeby udržování sociálních vztahů, následuje osamělost, kterou můžeme definovat jako složitou afektivní reakci pramenící z prožívaného nedostatku kvantity a kvality sociálních vztahů. Nedostatek sociálních vztahů může mít za následek i vážné zdravotní problémy.

Murray roku 1938 definoval potřebu afiliace jako „*potřebu vytvářet přátelství a společenské vazby, kontaktovat se s druhými lidmi, připojovat se k nim a žít s nimi. Je to potřeba spolupracovat s lidmi a družně s nimi konverzovat, milovat, začleňovat se do sociálních skupin*“ (Rathus, 1984, str. 275 in Plháková, 2003, str. 376).

Přátelství patří k samému jádru sociální existence. Důležitý je proces vzájemného otevírání se, což sebou nese nemalé riziko, intimita jednoho ovlivňuje intimitu druhého a tak se stále více a hlouběji poznávají. Důležitá je vzájemná úcta, řešení vzájemných konfliktů a sporů, důvěra a diskrétnost a vázanost jednání jednoho účastníka na jednání druhého (Křivohlavý, 2004).

5.11.10. VĚK

Vycházíme z toho, že mladí lidé jsou celkově spokojenější než lidé staří, mají spoustu možností, můžou chodit do práce, sportovat, zakládat rodiny, těší se lepšímu zdraví a jsou více optimisticky naladěni. Starší lidé s přibývajícím věkem ztrácejí paměť a mají potíže s pozorností, což jim určitě na spokojenosti nepřidá. Celkově se jim zhoršuje fyzický stav,

ale toto jsme již probrali v kapitole o zdraví. Myslíme si, že životní spokojenost s věkem klesá. Sotva se z lidí stanou penzisté, pocíťují omezení v oblasti financí, už o sebe tolik nedbají a cítí se osamělejší. Mezi českými seniory staršími 75 let se dokonce celá jedna třetina cítí osamělá. Mnozí staří lidé jsou spíše introvertní, je tedy pravděpodobné, že své vrstevníky budou vnímat stejně. Čím kritičtěji pak hodnotí ostatní, tím padá jejich vlastní sebehodnocení.

Nelze pominout skutečnost, že mezi lidmi existují značné rozdíly v rychlosti stárnutí (Hamilton, 1999). Částečně ji můžeme vysvětlit environmentálními faktory, jakými jsou chudá strava či špatná hygiena, jež bývají hlavní příčinou nižších hodnot střední délky života.

Můžeme vycházet z předpokladu (Fahrenberg et al.), že se spokojenost v různých oblastech života vyvíjí rozdílně. Pravděpodobně bude s rostoucím věkem klesat spokojenost se zdravotním stavem a naopak se může zlepšit finanční situace, protože se lidem snižují nároky. Při zkoumání vlivu věku na životní spokojenost se jako reprezentativní ukázala studie Fahrenbergova et al. (1994), Ryffova a Keyesova (1995) a Herschbachova (1999). Celkově se ale zdá, že spokojenost je s přibývajícím věkem vyšší. Zmíníme-li věk a finanční situaci, z výsledků společnosti STEM provedeném u 1320 respondentů vyplývá, že čím je vyšší věk respondentů, tím se jejich očekávání zlepšení ekonomické situace menší.

5.12. ŽIVOTNÍ SPOKOJENOST A EKONOMICKÉ PODMÍNKY

V dospělosti jsou názory a chování týkající se peněz ovlivněny osobními úspěchy či neúspěchy a dalšími životními zkušenostmi jedince (Tang and Brandon, 2001). Postoje k penězům a jejich význam pro člověka může být motivem pro specifické chování – např. zvýšené úsilí podat lepší výkon než ostatní (Kirkcaldy and Furnham, 1993 in Lemrová, 2010).

Většina lidí má špatný náhled na ekonomicky zajištěné jedince. Bohatství není to stejné co příjem. Jestliže má někdo každý rok dobrý příjem a celý ho utratí, nebude vůbec o nic bohatší. Jenom si bude žít na vysoké noze. Bohatství je to, co uspoří, nikoli to, co utratí. Ekonomicky zajištění lidé jsou finančně nezávislí, většina z nich si svůj majetek našetřila pomalu a vytrvale. Pro tyto lidi je typické, že dodržují životní styl, který vede ke střádání peněz. Získat velký majetek vyžaduje oběti a tvrdou práci. Zajištění lidé si většinou řídí svůj život sami a při budování majetku mají kontrolu nad svými penězi (Harv, 2006).

Oproti tomu lidé nezajištění hledají viníka za to, že nemají finanční prostředky, svalují vinu na slabou ekonomiku, špatnou vládu, stěžují si na své zaměstnání a na svého šéfa, na své rodiče, přátele, na manželku, prostě za jejich situaci může vždy někdo jiný, jen ne oni sami. Nebo naopak tvrdí, že jim na majetku nezáleží. Bohatí lidé chápou význam peněz, ti chudí jen často hledají výmluvy nebo důvody, proč není dobré zbohatnout. Bohatí lidé chtějí mít velký majetek, aby si mohli dopřát všechny možné statky, aby zajistili rodinu a děti, splnili si své přání, dosáhli svých cílů a aby byli v životě šťastní a spokojeni. Jsou pro to ochotni většinou obětovat obrovské množství času i energie. Mnozí chodí do práce i o víkendech, domů se vrací večer, musí se vzdát svých koníčků, dovolených a času stráveného s rodinou. Na druhou stranu si potom za vydělané peníze můžou užívat veškerých výhod. Navštěvují nejkrásnější a nejvzdálenější místa na zemi, kupují si drahá auta, domy, lodě, navštěvují ty nejlepší restaurace a kluby, kam chodí ale spíše proto, aby se ukázali a setkali se s dalšími bohatými a úspěšnými lidmi. Moc a prestiž je pro takovéto lidi velmi důležitá. Domníváme se, že i ostatní lidé přistupují k ekonomicky zajištěným jedincům jinak než k těm nezajištěným. S větším respektem, jsou ochotnější a přátelštější. Samozřejmě se v takovýchto případech setkáváme více se závistí a neupřímností. Lidé chtějí často ekonomicky zajištěné jedince využít ve svůj prospěch, ale ani opak není výjimečný, kdy ti bohatí používají svých prostředků k uplácení a manipulaci s druhými lidmi. Je pravda, že peníze nabízejí spoustu možností. Nezajištění lidé by také chtěli mít majetek, chtěli by, aby si mohli cokoli dopřát bez pocitu, že se kvůli tomu budou muset zase dlouho omezovat. Tito lidé se ale většinou bojí, že jim to nevyjde, vidí všude příliš mnoho překážek a proto neseberou odvalu a nezačnou například podnikat. Je pravda, že bohatí lidé si více věří, že lidé nezajištění o sobě mnohem více pochybují. Je ale také spousta lidí, kteří nevydělávají tolik peněz, kteří nejezdí v nejnovějších modelech a nedávají světu na odiv žádné bohatství a přesto jsou se svým životem velmi spokojeni. Proč? Protože mají jiný žebříček hodnot, peníze pro ně nejsou na prvním místě, uvědomují si, že jsou potřeba, ale nechtějí a nepotřebují žádný přebytek. Také proto, že je pro ně například výlet s rodinou na horách mnohem atraktivnější než luxusní přímořský pobyt, proto, že jejich přátelé žijí v podobných podmínkách a oni nemají potřebu se předvádět, cítí se dobře s tím, co mají. Proto, že nepotřebují obrovský dům a stačí jim to, v čem bydlí. Mají své koníčky a záliby, kterým se věnují, práci, která je baví, rodinu, která je pro ně vším. Nevidí smysl života v bohatství.

6. INTERSEXUÁLNÍ ROZDÍLY V JEDNOTLIVÝCH DIMENZÍCH ŽIVOTNÍ SPOKOJENOSTI

6.1. ŽENA A SPOLEČNOST

Genderové studie, zabývající se rozdíly mezi muži a ženami, se soustřeďují především na pohlavní rozdíly, kulturní a sociální rozdíly. Gender, daleko více než biologicky dané pohlaví, ovlivňuje hodnotové orientace, výběr vzdělání, volbu povolání a podobně (Hubinková, 2009).

Postavení žen ve společnosti bylo významně ovlivněno zařazením žen do pracovního procesu a do vzdělávacího systému. Větší zapojení žen do trhu práce znamenalo změnu ustáleného vzorce chování. Zrovnoprávnění žen se samozřejmě liší podle kultur, musíme zmínit, že jsou oblasti, kde změny neproběhly vůbec, ale v současné době se u nás žena v pracovní kariéře velmi dobře vyrovná muži a muž naopak zvládne péči o rodinu tak dobře, jako žena. Obecně však platí, že ženy nebývají zaměstnávány tam, kde je třeba velké fyzické síly a řemeslných dovedností.

6.1.1. ŽENA A RODINA

Důvodem, proč se rodina může ocitnout v krizi, je změna role otce, jako živitele rodiny. Dnes jsou již tatam dříve zaběhlé stereotypy, kdy muž byl živitelem rodiny a žena určená k pečování o domácnost a rodinu. Bohužel muži dnes bývají stále častěji pod tlakem, jelikož dimenze živitele rodiny je pro mužskou identitu stále klíčová. V dnešní době vydělávají oba, často žena více než muž, přesto má výdělečná aktivita muže a ženy odlišný smysl. Příjem ženy je stále vnímán jako sekundární. Například úprava bytu je vnímána jako součást otcovské investice do dětí a do rodiny, což bývá zdrojem častých hádek zejména v období, kdy je žena na mateřské dovolené. Muž má pocit, že chodí do práce, vydělává a ještě se stará kupříkladu o technické záležitosti domácnosti. I přesto všechno ho trápí výčitky svědomí, zdali je dobrým otcem a manželem. Má pocit, že selhává, protože v práci tráví spoustu času a ženě ani dětem se nevěnuje tak, jak by měl. Nejhorší obava ale je, pokud jde o finanční zajištění rodiny. Selže-li na tomto poli, má pocit, že selhal ve všech oblastech – jako otec, manžel, ale především jako muž.

Někteří odborníci naznačují, že jedním z dopadů současné krize může být právě změna ve vnímání tradičních rolí, jako i jejich reálná proměna. Je to logické, protože kdo bude živit

rodinu, když muži dostanou výpověď a ženy zůstanou v práci? Na druhé straně i u nás žije skupina mužů, pro něž není hlavní otcovskou zodpovědností materiální zabezpečení rodiny (Rozinajová, 1984). Tito muži tradiční rozdělení rolí aktivně odmítají, např. tím, že zůstávají na rodičovské dovolené místo ženy. Je ovšem evidentní, že takových mužů je menšina. Západní společnost je výkonově orientovaná a hodnotový žebříček se za několik posledních desetiletí hodně proměnil. Mít šťastné manželství či velkou rodinu dnes nepředstavuje nic až tak příliš oceňovaného či uznávaného. Chloubou mužů je jejich peněženka, respektive to, co všechno si za svůj výdělek mohou pořídit. Workoholismus se tedy i z toho důvodu ještě stále považuje za jakousi ctnost. Muži se častěji domnívají, že v domácnosti o podstatných věcech rozhodují oni, zatímco ženy tvrdí, že jsou to ony, kdo o podstatných věcech rozhodují (Křížková, 2002).

Rodina je běh na dlouhou trať, na které i bez okolního světa číhá mnoho úskalí. Bohužel v dnešní době nemají partneři dobré startovní podmínky pro to, aby vytvořili dobrou a kvalitní rodinu. V dnešní době páry uzavírají sňatek s tím, že ho lze kdykoliv ukončit, uzavírají se předmanželské smlouvy a další podobná opatření, která mají předcházet pozdějším sporům ve věcech finančních i jiných. Dříve bylo něco takového nemyslitelné. Lidé se brávali z lásky (tím nechceme říci, že v dnešní době tomu tak není) a byli přesvědčeni, že to bude navždy, bez ohledu na majetek. V dnešní době se rozvádí každé druhé manželství. Dalo by se říci, že je to jakási norma. Lidé, mající dlouholetý a spokojený vztah, tvoří dnes spíše zvláštní výjimky. Ať jde o zevšednění, stereotyp, děti, fyzický odpor k partnerovi, finanční potíže, komunikační problémy a mnoho dalších, existuje také celá řada lákadel, které krize v manželství či partnerství podporují. Například internetové seznamky a následné nevěry. Možnost rychlého sexu či vytvoření mimomanželského vztahu. Nezřídka také vznik druhé rodiny do které přichází nemanželské dítě. Aby to nepůsobilo, že mluvím pouze ve prospěch žen, stačí zmínit vysoké procento narozených dětí, jejichž DNA není shodná s DNA jejich partnerů. Snaha takto zrazených otců, vypořádat se s tak obrovským podvodem a zklamáním, končí nemálo rozchodem.

6.1.2. ŽENA A KARIÉRA

Pracovní prostředí je místem, kde jedinec tráví mimo domov nejvíce času. Přináší si do něj normy, hodnoty, návyky a stereotypy. Především pak představy, jež se týkají postavení

mužů a žen a jejich rolí. Tyto stereotypy pak pracovní prostředí dále umocňuje. Pracovní prostředí je zároveň místem, kde je genderová rozdílnost a diskriminace udržována a považována za přirozenou (Křížková, Václavíková, 2002).

Pracovní sféra je celospolečensky vnímána spíše jako mužská dominanta. Byla dlouhodobě vymezena pro muže tak, jako domácnost pro ženy. Jakmile ženy vstupují do pracovního prostředí, vstupují spíše do prostředí, jež je uzpůsobené mužům. Výzkum, zjišťující v čem se muži a ženy z hlediska zaměstnání shodnou, uvádí, že největší shoda je ve vylepšení rozpočtu rodiny, ve spokojenosti s perspektivou podniku, s možností postupu a s platem.

Pakliže je žena ve vedoucí pozici, může nastat problém, protože musí čas, mnohdy překračující délku pracovní doby, rozdělit mezi rodinné a pracovní prostředí. Skutečnost, že muži tráví v zaměstnání více času než ženy dokládá nejeden výzkum. Rozdíly ve vedoucích pozicích jsou méně výrazné, nicméně je nalézáme ve všech časově náročnějších pozicích.

Možnost budování profesní kariéry je u žen komplikovaná představou, že není reálné dělat kariéru, aniž by rodina, domácnost či děti jakkoli netrpěli. Muži i ženy se přizpůsobují tomu, co je společností považováno za přijatelné.

Důvody, proč chodit do práce, jsou u žen v řídicích pozicích oproti ženám bez podřízených následující: chtějí využít své vzdělání, práce je baví, rozhodují samy o sobě a své práci a považují svou práci za důležitou.

6.2. (NE)ROVNOST V ODMĚŇOVÁNÍ MUŽŮ A ŽEN

Rozdíl v odměňování je patrný ve všech vzdělanostních a věkových skupinách a na různých úrovních pracovního zařazení. Výše příjmu se proměňuje v závislosti na věku. Rozdíl mezi muži a ženami se projevuje po dosažení 30. roku věku a snižuje se po 40. roku věku. Ke zvýšení rozdílu dochází opět v oblasti nad 60 let (Havelková, 2007), jelikož ženy již bývají v důchodu a vydělávají-li, tak pouze doplňkově.

Pokud jde o vzdělání platí, že čím vyšší dosažené vzdělání, tím větší je rozdíl ve výdělku. Vysokoškolsky vzdělané ženy v průměru vydělávají jen 68% mzdy muže a to i přesto, že měsíčně pracují více hodin.

Rozdíly v platu mezi muži a ženami narůstají také s pracovní pozicí. Také zde platí, že čím je pozice v zaměstnání vyšší, tím je výdělkový rozdíl větší a to opět bez ohledu na čas, který se odpracoval.

Co může způsobovat tento rozdíl? Trh práce není homogenní. Teorie dvojí ekonomiky zdůrazňuje, že jiné finanční prostředky se pohybují v centrální části ekonomiky a jiné na periferii. V periferních odvětvích jsou ženy zastoupeny výrazně častěji než muži. Dalším faktorem trhu práce je segregace. Horizontální segregace je koncentrace žen a mužů ve speciálních odvětvích a s tím také souvisí odlišné finanční ohodnocení.

Bezpochyby ale za tu část rozdílu v odměňování, která se přičítá diskriminaci v zacházení či diskriminaci v odměňování, samozřejmě odpovídá zaměstnavatel. Ať už zaměstnavatel rozlišuje přímo na základě pohlaví anebo volí neutrální kritéria, která ve svém důsledku ženy znevýhodňují.

6.3. (NE)ROVNOST NA TRHU PRÁCE

Zabezpečit ekonomický růst a rovnoprávnou účast žen na rozvoji společnosti je podmínkou pokroku v postavení žen (Hajná, 2002).

Přestože je zaměstnanost žen vážným společenským problémem a to zejména v uplatnění některých skupin, budou v současnosti na trhu práce stále častěji problematičtí i muži a to především tam, kde jsou dosavadní pracovní místa nahrazena jiným typem práce, organizací či technologií. Muži budou nahrazováni levnější a flexibilnější pracovní silou z řad žen anebo mladšími lidmi, jež budou pracovat levněji. Výhodou žen bývá i to, že jsou, oproti mužům, mnohem více ochotny pracovat na zkrácený pracovní úvazek, pouze některé dny v týdnu nebo doma. Jsou ochotny přijmout práci, kterou společnost považuje za mužskou, zatímco muži vnímají vykonávání ženské práce jako degradující.

Výzkumy dokládají, že šanci uspět na pracovním trhu mají ti, kteří jsou ochotni vycházet poptávce trhu vstříc. Očekává se flexibilita, vzdělanost, dovednost a pracovní píle. Vyšší šanci mají ti, kteří mohou disponovat svým časem, rozhodovat za sebe, jsou vzdělaní, nemusejí se vázat na rodinu, jsou jazykově i počítačově gramotní a mobilní. Poté není ani příliš rozdílné, zda jde o muže či ženu. Problémy se dostaví, plní-li žena své mateřské povinnosti, protože odsune svou pracovní dráhu. Pokud se před ženami rýsuje kariéra, vesměs ji odmítají, znamenala by totiž ještě větší omezení být s rodinou. Důležité je zmínit i míru partnerské tolerance. Ukázalo se, že ženy jsou v otázkách kariéry svých protějšků více tolerantní než muži. Úspěchy a kariérní postupy by řada mužů nejspíš neunesla a je tudíž zřejmé, že ženu v tomto rozhodnutí nebudou podporovat.

6.4. NEZAMĚŠTNANOST – ROZDÍLY MEZI MUŽI A ŽENAMI

Nezaměstnané ženy se ve srovnání s nezaměstnanými muži statisticky významně věnují více domácím pracím, a to po celý den, pečují celý den o členy rodiny, vzdělávají se, připravují snídaně, obědy i večeře a výrazně častěji se stravují. Naopak nezaměstnaní muži ve srovnání s nezaměstnanými ženami se statisticky významně více v dopoledních a odpoledních hodinách věnují svým koníčkům a zájmům, spí v době mezi 6-8 hodinou a ve večerních hodinách navštěvují hospody, restaurace a bary. 69,7% mužů ve srovnání s 30,3% žen tráví večery mimo domov (Buchtová, 2008).

Znovu se tedy potvrzuje, že žena, která přijde o práci, pojme jako alternativní řešení rodinu, kde se může seberealizovat. Pro rodinu je nezaměstnanost méně zatěžující a žena sama podléhá méně psychosociální zátěži ze ztráty zaměstnání než muž. Nezaměstnané ženy se ve srovnání s nezaměstnanými muži podstatně více vzdělávají.

6.5. PENÍZE – ROZDÍLY MEZI MUŽI A ŽENAMI

Otázky peněz se mezi muži a ženami často otevřeně neřeší. Mezi muži a ženami existují rozdíly v přístupu k penězům. Zatímco muži vnímají peníze jako „lovci“, ženy jako „sběrači“ (Riegel, 2007). Muži chápou peníze jako moc a moc je cesta ke získání respektu, zatímco ženy jsou zranitelné a sdílné. Pro muže je sdílení peněz obtížnější než pro ženy. Jakmile přijde konflikt, je pro ně snadné se oddělit. Peníze jsou hybnou silou.

Podmíněné vzorce vztahující se k zacházení s penězi se liší i kulturně a společensky. V západních společnostech je zažité, že muži jsou primárně živitelé rodin a rozumí všemu, co se financí týče. Ženy sice mohou do rodinného rozpočtu přispívat, ale v podstatě zůstávají stále v roli těch, které jsou živeny a zásadní rozhodnutí ohledně financí nechávají na svém partnerovi. Z toho také vyplývají rozdílné postoje k problematice financí. Jakmile si muž stěžuje, ženy to pojmu jako pobídku k tomu, aby o něj začaly více pečovat. Muži naopak vnímají stížnosti ženy jako výzvu k boji a zpochybnění jejich schopnosti živitele rodiny. Z tohoto rozdílného vnímání potom plyne řada problémů a nedorozumění v komunikaci ohledně financí. Naopak podobně budou peníze vnímat muži a ženy s vyšší životní úrovní, protože si mohou dopřát vše, po čem touží, ať už jde o drahá auta, luxusní dovolené a podobně. Mohou své vydělané peníze investovat, spořit a nakládat s nimi dle vlastního uvážení. Mohou zabezpečit svou rodinu do budoucna a dopřát dětem nákladnější a kvalitnější vzdělání.

6.6. NÁBOŽENSTVÍ – ROZDÍLY MEZI MUŽI A ŽENAMI

Náboženství hraje v životě lidí velmi důležitou úlohu. Přestože se v různých částech světa náboženské koncepce výrazně liší, je náboženství kulturní universum. Náboženství dává lidem smysl a zmírňuje do značné míry psychický neklid a také poskytuje pocit sounáležitosti, protože lidé, jež věří, bývají ve společnosti dalších věřících osob. V neposlední řadě dává náboženství společenskému životu řád.

„Přes často silnější náboženskou zbožnost žen byly v minulosti hlavní náboženské tradice zcela patriarchální, pokud jde o vyšší duchovní status a privilegia mužů, a běžně legitimizovaly podřízenost žen stejně jako různých rasových a etnických skupin a příslušníků jiných náboženství“ (Renzetti, 2003, str. 418).

Výzkum provedený v USA ukazuje, že mezi těmi, jež se nehlásí k žádnému náboženství, převažují muži nad ženami v poměru 2:1 (Gallup a Castelli, 1989, U.S.Department of Commerce, Bureau of the Census, 1990 in Renzetti, 2003). Výsledky výzkumu dále ukázaly, že více žen než mužů chodí do kostela, považují náboženství za velmi důležité a věří, že náboženství dokáže poskytnout odpovědi na problémy dnešní doby. Jiná studie udává, že se ženy modlí častěji než muži a také četba bible je pravidelnější (Miller a Hoffma, 1995 in Renzetti, 2003).

Důvodů, proč se ženy více upínají na víru než muži, může být několik. Ženy jsou pasivnější, submisivnější, poslušnější a mají pečovatelské sklony. Byl proveden výzkum, který dokazuje, že muži, mající podobné, dříve zmíněné rysy, mají k náboženství větší vztah než muži, jež tyto charakteristiky nemají.

6.7. POLITICKÉ POSTOJE – ROZDÍLY MEZI MUŽI A ŽENAMI

Budou-li se ženy a muži nestejně podílet na politické moci, jejich podíl na politickém rozhodování bude nerovný. A jejich zkušenosti budou ve veřejné politice taktéž zastoupeny nerovným způsobem. V roce 1920 bylo ženám přiznáno plné volební právo a během šedesátých let se účast žen ve volbách prudce zvýšila. Lake a Breglio (1992) předpokládají, že je to dáno vyšším vzděláním žen a nárůstem žen pracujících mimo svůj domov (Renzetti, 2003).

Byla potvrzena existence fenoménu, která vešla ve známost jako genderový rozdíl: *„jde o odlišnost ve volebních vzorcích a politických postojích žen a mužů. Genderový rozdíl odráží významnou změnu v našem politickém systému, volební výsledky však přímo ovlivní*

pouze v případě, jsou-li odlišnosti mezi představami, prioritami a oblastmi řešení problémů u mužů a u žen tak rozšířené a podstatné, že převažující podpora určitého kandidáta mezi voliči jednoho pohlaví má větší význam než pouhé získání voličské převahy nad protikandidátem, jíž se těší mezi voliči druhého pohlaví“ (Renzetti, 2003, str. 381, 382).

Výzkumy dále ukazují, že jádrem rozdílů mezi muži a ženami jsou otázky ekonomiky, zahraniční politiky, sociálního zabezpečení a ochrany životního prostředí. Ženy jsou, na rozdíl od mužů, ekonomicky zranitelnější, více se věnují problematice zdravotní péče, dětí, vzdělání, bídy a bezdomovců. Naopak muže více zajímá schodek federálního rozpočtu, daně, energetika a obrana. V jiných otázkách se muži se ženami spíše shodují, například ohledně problematiky životního prostředí a také v otázkách ženských práv jsou názory mužů a žen bližší. Ovšem zásadní oblastí, kde se projevují značné odlišnosti, je umělé přerušování těhotenství a reprodukční svoboda.

Politické postoje ovlivňují také jiné faktory než pouze pohlaví. Řadíme mezi ně rasovou a etnickou příslušnost, sociální skupiny, věk, vzdělání a postavení v zaměstnání (Gidengil, 1995, Lake a Breglio, 1992, Mueller, 1991, Poole a Zeigler, 1985 in Renzetti, 2003).

6.8. SEXUALITA – ROZDÍLY MEZI MUŽI A ŽENAMI

Prolínání soukromí a veřejného života je patrné i na strukturální úrovni a tento průnik je genderově specifický (Renzetti, 2003). Přestože dnes již nežijeme v rodině, kde je manželka povinna muži sloužit výměnou za jeho ekonomickou podporu, právní systém i dále vykonává na rodinu velký vliv, neboť stanovuje práva a povinnosti rodinných příslušníků, jež nejsou bez genderových implikací.

Rubin (1991) uvádí, že v oblasti sexuality je průměrný věk při pohlavním styku šestnáct let u chlapců a sedmnáct u děvčat. Výzkum provedený v roce 1998 nadací Kaiser Family Foundation zjistil, že rozdíl mezi chlapci a dívkami, co do rozsahu sexuálních zkušeností, úplně vymizel. Mladí muži si za své sexuální aktivity od okolí vysluhují uznání, zatímco od mladé ženy se očekává, věnuje-li se sexuálním aktivitám, že tak bude konat v rámci vztahu založeném na lásce.

6.9. ZDRAVÍ – ROZDÍLY MEZI MUŽI A ŽENAMI

V současně průmyslově vyspělých společnostech je jedním z nejviditelnějších rozdílů délka života, jež je u žen průměrně vyšší než u mužů. Rozdíl mezi pohlavím v předpokládané délce života je dán částečně biologickými faktory a částečně hormonálními rozdíly, kde především ženské pohlavní hormony, estrogenery, chrání do jisté míry ženy před srdečním onemocněním. Muži umírají až o 84% více na srdeční onemocnění než ženy. To může být způsobeno více faktory: více mužů než žen kouří a je pravděpodobnější, že budou silnějšími kuřáky a muži jsou také více náchylní k vzorci chování, jež zvyšuje riziko koronárních onemocnění, tedy osobnost typu A. Poslední dobou je spojována se srdečními onemocněními také osobnost typu D, jež je popisována jako „silná a tichá“. V neposlední řadě se na koronárních onemocněních podepisuje stres, přestože pro ženy představuje zaměstnání a péče o domácnost stres dvojnásobně vyšší. LaCroix a Haynes (1987, str. 103 in Renzetti, 2003) tvrdí, že „*je role v zaměstnání nejsilnějším korelátem dobrého zdraví u žen*“, přestože není jasné, proč tomu tak je.

Přestože je srdeční onemocnění u žen nižší než u mužů, jsou srdeční onemocnění stále primární příčinou úmrtí i u žen.

Při onemocnění rakovinou představují muži, kteří kouří, větší riziko onemocnění. V posledních letech přestalo kouřit více mužů než žen a počet úmrtí u žen na rakovinu plic stoupl od šedesátých do osmdesátých let o 600%.

Nutno zmínit ještě alkoholismus, který přispívá u mužů k vyšší úmrtnosti při nehodách, protože muži jsou účastníky téměř dvojnásobného počtu smrtelných nehod.

Pokud jde o nemocnost, je vyšší u žen než u mužů. Ženy, u nichž je nemocnost vyšší od akutních stavů až po chronické, mají tendence svůj zdravotní stav označovat jako špatný. Ženy také podstupují dvakrát více chirurgických zákroků než muži a podstatně častěji navštěvují lékaře (Cleary, 1987, Doyal, 1990b, U.S.Department of Health and Human Services, 1997, Waldron, 1995). Vyšší procento nemocných žen může souviset s vyšší předpokládanou délkou života a také s častějším využíváním zdravotních služeb, což znamená, že přestože na sobě muži pozorují stejné příznaky jako ženy, mnohdy je přehlídí, což je v souladu s genderovými normami, kdy muži jsou vyrovnaní a fyzicky silní, zatímco ženy jsou křehké a potřebují pomoc (Helgeson, 1995). Muži mají všeobecně sklony podceňovat rozsah své nemoci více než ženy a méně často využívají prevenci v oblasti lékařství (Waldron, 1995, str. 478 in Renzetti, 2003).

7. METODOLOGICKÝ RÁMEC VÝZKUMU

V teoretické části jsme se pokusili vysvětlit si základní pojmy jako obecné psychologické a ekonomické aspekty práce, příjem a jeho koreláty, životní spokojenost, rozdíly mezi muži a ženami v jednotlivých dimenzích životní spokojenosti, a dále jsme se pokusili přiblížit si, jaký má ekonomická situace vliv na životní spokojenost, postoje a chování jedinců. V empirické části se pokusíme zjistit, jak ekonomická situace ovlivňuje životní spokojenost a zda je vnímaná kvalita života u ekonomicky zajištěných mužů a žen vyšší než u nezajištěných. Vycházíme z předpokladu, že ekonomicky zajištění muži budou dosahovat vyšší míry celkové životní spokojenosti než ekonomicky zajištěné ženy. Ekonomicky zajištěné ženy mají, mimo své mnohdy náročné zaměstnání, na starosti ještě péči o rodinu a výchovu dětí a proto předpokládáme, že se to projeví na celkové míře životní spokojenosti a ekonomicky zajištění muži budou tedy vykazovat statisticky významně vyšší celkovou životní spokojenost. V oblasti finanční situace vycházíme z předpokladu, že muži jsou soutěživí a jejich soutěživost se odráží ve všech životních úrovních a už z toho důvodu nebudou nikdy zcela spokojeni, přestože jejich životní úroveň je vysoká. Proto předpokládáme, že se u ekonomicky zajištěných mužů neprojeví statisticky významně vyšší spokojenost s finanční situací. Oproti tomu u ekonomicky nezajištěných mužů vycházíme z předpokladu, že muži, jakožto živitelé rodin, ponесou podstatně hůře horší finanční situaci, jsou frustrováni, protože musí rodinu zajistit. Proto předpokládáme, že se u ekonomicky nezajištěných mužů v oblasti finanční situace, neprojeví statisticky významný vztah ve srovnání s ekonomicky nezajištěnými ženami. Celkově se ale domníváme, že ekonomicky nezajištění muži budou vykazovat oproti ekonomicky nezajištěným ženám statisticky významně vyšší celkovou životní spokojenost.

7.1. CÍLE VÝZKUMU A HYPOTÉZY

Cílem tohoto výzkumu je zjistit strukturu dimenzí životní spokojenosti u všech souborů včetně srovnání s normou, koreláty věku a dimenzí životní spokojenosti u všech souborů, dále rozdíly mezi soubory s nižším a vyšším příjmem a to zvláště ženy a zvláště muže, a v neposlední řadě zjistit rozdíly mezi souborem mužů a žen s vyšším příjmem a potvrdit nebo vyvrátit dané hypotézy.

Hypotéza H1

Ekonomicky zajištění muži budou vykazovat statisticky významně vyšší celkovou životní spokojenost než ekonomicky zajištěné ženy.

Hypotéza H2

Ekonomicky nezajištění muži budou vykazovat statisticky významně vyšší celkovou životní spokojenost než ekonomicky nezajištěné ženy.

Hypotéza H3

Ekonomicky zajištění muži nebudou vykazovat statisticky významně vyšší spokojenost s finanční situací než ekonomicky zajištěné ženy.

Hypotéza H4

Ekonomicky nezajištění muži nebudou vykazovat statisticky významně vyšší spokojenost s finanční situací než ekonomicky nezajištěné ženy.

7.2. APLIKOVANÁ METODIKA

Zkoumali jsme celkovou životní spokojenost u mužů a u žen a to ve dvou skupinách. V první skupině byl jejich hrubý měsíční příjem do třiceti tisíc korun a ve druhé skupině byl hrubý měsíční příjem nad padesát tisíc korun.

K tomuto posouzení jsme použili Dotazník životní spokojenosti a výsledky jsme zpracovali pomocí T-testu, U testu, Pearsonova korelačního koeficientu a pomocí dvouvýběrového t-testu a párového Wilcoxonova testu.

7.2.1. DOTAZNÍK ŽIVOTNÍ SPOKOJENOSTI

Dotazník životní spokojenosti, jehož autory jsou Jochen Fahrenberg, Michael Myrtek, Jörg Schumacher a Elmar Brähler a který vznikl v Německu v roce 1986 a byl standardizován na vzorku 2870 osob, je určen k objektivnímu posuzování celkové životní spokojenosti u dospělých osob a dětí od 14-ti let a životní spokojenosti v deseti významných oblastech, které utváří tuto spokojenost. Dotazník životní spokojenosti tedy obsahuje deset škál

(Fahrenberg et al., 2001), každé škále odpovídá sedm položek, na které respondenti odpovídají na sedmibodové stupnici, počínaje velmi nespokojen(a) a konče velmi spokojen(a). Na základě skóre dosažených v těchto škálách vypočteme index tak zvané celkové životní spokojenosti.

Popis škál:

1. Zdraví (ZDR) - osoby s vysokým hodnocením této škály jsou spokojeny se svým celkovým zdravotním stavem, s duševní i tělesnou kondicí a fyzickou výkonností. Spokojenost se zdravím ve stáří klesá, u osob s nižším vzděláním je spokojenost nižší. Osoby, které nejsou spokojeny se zdravím, uvádějí obecné tělesné potíže, je u nich zvýšená emocionalita, depresivní ladění a nízká sociální rezonance.
2. Práce a zaměstnání (PAZ) - osoby s vysokou škálovou hodnotou jsou spokojeny v zaměstnání, se svou pracovní pozicí, s úspěchy i s mírou zátěže. Mladší osoby jsou relativně více spokojeny s prací a zaměstnáním. Pokud je spokojenost s prací nízká, jsou přítomny i tělesné obtíže a aktuálně špatný zdravotní stav.
3. Finanční situace (FIN) - osoby s vysokou škálovou hodnotou jsou spokojeny se svým příjmem a svým majetkem, s možnostmi výdělků v budoucnu i se zajištěním ve stáří. Finanční spokojenost roste s přibývajícím věkem a je také vyšší u osob žijících mimo velká města.
4. Volný čas (VLC) - osoby s vysokou škálovou hodnotou jsou spokojeny s délkou, pestrostí a kvalitou volného času i se svými koníčky. S věkem narůstá spokojenost s volným časem.
5. Manželství a partnerství (MAN) - osoby s vysokou škálovou hodnotou jsou spokojeny s manželským či partnerským životem, s požadavky, aktivitami, otevřeností, pochopením, ochotou pomáhat i s něžností a bezpečím svého partnera. Spokojenost s manželstvím je vyšší u osob ženatých, s vyššími příjmy a u těch, kteří žijí mimo velkoměsto. Pokud je spokojenost s manželstvím nižší, jsou udávány tělesné obtíže i depresivní ladění.
6. Vztah k vlastním dětem (DET) - osoby s vysokou škálovou hodnotou hodnotí vztahy k vlastním dětem pozitivně, jsou spokojeny se společnými aktivitami, s vlivem na děti i s tím, jak si jich děti cení. Lidé s vyššími příjmy a mladší osoby vykazují vyšší míru spokojenosti ve vztahu k dětem.
7. Vlastní osoba (VLO) - osoby s vysokou škálovou hodnotou jsou spokojeny se sebou, se svým vzhledem, charakterem, sebevědomím a vitalitou. Vyšší

spokojenost je převážně u mladších mužů, u osob, které žijí v partnerském vztahu, mají vyšší příjmy a nežijí ve velkoměstě.

8. Sexualita (SEX) - osoby s vysokou škálovou hodnotou hodnotí pozitivně svou fyzickou atraktivitu a jsou spokojeny se svým sexuálním životem, mohou s partnerem otevřeně hovořit o oblasti sexu. Vyšší spokojenost se sexualitou je u mladších mužů, u osob, které žijí v manželství a u osob s vyššími příjmy.
9. Přátele, známí a příbuzní (PZP) - osoby s vysokou škálovou hodnotou jsou spokojeny se svými sociálními vztahy, s okruhem svých přátel, příbuzných i se sousedy. Pozitivně je hodnocena společenská angažovanost a četnost styků s ostatními. Mladší lidé s vyššími příjmy jsou ve vztahu k přátelům a příbuzným spokojenější.
10. Bydlení (BYD) - osoby s vysokou škálovou hodnotou jsou spokojeny se svými bytovými podmínkami, s velikostí bytu, se stavem bytu, s dostupností dopravních prostředků, s náklady na bydlení a podobně. Lidé, kteří žijí v partnerském vztahu, mají vyšší příjmy a jsou starší, jsou celkově spokojenější se svými bytovými podmínkami.

Pro vyšetření pomocí dotazníku životní spokojenosti potřebujeme pouze záznamový arch, jehož vyplnění zabere 5 až 10 minut. Při vyhodnocení se hrubé skóry převádějí na staniny, které se do vyhodnocovacího listu zaznamenávají graficky. Výsledkem je graficky znázorněný profil životní spokojenosti (www.kacaras.estranky.cz).

Celková životní spokojenost (SUM) - osoby s vysokou škálovou hodnotou jsou v mnoha oblastech nadprůměrně spokojeny. Pokud mají v jednotlivých oblastech důvod k nespokojenosti, kompenzují to spokojeností v jiných oblastech. Oblasti práce a zaměstnání, manželství a partnerství a vztah k vlastním dětem, které se mnoha osob netýkají, byly ponechány stranou.

7.2.2. STATISTICKÉ ZPRACOVÁNÍ

V případě zjišťování rozdílů mezi dvěma soubory (zvláště u mužů a u žen), z nichž jedni byli ekonomicky zajištěni a druzí byli ekonomicky nezajištěni, jsme použili Studentův T-test (alternativně i U test) buď pro rovnost rozptylů obou výběrů anebo pro signifikantně rozdílné rozptyly obou výběrů. Stejným způsobem jsme zjišťovali rozdíly mezi soubory ekonomicky zajištěných mužů a zajištěných žen a v poslední řadě také ekonomicky nezajištěných mužů a nezajištěných žen. Vypočítali jsme tedy rozdíly mezi oběma soubory

v jednotlivých dimenzích Dotazníku životní spokojenosti, kterými jsou Věk, Zdraví, Finanční situace, Volný čas, Vlastní osoba, Sexualita, Přátelé, známí a příbuzní, Bydlení, Celková životní spokojenost, Práce a zaměstnání, Manželství a partnerství a Vztah k vlastním dětem. Použili jsme jak parametrických metod, tak i neparametrických metod, protože ne vždy je zajištěna normalita rozložení četností a proto jsme pro srovnání obou souborů použili i Mann-Whitneyův U test.

Pearsonův korelační koeficient jsme použili v případech, kdy jsme u obou souborů chtěli zjistit stupeň vztahu mezi jednotlivými dimenzemi Dotazníku životní spokojenosti (Zdraví, Finanční situace, Volný čas, Vlastní osoba, Sexualita, Přátelé, známí, příbuzní a Bydlení) a dále ve vztahu Věku k ostatním dimenzím Dotazníku životní spokojenosti (Zdraví, Finanční situace, Volný čas, Vlastní osoba, Sexualita, Přátelé, známí, příbuzní, Bydlení a Celková životní spokojenost).

Dále je pro každou skupinu provedeno porovnání s normou pomocí dvouvýběrového t-testu.

Položky (a věk) jsou charakterizovány popisnými statistikami a pro větší názornost ještě doplněné histogramy četností.

Výpočty jsou převážně pomocí programu StatSoft CR s r.o. (2007). STATISTICA Cz (softwarový systém pro analýzu dat), verze 8.0. www.statsoft.cz, kvalitativní údaje jsou testovány (χ^2 test) v programu SPSS 12.0.

7.3. ZKOUMANÝ SOUBOR

Výzkumný soubor tvořilo 160 respondentů, 80 mužů a 80 žen, ve věku od 30-ti do 60-ti let. Převážná část respondentů měla vysokoškolské vzdělání, ostatní byli středoškolsky vzdělání, bydleli ve městě, pouze malá část na vesnici. Původně měli být všichni dotazovaní vysokoškolsky vzdělání, přes vzniklé potíže s vyplňováním dotazníků jsme museli do zkoumaného souboru zahrnout i středoškolsky vzdělané jedince. Je jisté, že toto by mohlo mít vliv na výsledky výzkumu. Zkoumané osoby byly rozděleny do dvou skupin (zvláště ženy a zvláště muži), z nichž jedna skupina respondentů měla hrubý měsíční příjem do třiceti tisíc korun a druhá skupina měla hrubý měsíční příjem nad padesát tisíc korun. Část zkoumaných osob byla z okruhu mých známých a část mi byla mými známými doporučena. Zkoumaný soubor není příliš velký, ne všichni totiž byli ochotni věnovat pár

minut vyplnění dotazníku. Někteří měli obavy z možného prozrazení osobních a intimních záležitostí a nepomohlo ani přesvědčování, že vše je anonymní. Z toho důvodu jsme byli nuceni zbytek respondentů vybírat náhodně a to tak, že jsme oslovili státní zaměstnance, ředitele různých firem, lékaře a lékařky, psychology a psycholožky, politiky, obchodní zástupce, manažery a manažerky a požádali je o spolupráci. Dotazníky jsme nikdy nedávali hromadně, abychom předešli možnému zlehčování a děláním si legrace při jejich vyplňování. Vyplňování bylo dobrovolné a anonymní, pouze jsme žádali vyplnit věk, rodinný stav, zda žije sám (sama) či nikoli a zda je zaměstnaný (zaměstnaná). Kolonka zaměstnání zůstala asi v polovině případů prázdná s odůvodněním, že by tím byla prozrazena identita. Vždy jsme respondentům nejdříve vysvětlili účel testování a ujistili je, že získaná data budou použita pouze pro tento výzkum. Pokud jsme dotazník posílali zprostředkovaně, respondenti k němu obdrželi ještě obálku, kam po vyplnění dotazník vložili a obálku zalepili, aby bylo sníženo riziko možného zneužití. Také jsme vytvořili dotazník životní spokojenosti v Excelu, takže pokud byl některý z respondentů mimo náš dosah, posílali jsme dotazník emailem a vyplněný byl poslán zpět. Všem respondentům jsme na závěr poděkovali za jejich čas a ochotu spolupracovat.

U veličin, kterými jsou DV, RS, DOM a ZAM (mimo věku) jsme spočetli četnosti a pomocí χ^2 testu zjišťovaný rozdíl mezi sledovanými skupinami.

Statisticky významný rozdíl pro $p < 0,05$ byl zjištěn u dosaženého vzdělání, kdy ve skupině ekonomicky zajištěných mužů převažují vysokoškolsky vzdělaní a ve skupině ekonomicky nezajištěných mužů naopak převažují ti se středoškolským vzděláním.

Statisticky významný rozdíl pro $p < 0,05$ byl zjištěn u dosaženého vzdělání také ve skupině ekonomicky zajištěných žen, kde převažují vysokoškolsky vzdělané ženy, naopak ve skupině ekonomicky nezajištěných žen byl počet žen se středoškolským a vysokoškolským vzděláním stejný.

U zaměstnaných mužů je ve skupině ekonomicky zajištěných téměř shodný počet těch, kteří pracují ve vlastní firmě anebo jsou někde zaměstnaní a ve skupině ekonomicky nezajištěných je výrazná převaha mužů, kteří jsou pouze zaměstnaní, ale ne ve vlastní firmě.

U zaměstnaných žen byl ve skupině ekonomicky zajištěných žen také téměř shodný počet těch, které pracují ve vlastní firmě a těch, jež jsou někde zaměstnány. Ve skupině ekonomicky nezajištěných žen je také, stejně jako u nezajištěných mužů, výrazná převaha žen, které jsou pouze zaměstnané.

U položky Rodinný stav (aby byly zajištěny předpoklady), byly u nezajištěných mužů uvažovány pouze tři kategorie: *ženatý*, *svobodný* a *rozvedený*, protože skupina č.2 (vdovec) nebyla početně zastoupena. Zde nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl. U ekonomicky zajištěných mužů byl u položky Rodinný stav zjištěn statisticky významný rozdíl pro $p < 0,05$. Zde převažují ženatí muži.

U položky rodinný stav u žen, byly stejně jako u mužů uvažovány pouze tři kategorie, jelikož skupina č.2 (vdova) nebyla početně zastoupena.

U položky Domácnost bylo zjištěno, že u ekonomicky zajištěných žen i ekonomicky nezajištěných žen, je výrazná převaha žen žijících v partnerství.

Pro názornost uvádíme histogramy četností:

Tabulka č.1 : Dosažené vzdělání – zajištění muži – četnosti

	Cetnost	Kumulativní cetnost	Rel.cetnost	Kumulativní rel.cetnost
5	8	8	20,0	20,0
6	32	40	80,0	100,0
ChD	0	40	0,0	100,0

Tabulka č.2 : Dosažené vzdělání – nezajištění muži - četnosti

	Cetnost	Kumulativní cetnost	Rel.cetnost	Kumulativní rel.cetnost
5	22	22	55,0	55,0
6	18	40	45,0	100,0
ChD	0	40	0,0	100,0

5 – ukončené středoškolské vzdělání

6 – ukončené vysokoškolské vzdělání

U Pearsonova Chi-kvadrátu byla naměřena hodnota 10,45333 a hodnota p **0,0012**. Byl zjištěn statisticky významný vztah, což znamená, že ve skupině ekonomicky zajištěných mužů převažují ti, kteří dosahují vysokoškolského vzdělání a ve skupině ekonomicky nezajištěných mužů převažují ti se středoškolským vzděláním.

Předpokládaný počet b.0 je menší než 5. Minimální předpokládaný počet je 15,00.

Tabulka č.3 : Rodinný stav – zajištění muži – četnosti

	Cetnost	Kumulativní cetnost	Rel.cetnost	Kumulativní rel.cetnost
1	4	4	10,0	10,0
2	1	5	2,5	12,5
3	4	9	10,0	22,5
4	31	40	77,5	100,0
ChD	0	40	0,0	100,0

Tabulka č.4 : Rodinný stav – nezajištění muži – četnosti

	Cetnost	Kumulativní cetnost	Rel.cetnost	Kumulativní rel.cetnost
1	4	4	10,0	10,0
3	11	15	27,5	37,5
4	25	40	62,5	100,0
ChD	0	40	0,0	100,0

1 - rozvedený

2 – vdovec

3 – svobodný

4 - ženatý

U Pearsonova Chi-Kvadrátu byla naměřena hodnota 2,142857 a hodnota p **0,1432**, což znamená, že nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl ve vztahu Rodinného stavu a ekonomicky zajištěných a nezajištěných mužů.

Předpokládaný počet b.0 je menší než 5. Minimální předpokládaný počet je 12,00.

Tabulka č.5 : Domácnost – zajištění muži - četnosti

	Cetnost	Kumulativní cetnost	Rel.cetnost	Kumulativní rel.cetnost
1	36	36	90,0	90,0
2	4	40	10,0	100,0
ChD	0	40	0,0	100,0

Tabulka č.6 : Domácnost – nezajištění muži – četnosti

	Cetnost	Kumulativní cetnost	Rel.cetnost	Kumulativní rel.cetnost
1	33	33	82,5	82,5
2	7	40	17,5	100,0
ChD	0	40	0,0	100,0

1 – žije s partnerem/partnerkou

2 – žije sám/sama

Zde byla naměřena hodnota 0,948617 a hodnota p **0,3301**, což znamená, že nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl ve vztahu Domácnosti a ekonomicky zajištěných a nezajištěných mužů.

Předpokládaný počet b.0 je menší než 5. Minimální předpokládaný počet je 5,50.

Tabulka č.7 : Zaměstnání – zajištění muži - četnosti

	Cetnost	Kumulativní cetnost	Rel.cetnost	Kumulativní rel.cetnost
2	19	19	47,5	47,5
3	21	40	52,5	100,0
ChD	0	40	0,0	100,0

Tabulka č.8 : Zaměstnání – nezajištění muži – četnosti

	Cetnost	Kumulativní cetnost	Rel.cetnost	Kumulativní rel.cetnost
2	4	4	10,0	10,0
3	36	40	90,0	100,0
ChD	0	40	0,0	100,0

2 – ano, ve vlastní firmě

3 – ano

Zde byla naměřena hodnota 13,72998 a hodnota p **0,0002**, což znamená, že byl zjištěn statisticky významný vztah mezi zaměstnáním a ekonomicky zajištěnými a nezajištěnými muži. Výsledky ukazují, že ve skupině ekonomicky zajištěných převažují ti, kteří pracují ve vlastní firmě.

Předpokládaný počet b.0 je menší než 5. Minimální předpokládaný počet je 11,50.

Tabulka č.9 : Dosažené vzdělání – zajištěné ženy – četnosti

	Cetnost	Kumulativní cetnost	Rel.cetnost	Kumulativní rel.cetnost
5	7	7	17,5	17,5
6	33	40	82,5	100,0
ChD	0	40	0,0	100,0

U ekonomicky zajištěných žen převažují vysokoškolsky vzdělané ženy.

Tabulka č.10 : Dosažené vzdělání – nezajištěné ženy – četnosti

	Cetnost	Kumulativní cetnost	Rel.cetnost	Kumulativní rel.cetnost
5	20	20	50,0	50,0
6	20	40	50,0	100,0
ChD	0	40	0,0	100,0

U nezajištěných žen byl shodný počet středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaných žen.

Tabulka č.11 : Rodinný stav – zajištěné ženy – četnosti

	Cetnost	Kumulativní cetnost	Rel.cetnost	Kumulativní rel.cetnost
1	7	7	17,5	17,5
3	7	14	17,5	35,0
4	26	40	65,0	100,0
ChD	0	40	0,0	100,0

Většinu ekonomicky zajištěných žen tvořily ženy vdané.

Tabulka č.12 : Rodinný stav – nezajištěné ženy – četnosti

	Cetnost	Kumulativní cetnost	Rel.cetnost	Kumulativní rel.cetnost
1	7	7	17,5	17,5
3	10	17	25,0	42,5
4	23	40	57,5	100,0
ChD	0	40	0,0	100,0

U ekonomicky nezajištěných žen byl větší počet žen vdaných.

Tabulka č.13 : Domácnost – zajištěné ženy – četnosti

	Cetnost	Kumulativní cetnost	Rel.cetnost	Kumulativní rel.cetnost
1	35	35	87,5	87,5
2	5	40	12,5	100,0
ChD	0	40	0,0	100,0

Zajištěné ženy žijí téměř ve všech případech s partnerem.

Tabulka č.14 : Domácnost – nezajištěné ženy – četnosti

	Cetnost	Kumulativní cetnost	Rel.cetnost	Kumulativní rel.cetnost
1	32	32	80,0	80,0
2	8	40	20,0	100,0
ChD	0	40	0,0	100,0

Ekonomicky nezajištěné ženy žijí ve většině případů s partnerem.

Tabulka č.15 : Zaměstnání – zajištěné ženy – četnosti

	Cetnost	Kumulativní cetnost	Rel.cetnost	Kumulativní rel.cetnost
2	17	17	42,5	42,5
3	23	40	57,5	100,0
ChD	0	40	0,0	100,0

U ekonomicky zajištěných žen byl téměř shodný počet těch, které pracují ve vlastní firmě a těch, jež jsou někde zaměstnány.

Tabulka č.16 : Zaměstnání – nezajištěné ženy – četnosti

	Cetnost	Kumulativní cetnost	Rel.cetnost	Kumulativní rel.cetnost
1	1	1	2,5	2,5
2	2	3	5,0	7,5
3	37	40	92,5	100,0
ChD	0	40	0,0	100,0

Ekonomicky nezajištěné ženy jsou téměř ve všech případech pouze zaměstnány.

7.4. SYMBOLIKA

ZDR – Zdraví

FIN – Finanční situace

VČ – Volný čas

VO – Vlastní osoba

SEX – Sexualita

PZB – Přátelé, známí a příbuzní

BY – Bydlení

SUMA – Celková životní spokojenost

PAZ – Práce a zaměstnání

MAN – Manželství a partnerství

DET – Vztah k vlastním dětem

8. VÝSLEDKY

8.1. ZÁKLADNÍ VÝSTUPY DŽS Z HLEDISKA POHLAVÍ

Tabulka č.17 : Průměry u ekonomicky zajištěných mužů

Popisné statistiky								
Shrnout podmínku: pohlavi="m" and zajistenost="ano"								
	<i>N platných</i>	<i>Prumer</i>	<i>Medián</i>	<i>Modus</i>	<i>Cetnost</i>	<i>Minimum</i>	<i>Maximum</i>	<i>Sm.odch.</i>
					<i>modu</i>			
Vek	40	43,33	40,5	60	4	30	60	10,00
ZDR	40	40,53	40	41	6	34	48	3,78
FIN	40	41,68	41	Vícenás.	7	36	49	3,15
VC	40	35,95	37,5	40	5	19	47	6,32
VO	40	39,03	39	Vícenás.	8	32	48	3,20
SEX	40	38,05	39,5	40	8	28	44	4,07
PZB	40	38,83	39	39	6	28	49	4,25
BY	40	41,88	42	42	7	35	49	3,07
sumaDZS	40	275,93	276,5	276	3	246	315	16,55
PAZ	40	39,73	39,5	39	6	30	49	4,12
MAN	38	40,50	41	41	7	28	49	4,43
DET	34	43,00	43	Vícenás.	5	32	49	4,63

Tabulka č.18 : Průměry u ekonomicky nezajištěných mužů

Popisné statistiky								
Shrnout podmínku: pohlavi="m" and zajistenost="ne"								
	<i>N platných</i>	<i>Prumer</i>	<i>Medián</i>	<i>Modus</i>	<i>Cetnost</i>	<i>Minimum</i>	<i>Maximum</i>	<i>Sm.odch.</i>
					<i>modu</i>			
Vek	40	39,88	36,5	30	8	30	59	9,22
ZDR	40	36,90	38	Vícenás.	7	19	46	5,94
FIN	40	33,08	34	39	6	19	42	5,91
VC	40	32,78	35	35	5	14	47	8,48
VO	40	33,95	34,5	39	7	17	42	6,01
SEX	40	34,40	35	40	8	14	42	6,13
PZB	40	35,88	37	Vícenás.	7	7	44	7,17
BY	40	35,88	38,5	40	5	14	48	7,66
sumaDZS	40	242,85	246	Vícenás.	3	146	293	31,70
PAZ	40	35,03	36	Vícenás.	4	21	45	6,60
MAN	35	35,26	35	Vícenás.	4	14	49	8,03
DET	29	40,69	41	41	6	27	49	5,60

Tabulka č.19 : Průměry u ekonomicky zajištěných žen

Popisné statistiky								
Zhrnout podmínku: pohlavi="z" and zajistenost="ano"								
	<i>N platných</i>	<i>Prumer</i>	<i>Medián</i>	<i>Modus</i>	<i>Cetnost</i>	<i>Minimum</i>	<i>Maximum</i>	<i>Sm.odch.</i>
					<i>modu</i>			
Vek	40	43,70	42,5	Vícenás.	3	31	59	7,94
ZDR	40	39,15	40	41	5	23	48	5,36
FIN	40	40,58	40	40	9	25	49	4,08
VC	40	31,95	35	Vícenás.	4	17	43	7,81
VO	40	38,38	39	39	7	29	48	3,90
SEX	40	36,98	37	Vícenás.	5	22	42	4,14
PZB	40	37,45	37	37	6	28	46	3,91
BY	40	40,93	41	41	7	33	46	2,89
sumaDZS	40	265,40	267	281	3	218	295	19,13
PAZ	39	40,28	40	39	7	30	47	3,20
MAN	38	38,00	39	Vícenás.	5	7	46	6,94
DET	38	41,63	42	Vícenás.	6	34	49	3,40

Tabulka č.20 : Průměry u ekonomicky nezajištěných žen

Popisné statistiky								
Zhrnout podmínku: pohlavi="z" and zajistenost="ne"								
	<i>N platných</i>	<i>Prumer</i>	<i>Medián</i>	<i>Modus</i>	<i>Cetnost</i>	<i>Minimum</i>	<i>Maximum</i>	<i>Sm.odch.</i>
					<i>modu</i>			
Vek	40	41,58	41,5	31	4	31	59	8,14
ZDR	40	38,85	39,5	41	6	21	48	4,67
FIN	40	33,18	33,5	37	6	19	44	6,34
VC	40	37,85	39	Vícenás.	6	17	47	6,26
VO	40	36,10	38	39	7	17	44	6,19
SEX	40	35,58	37	Vícenás.	5	15	47	6,29
PZB	40	35,10	37	Vícenás.	4	7	43	6,95
BY	40	36,85	39	41	8	15	47	6,62
sumaDZS	40	253,50	259,5	Vícenás.	2	154	308	31,59
PAZ	39	35,74	38	40	7	19	45	6,23
MAN	33	36,55	38	39	5	19	49	6,22
DET	34	41,68	41,5	41	7	7	49	7,01

8.2. TESTY PRŮMĚRU VŮČI REFERENČNÍ KONSTANTĚ

Tabulka č. 21: Test průměru u ekonomicky zajištěných mužů

Promenná	Test prumeru vuci referencni konstante (hodnote) (BCmull) Zhmout podminku: zajistenost="ano" and pohlavi="m"							
	Prumer	Sm.odch.	N	Sm.chyba	Referencni konstanta	t	SV	p
ZDR	40,5	3,78	40	0,597	38,6	3,24	39	0,002
FIN	41,7	3,15	40	0,498	33,9	15,55	39	0,000
VC	35,9	6,32	40	1,000	36,1	-0,17	39	0,866
VO	39,0	3,20	40	0,506	38,9	0,23	39	0,821
SEX	38,0	4,07	40	0,643	35,4	4,07	39	0,000
PZB	38,8	4,25	40	0,672	37,0	2,76	39	0,009
BY	41,9	3,07	40	0,486	37,6	8,74	39	0,000
sumaDZS	275,9	16,55	40	2,616	257,6	7,02	39	0,000

Ekonomicky zajištění muži se v oblastech zdraví, finanční situace, sexuality, přátel a příbuzných, bydlení a v celkové životní spokojenosti signifikantně odlišují od referenční konstanty, což znamená, že vykazují vyšší míru spokojenosti v těchto oblastech.

Tabulka č. 22: Test průměru u ekonomicky nezajištěných mužů

Promenná	Test prumeru vuci referencni konstante (hodnote) (BCmull) Zhmout podminku: zajistenost="ne" and pohlavi="m"							
	Prumer	Sm.odch.	N	Sm.chyba	Referencni konstanta	t	SV	p
ZDR	36,9	5,94	40	0,939	38,6	-1,80	39	0,080
FIN	33,1	5,91	40	0,935	33,9	-0,91	39	0,366
VC	32,8	8,48	40	1,341	36,1	-2,49	39	0,017
VO	34,0	6,01	40	0,950	38,9	-5,22	39	0,000
SEX	34,4	6,13	40	0,969	35,4	-1,06	39	0,294
PZB	35,9	7,17	40	1,134	37,0	-0,97	39	0,340
BY	35,9	7,66	40	1,211	37,6	-1,45	39	0,155
sumaDZS	242,8	31,70	40	5,013	257,6	-2,94	39	0,006

Ekonomicky nezajištění muži se v oblastech volného času, vlastní osoby a celkové životní spokojenosti signifikantně liší od referenční konstanty, což znamená, že v těchto oblastech vykazují vyšší míru spokojenosti.

Tabulka č.23: Test průměru u ekonomicky zajištěných žen

Test prumeru vuci referencni konstante (hodnote) (BCmull)								
Zhmout podminku: zajistenost="ano" and pohlavi="z"								
Promenná	Prumer	Sm.odch.	N	Sm.chyba	Referencni konstanta	t	SV	p
ZDR	39,1	5,36	40	0,847	37,8	1,64	39	0,109
FIN	40,6	4,08	40	0,645	34,1	10,09	39	0,000
VC	32,0	7,81	40	1,235	36,0	-3,32	39	0,002
VO	38,4	3,90	40	0,617	38,3	0,09	39	0,929
SEX	37,0	4,14	40	0,654	34,3	4,12	39	0,000
PZB	37,5	3,91	40	0,618	37,3	0,31	39	0,760
BY	40,9	2,89	40	0,456	38,0	6,30	39	0,000
sumaDZS	265,4	19,13	40	3,024	255,8	3,18	39	0,003

Ekonomicky zajištěné ženy prokazují signifikantní odlišnost od referenční konstanty ve finanční situaci, volném čase, sexualitě, celkové životní spokojenosti a v oblasti bydlení. V těchto oblastech vykazují vyšší míru spokojenosti.

Tabulka č. 24: Test průměru u ekonomicky nezajištěných žen

Test prumeru vuci referencni konstante (hodnote) (BCmull)								
Zhmout podminku: zajistenost="ne" and pohlavi="z"								
Promenná	Prumer	Sm.odch.	N	Sm.chyba	Referencni konstanta	t	SV	p
ZDR	38,9	4,67	40	0,739	37,8	1,48	39	0,148
FIN	33,2	6,34	40	1,003	34,1	-0,88	39	0,383
VC	37,8	6,26	40	0,990	36,0	1,82	39	0,077
VO	36,1	6,19	40	0,979	38,3	-2,27	39	0,029
SEX	35,6	6,29	40	0,994	34,3	1,30	39	0,200
PZB	35,1	6,95	40	1,099	37,3	-1,96	39	0,057
BY	36,9	6,62	40	1,047	38,0	-1,15	39	0,259
sumaDZS	253,5	31,59	40	4,994	255,8	-0,46	39	0,649

Výsledky u ekonomicky nezajištěných žen se signifikantně lišily od referenční konstanty pouze v oblasti vlastní osoby, kde ekonomicky nezajištěné ženy vykazovaly vyšší míru spokojenosti.

8.3. ROZDÍLY MEZI SOUBORY

Dále jsme se pokoušeli zjistit, zda existuje nějaký rozdíl mezi ekonomicky zajištěnými a nezajištěnými muži, ekonomicky zajištěnými a nezajištěnými ženami, dále jsme zjišťovali rozdíl mezi ekonomicky zajištěnými muži a zajištěnými ženami a ekonomicky nezajištěnými muži a nezajištěnými ženami. Pro srovnání těchto dvou souborů jsme použili t-test pro rozdíl středních hodnot dvou výběrů se stejnými nebo rozdílnými rozptyly. Protože není vždy zajištěna normalita rozložení, zjišťovali jsme rozdíly mezi soubory následně i U testem.

Mezi soubory zajištěných a nezajištěných mužů byly signifikantní rozdíly stejně jako mezi soubory zajištěných žen a nezajištěných žen. Ačkoli u Sumy (Celková životní spokojenost) byl vždy naměřen statisticky významný rozdíl (vyjma rozdílu mezi ekonomicky nezajištěnými muži a nezajištěnými ženami), pokud se týkalo jednotlivých dimenzí, rozdíl byl u každé skupiny jiný.

Výsledky ukazují, že u ekonomicky zajištěných mužů se projevila pozitivní statistická významnost u Celkové životní spokojenosti a dále vykazují vyšší míru spokojenosti se zdravím, finanční situací, vlastní osobou, sexualitou, s přáteli a příbuznými, bydlením, zaměstnáním a manželstvím. Oproti tomu nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl v dimenzích Volný čas a Děti.

Výsledky uvádíme v tabulce č. 25.

Tabulka č.25 : Rozdíly mezi ekonomicky zajištěnými a nezajištěnými muži v dimenzích
Dotazníku životní spokojenosti

Promenná	t-testy; grupováno:zajistenost (BCnull) Skup. 1: ano Skup. 2: ne Zhmout podmínku: pohlavi="m"										
	Prumer ano	Prumer ne	t	sv	p	Poc.plat ano	Poc.plat. ne	Sm.odch. ano	Sm.odch. ne	F-pomer Rozptyly	p Rozptyly
ZDR	40,5	36,9	3,258	78	0,002	40	40	3,78	5,94	2,474	0,006
FIN	41,7	33,1	8,121	78	0,000	40	40	3,15	5,91	3,523	0,000
VC	36,0	32,8	1,898	78	0,061	40	40	6,32	8,48	1,798	0,071
VO	39,0	33,9	4,716	78	0,000	40	40	3,20	6,01	3,529	0,000
SEX	38,0	34,4	3,137	78	0,002	40	40	4,07	6,13	2,269	0,012
PZB	38,8	35,9	2,239	78	0,028	40	40	4,25	7,17	2,848	0,001
BY	41,9	35,9	4,599	78	0,000	40	40	3,07	7,66	6,207	0,000
sumaDZS	275,9	242,8	5,849	78	0,000	40	40	16,55	31,70	3,672	0,000
PAZ	39,7	35,0	3,820	78	0,000	40	40	4,12	6,60	2,567	0,004
MAN	40,5	35,3	3,488	71	0,001	38	35	4,43	8,03	3,283	0,001
DET	43,0	40,7	1,794	61	0,078	34	29	4,63	5,60	1,466	0,291

t – testovací veličina

sv – stupně volnosti

Výsledky u ekonomicky zajištěných a ekonomicky nezajištěných žen nám ukazují, že u ekonomicky zajištěných žen se projevila pozitivní statistická významnost u Celkové životní spokojenosti a dále vykazují vyšší míru spokojenosti s finanční situací, volným časem, bydlením a zaměstnáním. Oproti tomu nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl v dimenzích Zdraví, Vlastní osoby, v oblasti Sexuality, s Přáteli a Příbuznými, v Manželství a s Děti.

Výsledky uvádíme v tabulce č. 26.

Tabulka č.26 : Rozdíly mezi ekonomicky zajištěnými a nezajištěnými ženami v dimenzích Dotazníku životní spokojenosti

Promenná	t-testy; grupováno:zajistenost (BCnull) Skup. 1: ano Skup. 2: ne Zhmout podmínku: pohlavi="z"										
	Prumer ano	Prumer ne	t	sv	p	Poc.plat ano	Poc.plat. ne	Sm.odch. ano	Sm.odch. ne	F-pomer Rozptyly	p Rozptyly
ZDR	39,2	38,9	0,27	78	0,790	40	40	5,36	4,67	1,315	0,396
FIN	40,6	33,2	6,20	78	0,000	40	40	4,08	6,34	2,416	0,007
VC	31,9	37,9	-3,73	78	0,000	40	40	7,81	6,26	1,555	0,172
VO	38,4	36,1	1,97	78	0,053	40	40	3,90	6,19	2,520	0,005
SEX	37,0	35,6	1,18	78	0,243	40	40	4,14	6,29	2,312	0,010
PZB	37,5	35,1	1,86	78	0,066	40	40	3,91	6,95	3,164	0,000
BY	40,9	36,9	3,57	78	0,001	40	40	2,89	6,62	5,262	0,000
sumaDZS	265,4	253,5	2,04	78	0,045	40	40	19,13	31,59	2,727	0,002
PAZ	40,3	35,7	4,05	76	0,000	39	39	3,20	6,23	3,779	0,000
MAN	38,0	36,5	0,92	69	0,359	38	33	6,94	6,22	1,243	0,533
DET	41,6	41,7	-0,04	70	0,972	38	34	3,40	7,01	4,264	0,000

t – testovací veličina

sv – stupně volnosti

Výsledky u ekonomicky zajištěných mužů a ekonomicky zajištěných žen nám ukazují, že u ekonomicky zajištěných mužů se projevila statisticky pozitivní významnost v Celkové životní spokojenosti a dále vykazují vyšší míru spokojenosti v oblasti Volného času. Oproti tomu nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl v dimenzích Zdraví, Finanční situace, Vlastní osoba, Sexualita, Přátelé a příbuzní, Bydlení, Zaměstnání, Manželství a Děti.

Výsledky uvádíme v tabulce č. 27.

Tabulka č. 27: Rozdíly mezi ekonomicky zajištěnými muži a ekonomicky zajištěnými ženami v dimenzích Dotazníku životní spokojenosti

Promenná	t-testy; grupováno: pohlaví (BCmult) Skup. 1: m Skup. 2: z Zhmout podmínku: zajistenost="ano"											
	Prumer m	Prumer z	t	sv	p	Poc.plat m	Poc.plat. z	Sm.odch. m	Sm.odch. z	F-pomer Rozptyly	p Rozptyly	
ZDR	40,5	39,2	1,327	78	0,188	40	40	3,78	5,36	2,013	0,032	
FIN	41,7	40,6	1,349	78	0,181	40	40	3,15	4,08	1,680	0,109	
VC	36,0	31,9	2,518	78	0,014	40	40	6,32	7,81	1,524	0,192	
VO	39,0	38,4	0,815	78	0,418	40	40	3,20	3,90	1,487	0,220	
SEX	38,0	37,0	1,172	78	0,245	40	40	4,07	4,14	1,033	0,921	
PZB	38,8	37,5	1,506	78	0,136	40	40	4,25	3,91	1,181	0,606	
BY	41,9	40,9	1,425	78	0,158	40	40	3,07	2,89	1,134	0,696	
sumaDZS	275,9	265,4	2,632	78	0,010	40	40	16,55	19,13	1,337	0,369	
PAZ	39,7	40,3	-0,670	77	0,505	40	39	4,12	3,20	1,654	0,123	
MAN	40,5	38,0	1,872	74	0,065	38	38	4,43	6,94	2,447	0,008	
DET	43,0	41,6	1,441	70	0,154	34	38	4,63	3,40	1,854	0,070	

t – testovací veličina

sv – stupně volnosti

Výsledky u ekonomicky nezajištěných mužů a ekonomicky nezajištěných žen ukazují, že u ekonomicky nezajištěných mužů se projevila statisticky pozitivní významnost pouze v oblasti volného času, což znamená, že ekonomicky nezajištění muži vykazovali v oblasti volného času vyšší míru spokojenosti oproti nezajištěným ženám.

Ve zbývajících dimenzích nebyl zjištěn žádný statisticky významný rozdíl.

Výsledky uvádíme v tabulce č. 28.

Tabulka č. 28: Rozdíly mezi ekonomicky nezajištěnými muži a ekonomicky nezajištěnými ženami v dimenzích Dotazníku životní spokojenosti

Promenná	t-testy; grupováno: pohlaví (BCmull) Skup. 1: m Skup. 2: z Zhmout podmínku: zajistenost="ne"										
	Prumer m	Prumer z	t	sv	p	Poc.plat m	Poc.plat z	Sm.odch. m	Sm.odch. z	F-pomer Rozptyly	p Rozptyly
ZDR	36,9	38,9	-1,63	78	0,107	40	40	5,94	4,67	1,616	0,138
FIN	33,1	33,2	-0,07	78	0,942	40	40	5,91	6,34	1,152	0,661
VC	32,8	37,9	-3,04	78	0,003	40	40	8,48	6,26	1,834	0,062
VO	33,9	36,1	-1,58	78	0,119	40	40	6,01	6,19	1,062	0,851
SEX	34,4	35,6	-0,85	78	0,400	40	40	6,13	6,29	1,052	0,875
PZB	35,9	35,1	0,49	78	0,625	40	40	7,17	6,95	1,063	0,850
BY	35,9	36,9	-0,61	78	0,544	40	40	7,66	6,62	1,338	0,367
sumaDZS	242,8	253,5	-1,51	78	0,136	40	40	31,70	31,59	1,007	0,982
PAZ	35,0	35,7	-0,50	77	0,620	40	39	6,60	6,23	1,124	0,721
MAN	35,3	36,5	-0,74	66	0,464	35	33	8,03	6,22	1,668	0,149
DET	40,7	41,7	-0,61	61	0,544	29	34	5,60	7,01	1,568	0,228

t – testovací veličina

sv – stupně volnosti

Výsledky u U testu nám ukazují, že u ekonomicky zajištěných mužů se projevila taktéž pozitivní statistická významnost, že tedy budou vykazovat vyšší míru spokojenosti, v oblasti Celkové životní spokojenosti a že jsou ekonomicky zajištění muži více spokojeni se zdravím, finanční situací, s vlastní osobou a dále vykazují vyšší míru spokojenosti v oblasti sexuality, bydlení, v práci i v manželství. Naopak nebyla zjištěna statistická významnost v oblastech Volného času, Přátel a příbuzných a Děti.

Výsledky uvádíme v tabulce č. 29.

Tabulka č.29 : Rozdíly mezi ekonomicky zajištěnými a nezajištěnými muži v dimenzích
Dotazníku životní spokojenosti

Mann-Whitneyuv U test (BCmull) Dle proměn. zajištění Oznacené testy jsou významné na hladině $p < ,05000$ Zhrnout podmínku: pohlaví="m"										
Proměnná	Sct por. ano	Sct por. ne	U	Z	Úroveň p	Z upravené	Úroveň p	N platn. ano	N platn. ne	2*1str. presné p
ZDR	1868	1372	552,0	2,386	0,017	2,396	0,017	40	40	0,017
FIN	2283	957	137,0	6,380	0,000	6,402	0,000	40	40	0,000
VC	1803	1438	617,5	1,756	0,079	1,759	0,079	40	40	0,079
VO	2032	1209	388,5	3,960	0,000	3,983	0,000	40	40	0,000
SEX	1913	1328	507,5	2,815	0,005	2,830	0,005	40	40	0,004
PZB	1794	1446	626,0	1,674	0,094	1,681	0,093	40	40	0,095
BY	2090	1151	330,5	4,518	0,000	4,534	0,000	40	40	0,000
sumaDZS	2159	1081	261,0	5,187	0,000	5,188	0,000	40	40	0,000
PAZ	1949	1292	471,5	3,161	0,002	3,169	0,002	40	40	0,001
MAN	1672	1029	399,0	2,937	0,003	2,945	0,003	38	35	0,003
DET	1209	808	372,5	1,662	0,097	1,670	0,095	34	29	0,097

Výsledky U testu nám ukazují, že u ekonomicky zajištěných žen se projevila pozitivní statistická významnost v oblasti finanční situace, bydlení a zaměstnání. V těchto oblastech budou ekonomicky zajištěné ženy vykazovat vyšší míru spokojenosti. Ve zbývajících dimenzích nebyl prokázán statisticky významný rozdíl.

Výsledky uvádíme v tabulce č. 30.

Tabulka č.30: Rozdíly mezi ekonomicky zajištěnými a nezajištěnými ženami v dimenzích
Dotazníku životní spokojenosti

Mann-Whitneyuv U test (BCmull) Dle proměn. zajištění Oznacené testy jsou významné na hladině $p < ,05000$ Zhrnout podmínku: pohlaví="z"										
Proměnná	Sct por. ano	Sct por. ne	U	Z	Úroveň p	Z upravené	Úroveň p	N platn. ano	N platn. ne	2*1str. presné p
ZDR	1666	1574	754,0	0,44	0,658	0,44	0,657	40	40	0,663
FIN	2160	1080	260,0	5,20	0,000	5,21	0,000	40	40	0,000
VC	1247	1993	427,0	-3,59	0,000	-3,60	0,000	40	40	0,000
VO	1736	1504	684,0	1,12	0,264	1,12	0,262	40	40	0,268
SEX	1731	1509	689,0	1,07	0,285	1,07	0,284	40	40	0,289
PZB	1737	1504	683,5	1,12	0,262	1,12	0,261	40	40	0,264
BY	1978	1262	442,0	3,44	0,001	3,46	0,001	40	40	0,000
sumaDZS	1815	1426	605,5	1,87	0,061	1,87	0,061	40	40	0,061
PAZ	1896	1186	405,5	3,55	0,000	3,56	0,000	39	39	0,000
MAN	1499	1057	496,0	1,51	0,131	1,52	0,130	38	33	0,133
DET	1297	1331	556,0	-1,02	0,310	-1,02	0,307	38	34	0,315

Zde nám výsledky U testu při zjišťování rozdílu mezi ekonomicky zajištěnými muži a ekonomicky zajištěnými ženami ukazují pozitivní statistickou významnost v Celkové životní spokojenosti a dále pouze v oblasti Volného času. V těchto dvou oblastech budou ekonomicky zajištění muži vykazovat vyšší míru spokojenosti. Ve zbývajících dimenzích nebyl prokázán statisticky významný rozdíl.

Výsledky uvádíme v tabulce č. 31.

Tabulka č. 31: Rozdíly mezi ekonomicky zajištěnými muži a ekonomicky zajištěnými ženami v dimenzích Dotazníku životní spokojenosti

Mann-Whitneyuv U test (BCmull) Dle proměn. pohlaví Oznacené testy jsou významné na hladině $p < ,05000$ Zhrnout podmínku: zajistenost="ano"										
Promenná	Sct por. m	Sct por. z	U	Z	Úroveň p	Z upravené	Úroveň p	N platn. m	N platn. z	2*1str. presné p
ZDR	1710	1530	710,0	0,866	0,386	0,869	0,385	40	40	0,391
FIN	1758	1483	662,5	1,323	0,186	1,334	0,182	40	40	0,187
VC	1860	1381	560,5	2,305	0,021	2,310	0,021	40	40	0,021
VO	1679	1561	741,0	0,568	0,570	0,572	0,568	40	40	0,575
SEX	1753	1488	667,5	1,275	0,202	1,281	0,200	40	40	0,204
PZB	1796	1445	624,5	1,689	0,091	1,695	0,090	40	40	0,091
BY	1763	1477	657,0	1,376	0,169	1,385	0,166	40	40	0,171
sumaDZS	1855	1385	565,0	2,261	0,024	2,262	0,024	40	40	0,023
PAZ	1520	1641	699,5	-0,789	0,430	-0,794	0,427	40	39	0,432
MAN	1635	1292	550,5	1,782	0,075	1,789	0,074	38	38	0,075
DET	1385	1244	502,5	1,619	0,106	1,626	0,104	34	38	0,106

Při zjišťování rozdílu u ekonomicky nezajištěných mužů a ekonomicky nezajištěných žen byla zjištěna pozitivní statistická významnost pouze v oblasti volného času. V této oblasti budou ekonomicky nezajištění muži vykazovat vyšší míru spokojenosti oproti ekonomicky nezajištěným ženám. Ve zbývajících dimenzích nebyl prokázán statisticky významný rozdíl.

Výsledky uvádíme v tabulce č. 32.

Tabulka č.32 : Rozdíly mezi ekonomicky nezajištěnými muži a ekonomicky nezajištěnými ženami v dimenzích Dotazníku životní spokojenosti

Promenná	Sct por.	Sct por.	U	Z	Úroveň p	Z	Úroveň p	N platn. m	N platn. z	2*1str. přesné p
	m	z				upravené				
Mann-Whitneyuv U test (BCmull) Dle proměn. pohlaví Oznacené testy jsou významné na hladině p <,05000 Zhrnout podmínku: zajistenost="ne"										
ZDR	1500	1740	680,0	-1,15	0,248	-1,16	0,246	40	40	0,252
FIN	1610	1630	790,0	-0,10	0,923	-0,10	0,923	40	40	0,928
VC	1319	1921	499,0	-2,90	0,004	-2,90	0,004	40	40	0,003
VO	1426	1814	606,0	-1,87	0,062	-1,87	0,061	40	40	0,062
SEX	1555	1686	734,5	-0,63	0,529	-0,63	0,527	40	40	0,531
PZB	1701	1540	719,5	0,77	0,439	0,78	0,437	40	40	0,441
BY	1567	1673	747,0	-0,51	0,610	-0,51	0,609	40	40	0,615
sumaDZS	1445	1796	624,5	-1,69	0,091	-1,69	0,091	40	40	0,091
PAZ	1549	1611	729,0	-0,50	0,617	-0,50	0,616	40	39	0,622
MAN	1159	1187	529,0	-0,60	0,552	-0,60	0,551	35	33	0,558
DET	867	1150	431,5	-0,85	0,396	-0,85	0,393	29	34	0,399

8.4. KORELÁTY

Nejprve uvedeme výsledky Pearsonova korelačního koeficientu, který jsme použili pro zjištění vztahů mezi dimenzemi Dotazníku životní spokojenosti, zvláště u ekonomicky zajištěných mužů a ekonomicky nezajištěných mužů a poté u ekonomicky zajištěných žen a ekonomicky nezajištěných žen. Současně uvedeme korelace mezi věkem a škálami Dotazníku životní spokojenosti u všech výše zmiňovaných osob.

Tabulka č.33 : Korelace mezi věkem a škálami Dotazníku životní spokojenosti u ekonomicky zajištěných mužů

Promenná	Korelace (BCmull)											
	Vek	ZDR	FIN	VC	VO	SEX	PZB	BY	sumaDZS	PAZ	MAN	DET
Vek	1,0000	,2219	,3280	-,0438	,1021	-,3274	,1060	,2233	,1035	,1813	,1192	-,0084
	p= ---	p=,214	p=,062	p=,809	p=,572	p=,063	p=,557	p=,212	p=,566	p=,313	p=,509	p=,963
ZDR	,2219	1,0000	,1256	,2365	,5230	,1560	,1065	,1107	,5533	,0608	,2764	-,0876
	p=,214	p= ---	p=,486	p=,185	p=,002	p=,386	p=,555	p=,540	p=,001	p=,737	p=,119	p=,628
FIN	,3280	,1256	1,0000	,1745	,0844	,1593	,3021	,3740	,4826	,4434	,0004	,0544
	p=,062	p=,486	p= ---	p=,331	p=,640	p=,376	p=,087	p=,032	p=,004	p=,010	p=,998	p=,764
VC	-,0438	,2365	,1745	1,0000	,2632	,3290	,1734	,0415	,6394	,1621	,0710	-,0114
	p=,809	p=,185	p=,331	p= ---	p=,139	p=,062	p=,335	p=,819	p=,000	p=,368	p=,695	p=,950
VO	,1021	,5230	,0844	,2632	1,0000	,1691	,3295	,2879	,6355	,2724	,3456	,0255
	p=,572	p=,002	p=,640	p=,139	p= ---	p=,347	p=,061	p=,104	p=,000	p=,125	p=,049	p=,888
SEX	-,3274	,1560	,1593	,3290	,1691	1,0000	,3377	-,0598	,5636	,4781	,2453	,1464
	p=,063	p=,386	p=,376	p=,062	p=,347	p= ---	p=,055	p=,741	p=,001	p=,005	p=,169	p=,416
PZB	,1060	,1065	,3021	,1734	,3295	,3377	1,0000	,4888	,6655	,3824	,4665	,1248
	p=,557	p=,555	p=,087	p=,335	p=,061	p=,055	p= ---	p=,004	p=,000	p=,028	p=,006	p=,489
BY	,2233	,1107	,3740	,0415	,2879	-,0598	,4888	1,0000	,4713	,2112	,2038	,0497
	p=,212	p=,540	p=,032	p=,819	p=,104	p=,741	p=,004	p= ---	p=,006	p=,238	p=,255	p=,783
sumaDZS	,1035	,5533	,4826	,6394	,6355	,5636	,6655	,4713	1,0000	,4786	,3968	,0715
	p=,566	p=,001	p=,004	p=,000	p=,000	p=,001	p=,000	p=,006	p= ---	p=,005	p=,022	p=,693
PAZ	,1813	,0608	,4434	,1621	,2724	,4781	,3824	,2112	,4786	1,0000	,4124	,2855
	p=,313	p=,737	p=,010	p=,368	p=,125	p=,005	p=,028	p=,238	p=,005	p= ---	p=,017	p=,107
MAN	,1192	,2764	,0004	,0710	,3456	,2453	,4665	,2038	,3968	,4124	1,0000	,2472
	p=,509	p=,119	p=,998	p=,695	p=,049	p=,169	p=,006	p=,255	p=,022	p=,017	p= ---	p=,165
DET	-,0084	-,0876	,0544	-,0114	,0255	,1464	,1248	,0497	,0715	,2855	,2472	1,0000
	p=,963	p=,628	p=,764	p=,950	p=,888	p=,416	p=,489	p=,783	p=,693	p=,107	p=,165	p= ---

ZDR – Zdraví

FIN – Finanční situace

VČ – Volný čas

VO – Vlastní osoba

SEX – Sexualita	PZB – Přátelé, známí, příbuzní
BY – Bydlení	PAZ – Práce a zaměstnání
MAN – Manželství a partnerství	DET – Vztah k vlastním dětem

U ekonomicky zajištěných mužů byla prokázána statisticky významná souvislost mezi financemi, bydlením, celkovou životní spokojeností a zaměstnáním na 5% hladině významnosti, což znamená, že čím mají ekonomicky zajištění jedinci více financí, tím vykazují vyšší spokojenost v oblasti bydlení a zaměstnání a tím je vyšší i jejich celková životní spokojenost.

Vztah k vlastní osobě má u ekonomicky zajištěných mužů vliv na manželství a celkovou životní spokojenost, kde manželství poté pozitivně ovlivňuje vztah k přátelům a příbuzným a k zaměstnání.

Osoby vykazující vyšší spokojenost v oblasti sexu budou více spokojeny v práci a zaměstnání a také budou vykazovat vyšší celkovou životní spokojenost.

Suma DŽS byla nejsilněji sycena přáteli, známými a příbuznými, volným časem a vlastní osobou a nejslaběji manželstvím, bydlením a zaměstnáním.

Pomocí korelačního koeficientu nebyla zjištěna žádná statisticky významná souvislost mezi Věkem a ostatními dimenzemi Dotazníku životní spokojenosti.

Všechny zmíněné výsledky pozitivně korelovaly na 5% hladině významnosti.

Ve škále Vztah k vlastním dětem jsme ve vztahu k ostatním dimenzím nezaznamenali žádnou statisticky významnou souvislost.

Tabulka č.34 : Korelace mezi věkem a škálami Dotazníku životní spokojenosti u ekonomicky nezajištěných mužů

Promenná	Korelace (BCmull)											
	Oznac. korelace jsou významné na hlad. $p < ,05000$ N=28 (Celé případy vynechány u ChD) Zhmout podmínku: zajistenost="ne" and pohlavi="m"											
	Vek	ZDR	FIN	VC	VO	SEX	PZB	BY	sumaDZS	PAZ	MAN	DET
Vek	1,0000	-,2056	-,2106	,3272	-,0960	,3015	-,0373	,0420	,0462	,0684	,2509	-,4201
	p= ---	p=,294	p=,282	p=,089	p=,627	p=,119	p=,850	p=,832	p=,815	p=,729	p=,198	p=,026
ZDR	-,2056	1,0000	,4051	,1980	,2170	-,1125	,0621	,0531	,3268	,2483	-,3264	,2797
	p=,294	p= ---	p=,032	p=,313	p=,267	p=,569	p=,753	p=,789	p=,090	p=,203	p=,090	p=,149
FIN	-,2106	,4051	1,0000	,2174	,4209	-,0599	,5681	,3625	,5634	,6179	,0279	,4538
	p=,282	p=,032	p= ---	p=,266	p=,026	p=,762	p=,002	p=,058	p=,002	p=,000	p=,888	p=,015
VC	,3272	,1980	,2174	1,0000	,5096	,5060	,4670	,6047	,7334	,4772	,4078	-,1790
	p=,089	p=,313	p=,266	p= ---	p=,006	p=,006	p=,012	p=,001	p=,000	p=,010	p=,031	p=,362
VO	-,0960	,2170	,4209	,5096	1,0000	,5787	,7517	,7798	,8711	,4993	,5860	,3678
	p=,627	p=,267	p=,026	p=,006	p= ---	p=,001	p=,000	p=,000	p=,000	p=,007	p=,001	p=,054
SEX	,3015	-,1125	-,0599	,5060	,5787	1,0000	,5534	,6169	,6564	,1804	,8326	,0924
	p=,119	p=,569	p=,762	p=,006	p=,001	p= ---	p=,002	p=,000	p=,000	p=,358	p=,000	p=,640
PZB	-,0373	,0621	,5681	,4670	,7517	,5534	1,0000	,7586	,8623	,4478	,5425	,3765
	p=,850	p=,753	p=,002	p=,012	p=,000	p=,002	p= ---	p=,000	p=,000	p=,017	p=,003	p=,048
BY	,0420	,0531	,3625	,6047	,7798	,6169	,7586	1,0000	,8682	,4366	,5686	,2807
	p=,832	p=,789	p=,058	p=,001	p=,000	p=,000	p=,000	p= ---	p=,000	p=,020	p=,002	p=,148
sumaDZS	,0462	,3268	,5634	,7334	,8711	,6564	,8623	,8682	1,0000	,5823	,5677	,3187
	p=,815	p=,090	p=,002	p=,000	p=,000	p=,000	p=,000	p=,000	p= ---	p=,001	p=,002	p=,098
PAZ	,0684	,2483	,6179	,4772	,4993	,1804	,4478	,4366	,5823	1,0000	,2338	,1390
	p=,729	p=,203	p=,000	p=,010	p=,007	p=,358	p=,017	p=,020	p=,001	p= ---	p=,231	p=,481
MAN	,2509	-,3264	,0279	,4078	,5860	,8326	,5425	,5686	,5677	,2338	1,0000	,1596
	p=,198	p=,090	p=,888	p=,031	p=,001	p=,000	p=,003	p=,002	p=,002	p=,231	p= ---	p=,417
DET	-,4201	,2797	,4538	-,1790	,3678	,0924	,3765	,2807	,3187	,1390	,1596	1,0000
	p=,026	p=,149	p=,015	p=,362	p=,054	p=,640	p=,048	p=,148	p=,098	p=,481	p=,417	p= ---

U ekonomicky nezajištěných mužů byla prokázána statisticky významná souvislost mezi financemi, zdravím, vlastní osobou, přáteli a příbuznými, celkovou životní spokojeností, zaměstnáním a dětmi na 5% hladině významnosti, což znamená, že čím mají ekonomicky nezajištění muži více financí, tím spokojenější jsou v již zmíněných dimenzích.

Suma DŽS byla nejsilněji sycena vlastní osobou a bydlením a nejméně financemi a zdravím.

Pomocí korelačního koeficientu byla u ekonomicky nezajištěných mužů zjištěna negativní korelace Věku a Vztahu k vlastním dětem, která korelovala na 5% hladině významnosti, což znamená, že čím jsou ekonomicky nezajištění muži starší, tím jsou méně spokojeni se svým vztahem k dětem.

Tabulka č. 35 : Korelace mezi věkem a škálami Dotazníku životní spokojenosti u ekonomicky zajištěných žen

Promenná	Korelace (BCmull)											
	Oznac. korelace jsou významné na hlad. $p < ,05000$ N=35 (Celé případy vynechány u ChD) Zhmout podmínku: zajistenost="ano" and pohlavi="z"											
	Vek	ZDR	FIN	VC	VO	SEX	PZB	BY	sumaDZS	PAZ	MAN	DET
Vek	1,0000	,1529	,4557	-,0120	,1481	-,1518	,3071	,3568	,2488	,4453	,1181	,2693
	p= ---	p=,381	p=,006	p=,946	p=,396	p=,384	p=,073	p=,035	p=,150	p=,007	p=,499	p=,118
ZDR	,1529	1,0000	,3685	,4667	,5772	,3366	,3209	,0767	,7802	,0599	,0739	,0582
	p=,381	p= ---	p=,029	p=,005	p=,000	p=,048	p=,060	p=,662	p=,000	p=,732	p=,673	p=,740
FIN	,4557	,3685	1,0000	-,0312	,2472	,1930	,1425	,0675	,4263	-,0225	,0825	-,0262
	p=,006	p=,029	p= ---	p=,859	p=,152	p=,267	p=,414	p=,700	p=,011	p=,898	p=,637	p=,881
VC	-,0120	,4667	-,0312	1,0000	,3631	,3661	,3393	,0568	,7315	,0575	,1184	,0098
	p=,946	p=,005	p=,859	p= ---	p=,032	p=,031	p=,046	p=,746	p=,000	p=,743	p=,498	p=,955
VO	,1481	,5772	,2472	,3631	1,0000	,3638	,2361	,0311	,6614	,0504	,3294	,2240
	p=,396	p=,000	p=,152	p=,032	p= ---	p=,032	p=,172	p=,859	p=,000	p=,774	p=,053	p=,196
SEX	-,1518	,3366	,1930	,3661	,3638	1,0000	,2569	,1950	,6067	,0196	,4827	,0766
	p=,384	p=,048	p=,267	p=,031	p=,032	p= ---	p=,136	p=,262	p=,000	p=,911	p=,003	p=,662
PZB	,3071	,3209	,1425	,3393	,2361	,2569	1,0000	,5003	,6091	,3866	,2054	,2924
	p=,073	p=,060	p=,414	p=,046	p=,172	p=,136	p= ---	p=,002	p=,000	p=,022	p=,237	p=,088
BY	,3568	,0767	,0675	,0568	,0311	,1950	,5003	1,0000	,3404	,6040	,4490	,3845
	p=,035	p=,662	p=,700	p=,746	p=,859	p=,262	p=,002	p= ---	p=,045	p=,000	p=,007	p=,023
sumaDZS	,2488	,7802	,4263	,7315	,6614	,6067	,6091	,3404	1,0000	,2092	,3398	,1818
	p=,150	p=,000	p=,011	p=,000	p=,000	p=,000	p=,000	p=,045	p= ---	p=,228	p=,046	p=,296
PAZ	,4453	,0599	-,0225	,0575	,0504	,0196	,3866	,6040	,2092	1,0000	,0679	,3534
	p=,007	p=,732	p=,898	p=,743	p=,774	p=,911	p=,022	p=,000	p=,228	p= ---	p=,698	p=,037
MAN	,1181	,0739	,0825	,1184	,3294	,4827	,2054	,4490	,3398	,0679	1,0000	,4342
	p=,499	p=,673	p=,637	p=,498	p=,053	p=,003	p=,237	p=,007	p=,046	p=,698	p= ---	p=,009
DET	,2693	,0582	-,0262	,0098	,2240	,0766	,2924	,3845	,1818	,3534	,4342	1,0000
	p=,118	p=,740	p=,881	p=,955	p=,196	p=,662	p=,088	p=,023	p=,296	p=,037	p=,009	p= ---

U ekonomicky zajištěných žen byla prokázána statisticky významná souvislost mezi financemi, celkovou životní spokojeností a zdravím na 5% hladině významnosti, což znamená, že čím mají ekonomicky zajištěné ženy více financí, tím vykazují vyšší celkovou životní spokojenost, ale také vyšší spokojenost v oblasti zdraví.

Vyšší míra spokojenosti v manželství pozitivně ovlivňuje sexualitu, celkovou životní spokojenost a vztah k vlastním dětem.

Suma DŽS byla nejvíce sycena zdravím a volným časem a nejméně manželstvím.

Pomocí korelačního koeficientu jsme u ekonomicky zajištěných žen zjistili pozitivní korelaci Věku, Financí, Bydlení a Zaměstnání, která korelovala na 5% hladině významnosti, což znamená, že čím jsou ekonomicky zajištěné ženy starší, tím jsou spokojenější po finanční stránce, s bydlením a zaměstnáním.

Všechny zmíněné výsledky pozitivně korelovaly na 5% hladině významnosti.

Tabulka č.36 : Korelace mezi věkem a škálami Dotazníku životní spokojenosti u ekonomicky nezajištěných žen

Promenná	Korelace (BCmull)											
	Oznac. korelace jsou významné na hlad. p < ,05000 N=29 (Celé případy vynechány u ChD) Zhmout podmínku: zajistenost="ne" and pohlavi="z"											
	Vek	ZDR	FIN	VC	VO	SEX	PZB	BY	sumaDZS	PAZ	MAN	DET
Vek	1,0000	,3952	,2550	,1637	,1108	-,0924	-,0723	,0422	,1306	,3655	,1503	,1033
	p= ---	p=,034	p=,182	p=,396	p=,567	p=,633	p=,709	p=,828	p=,500	p=,051	p=,437	p=,594
ZDR	,3952	1,0000	,0383	,3594	,4852	,2976	,1112	,1690	,4317	,1610	,3412	-,0317
	p=,034	p= ---	p=,844	p=,055	p=,008	p=,117	p=,566	p=,381	p=,019	p=,404	p=,070	p=,870
FIN	,2550	,0383	1,0000	,2727	,3832	,1553	,2974	,3036	,4793	,7602	,2830	,1004
	p=,182	p=,844	p= ---	p=,152	p=,040	p=,421	p=,117	p=,109	p=,009	p=,000	p=,137	p=,604
VC	,1637	,3594	,2727	1,0000	,7578	,6475	,5792	,6643	,8273	,2324	,6338	-,1236
	p=,396	p=,055	p=,152	p= ---	p=,000	p=,000	p=,001	p=,000	p=,000	p=,225	p=,000	p=,523
VO	,1108	,4852	,3832	,7578	1,0000	,5623	,6675	,7381	,8873	,4265	,6182	-,1574
	p=,567	p=,008	p=,040	p=,000	p= ---	p=,002	p=,000	p=,000	p=,000	p=,021	p=,000	p=,415
SEX	-,0924	,2976	,1553	,6475	,5623	1,0000	,7152	,6693	,8003	,2344	,9012	-,2092
	p=,633	p=,117	p=,421	p=,000	p=,002	p= ---	p=,000	p=,000	p=,000	p=,221	p=,000	p=,276
PZB	-,0723	,1112	,2974	,5792	,6675	,7152	1,0000	,7502	,8338	,2160	,6805	-,3923
	p=,709	p=,566	p=,117	p=,001	p=,000	p=,000	p= ---	p=,000	p=,000	p=,261	p=,000	p=,035
BY	,0422	,1690	,3036	,6643	,7381	,6693	,7502	1,0000	,8538	,2711	,6993	-,2363
	p=,828	p=,381	p=,109	p=,000	p=,000	p=,000	p=,000	p= ---	p=,000	p=,155	p=,000	p=,217
sumaDZS	,1306	,4317	,4793	,8273	,8873	,8003	,8338	,8538	1,0000	,4426	,8170	-,2201
	p=,500	p=,019	p=,009	p=,000	p=,000	p=,000	p=,000	p=,000	p= ---	p=,016	p=,000	p=,251
PAZ	,3655	,1610	,7602	,2324	,4265	,2344	,2160	,2711	,4426	1,0000	,4191	,0309
	p=,051	p=,404	p=,000	p=,225	p=,021	p=,221	p=,261	p=,155	p=,016	p= ---	p=,024	p=,874
MAN	,1503	,3412	,2830	,6338	,6182	,9012	,6805	,6993	,8170	,4191	1,0000	-,1503
	p=,437	p=,070	p=,137	p=,000	p=,000	p=,000	p=,000	p=,000	p=,000	p=,024	p= ---	p=,436
DET	,1033	-,0317	,1004	-,1236	-,1574	-,2092	-,3923	-,2363	-,2201	,0309	-,1503	1,0000
	p=,594	p=,870	p=,604	p=,523	p=,415	p=,276	p=,035	p=,217	p=,251	p=,874	p=,436	p= ---

U ekonomicky nezajištěných žen byla prokázána statisticky významná souvislost mezi financemi, celkovou životní spokojeností, vlastní osobou a zaměstnáním na 5% hladině významnosti, což znamená, že čím mají ekonomicky nezajištěné ženy více financí, tím vykazují vyšší míru v celkové životní spokojenosti a ve spokojenosti s vlastní osobou a zaměstnáním.

Suma DŽS byla nejvíce sycena vlastní osobou a manželstvím a nejméně zdravím a zaměstnáním.

Pomocí korelačního koeficientu jsme u ekonomicky nezajištěných žen zjistili pozitivní korelaci Věku a Zdraví, která korelovala na 5% hladině významnosti.

Všechny zmíněné výsledky pozitivně korelovaly na 5% hladině významnosti.

8.5. SROVNÁNÍ SOUBORŮ S NORMOU

Pro toto měření jsme použili jak parametrickou, tak i neparametrickou metodu

Tabulka č.37: Parametrické porovnání pomocí párového t-testu

	pohlaví		ženy	
	muži		ženy	
zajištěnost	ano	ne	ano	ne
ZDR - ZDR_n	0,023	0,011	0,368	0,737
FIN - FIN_n	0,000	0,491	0,000	0,359
VÈ - VÈ_n	0,612	0,070	0,005	0,027
VO - VO_n	0,548	0,000	0,922	0,020
SEX - SEX_n	0,021	0,017	0,030	0,819
PZB - PZB_n	0,002	0,512	0,582	0,073
BY - BY_n	0,000	0,284	0,000	0,254
sumaDZS - SUMA_n	0,000	0,005	0,000	0,000
PAZ - PAZ_n	0,000	0,347	0,000	0,359
MAN - MAN_n	0,465	0,001	0,453	0,039
DET - DET_n	0,000	0,032	0,001	0,115

Největší rozdíly u ekonomicky zajištěných mužů byly naměřeny v dimenzích Celková životní spokojenost, Finanční situace, Sexualita, Bydlení, Práce a zaměstnání, Zdraví, Přátelé a příbuzní a Děti. V těchto dimenzích vykazovali zajištění muži nadprůměrné hodnoty vůči normě.

U ekonomicky nezajištěných mužů byly rozdíly naměřeny v dimenzích Zdraví, Vlastní osoby, Sexuality, Celkové životní spokojenosti, Manželství a Vztahu k dětem. V těchto dimenzích vykazovali nezajištění muži podprůměrné hodnoty vůči normě.

Největší rozdíly u ekonomicky zajištěných žen byly naměřeny v oblastech financí, volného času, sexu, bydlení, celkové životní spokojenosti, práce a vztahu k dětem. Zde vykazovali ekonomicky zajištěné ženy nadprůměrné hodnoty vůči normě.

U ekonomicky nezajištěných žen byly rozdíly naměřeny v oblastech volného času, vlastní osoby, celkové životní spokojenosti a manželství. Zde vykazovaly tyto ženy podprůměrné hodnoty vůči normě.

Smyslem rozdílů je zjistit naměřený výsledek uváděný v Hrubých skórech. Pro naši orientaci jej však převádíme na steny, staniny či percentily, které nám slouží pro porovnání naměřeného výsledku s širší normou ČR.

Pro zajímavost uvádíme srovnání s normou pomocí neparametrické metody, kde pracujeme s pořadím hodnot, ne s dosaženou hodnotou.

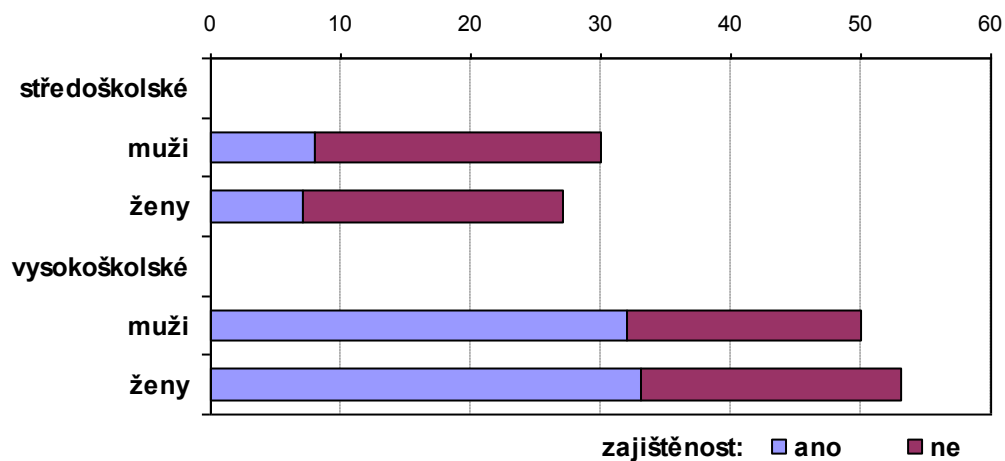
Tabulka č. 38 : Neparametrické porovnání pomocí párového Wilcoxonova testu

pohlaví zajištěnost	muži		ženy	
	ano	ne	ano	ne
ZDR - ZDR_n	0,076	0,056	0,162	0,468
FIN - FIN_n	0,000	0,727	0,000	0,582
VÈ - VÈ_n	0,276	0,143	0,029	0,005
VO - VO_n	0,941	0,000	0,946	0,132
SEX - SEX_n	0,023	0,031	0,007	0,767
PZB - PZB_n	0,001	0,657	0,788	0,183
BY - BY_n	0,000	0,778	0,000	0,882
sumaDZS - SUMA_n	0,000	0,011	0,000	0,000
PAZ - PAZ_n	0,000	0,717	0,000	0,206
MAN - MAN_n	0,215	0,003	0,658	0,091
DET - DET_n	0,000	0,021	0,001	0,000

A nyní uvádíme grafy pro jednotlivá data:

Graf č.1 : Vzdělání

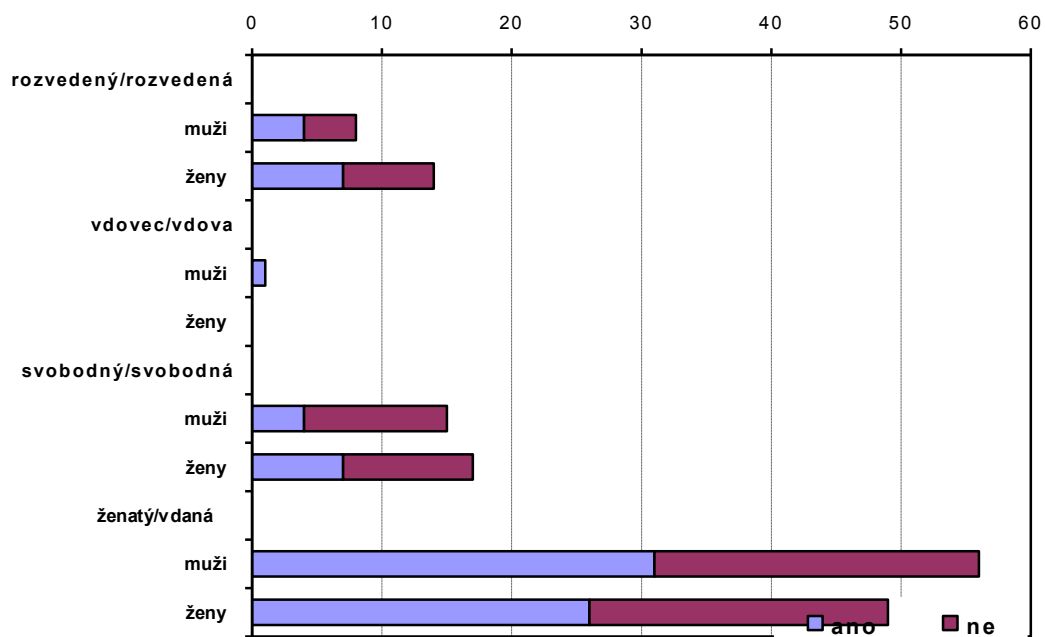
pohlaví zajištěnost	muži				ženy			
	ano		ne		ano		ne	
<i>dosažené vzdělání</i>	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
středoškolské	8	20	22	55	7	17,5	20	50,0
vysokoškolské	32	80	18	45	33	82,5	20	50,0
celkem	40		40		40		40	

Již z grafu je zřejmé, že je vztah mezi zajištěností a dosaženým vzděláním (při použití χ^2 testu) $\chi^2 = 10,4$, $p = 0,001$ u mužů a $\chi^2 = 9,5$, $p = 0,002$ u žen.

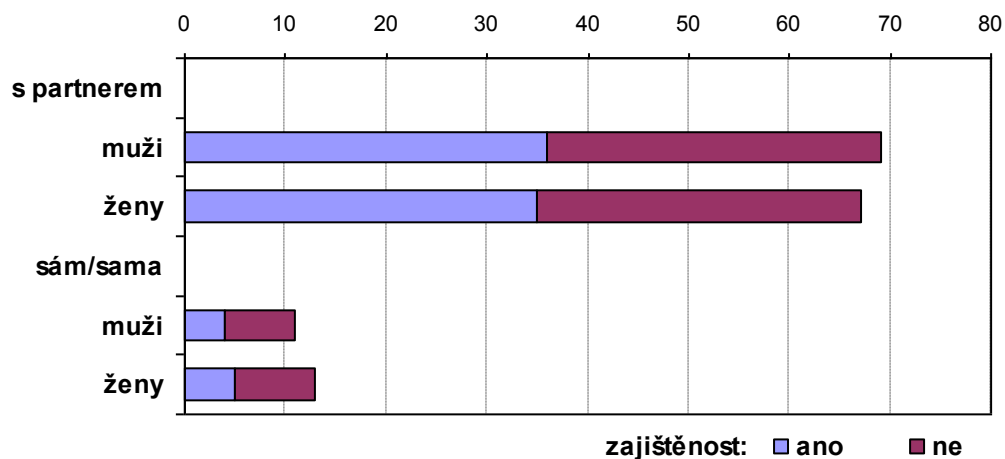
Graf č.2 : Rodinný stav

pohlaví zajištěnost	muži				ženy			
	ano		ne		ano		ne	
rodinný stav	n	%	n	%	n	%	n	%
rozvedený/rozvedená	4	10,0	4	10,0	7	17,5	7	17,5
vdovec/vdova	1	2,5	0		0		0	
svobodný/svobodná	4	10,0	11	27,5	7	17,5	10	25,0
žatý/vdaná	31	77,5	25	62,5	26	65,0	23	57,5
celkem1	40		40		40		40	

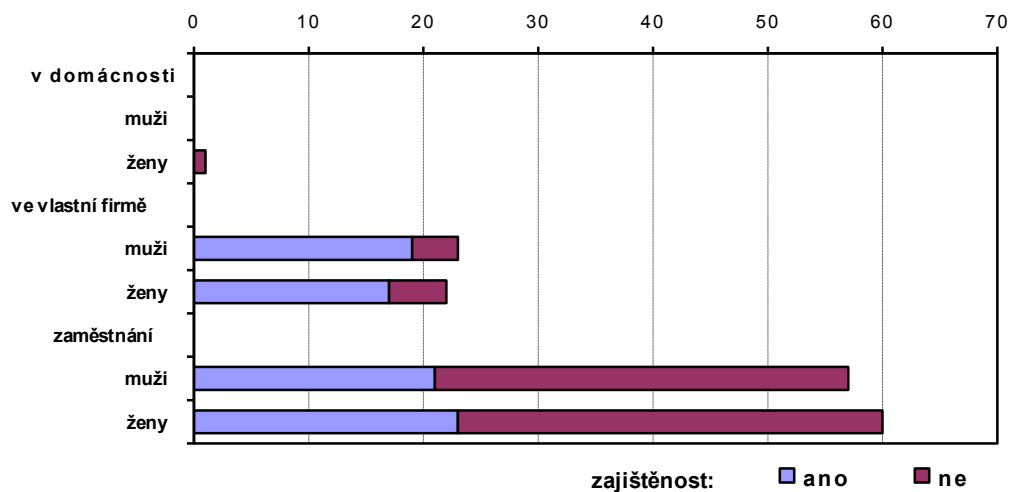
Graf č.3 : Domácnost

<i>pohlaví</i>	<i>muži</i>				<i>ženy</i>			
	<i>zajištěnost</i>		<i>ne</i>		<i>ano</i>		<i>ne</i>	
<i>domácnost</i>	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
s partnerem/partnerkou	36	90	33	82,5	35	87,5	32	80
sám/sama	4	10	7	17,5	5	12,5	8	20
celkem1	40		40		40		40	

Graf č.4 : Zaměstnání

<i>pohlaví</i>	<i>muži</i>				<i>ženy</i>			
	<i>zajištěnost</i>		<i>ne</i>		<i>ano</i>		<i>ne</i>	
<i>zaměstnání</i>	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
v domácnosti							1	2,5
ve vlastní firmě	19	47,5	4	10	17	42,5	2	5,0
ano	21	52,5	36	90	23	57,5	37	92,5
celkem1	40		40		40		40	

8.6. K PLATNOSTI HYPOTÉZ

H1

Ekonomicky zajištění muži budou vykazovat statisticky významně vyšší celkovou životní spokojenost než ekonomicky zajištěné ženy.

Tento počáteční předpoklad byl potvrzen.

Zkoumaný soubor ekonomicky zajištěných mužů vykazuje vyšší míru celkové životní spokojenosti. Tento vztah se prokázal u celého souboru na 5% hladině významnosti (viz.s. 85).

H2

Ekonomicky nezajištění muži budou vykazovat statisticky významně vyšší celkovou životní spokojenost než ekonomicky nezajištěné ženy.

Tento počáteční předpoklad se nepotvrdil.

Zkoumaný soubor ekonomicky nezajištěných mužů nevykazoval vyšší míru celkové životní spokojenosti (viz.s. 86).

H3

Ekonomicky zajištění muži nebudou vykazovat statisticky významně vyšší spokojenost s finanční situací než ekonomicky zajištěné ženy.

Tento počáteční předpoklad byl potvrzen

Zkoumaný soubor ekonomicky zajištěných mužů nevykazoval statisticky významně vyšší spokojenost s finanční situací (viz.s. 85).

H4

Ekonomicky nezajištění muži nebudou vykazovat statisticky významně vyšší spokojenost s finanční situací než ekonomicky nezajištěné ženy.

Tento počáteční předpoklad byl potvrzen

Zkoumaný soubor ekonomicky nezajištěných mužů nevykazoval statisticky významně vyšší spokojenost s finanční situací (viz.s.86).

9. DISKUZE

V této magisterské diplomové práci jsme se pokoušeli zjistit, jaký existuje vztah mezi ekonomicky zajištěnými muži a ekonomicky nezajištěnými muži, ekonomicky zajištěnými ženami a ekonomicky nezajištěnými ženami a následně mezi ekonomicky zajištěnými muži a ekonomicky zajištěnými ženami. Zda u ekonomicky zajištěných osob bude vnímaná kvalita života vyšší, jaký má finanční situace vliv na jednotlivé dimenze životní spokojenosti, jaké jsou rozdíly v dimenzích životní spokojenosti u ekonomicky zajištěných a nezajištěných osob, u mužů a žen zvlášť, a jaké jsou výsledky při srovnání s normou.

Při zkoumání výše zmíněných skupin (nejdříve se budeme věnovat mužům) jsme zjistili, co se týče celkové životní spokojenosti, že je u ekonomicky zajištěných mužů vyšší než u nezajištěných. Skupina zajištěných dále vykazovala vyšší míru spokojenosti v oblastech zdraví, financí, s vlastní osobou, v sexuální oblasti, s přáteli, známými a příbuznými, s bydlením, zaměstnáním a také s manželstvím. Pokud ekonomicky zajištění muži vykazují vyšší míru celkové životní spokojenosti, budou se i po zdravotní stránce cítit lépe, protože zdraví ovlivňuje naši celkovou pohodu, pocit štěstí, to, jak se cítíme a co prožíváme, a je tedy pravděpodobně nejdůležitějším faktorem všeobecné životní spokojenosti. Zdraví lidé, jsou v životě spokojenější než lidé nemocní. Ekonomicky zajištění jedinci si také nemoci tolik nepřipouštějí, lidé na vysokých postech jsou vůči svému zaměstnání zodpovědnější. Žijí zdravějším způsobem života, hodně sportují a cestují, což jim přináší velkou psychickou úlevu. Také si mohou dovolit lepší zdravotní péči. Dobrý zdravotní stav je také otázkou prestiže – potřeba se udržovat, pečovat o sebe.

Ekonomicky zajištění muži dále vykazovali oproti ekonomicky nezajištěným mužům vyšší míru spokojenosti ve finanční oblasti. Lidé, kteří mají vyšší životní úroveň, si mohou dovolit mnohem více věcí, mají větší možnosti, mohou si kupovat drahá auta a jiné statky, luxusní dovolené, mohou se věnovat kultuře, provozovat nákladné sporty či koníčky, mají větší výběr zajímavých pracovních příležitostí, lepší pracovní podmínky, společenské postavení a podobně. Jsou i lépe zajištěni na stáří. Jsou také vzdělanější, protože mají ke vzdělání lepší přístup, což jsme zjistili i u našeho zkoumaného souboru, kde ve skupině ekonomicky zajištěných mužů převažovali ti, kteří dosahovali vysokoškolského vzdělání.

S vlastní osobou jsou ekonomicky zajištění muži spokojenější pravděpodobně proto, že mají vyšší míru sebehodnocení, pocit, že si mohou dovolit podstatně více, jim zaručuje spokojenost a pocit větší moci. Můžou disponovat většími schopnostmi a dovednostmi a to

nejen v zaměstnání. Mají prostředky a tudíž si mohou dovolit adekvátní péči, která jim může přinášet spokojenost se svým vzhledem. Budou více udržovaní, lépe oblečení, budou oplývat větším sebevědomím a sebejistotou a budou mít tedy i větší radost ze života. Na rozdíl od ekonomicky nezajištěných jedinců netrpí tak často pocity méněcennosti. Ekonomicky zajištěným mužům se dostává i určitého společenského postavení. S takovými lidmi ostatní automaticky jednají jinak (s větším respektem, úctou), než by tomu bylo u ekonomicky nezajištěných mužů.

Zajištění jedinci jsou spokojenější i v sexuální oblasti, se svou sexuální výkonností, se svými sexuálními kontakty i reakcemi. Může to být dáno jednak tím, že jsou spokojeni po zdravotní stránce, se svým sebevědomím a se svým sebehodnocením, ale také tím, že mají více možností a příležitostí k navázání nových známostí a že ženy celkově mají rády sebevědomé, finančně zajištěné muže, kteří o sebe pečují, a proto mužům prokazují vyšší sexuální náklonnost. Ekonomicky zajištění jedinci mají taktéž tendence vyhledávat více sexuálních partnerů současně a mít pestřejší sexuální život, což může také vést k vyšší spokojenosti v oblasti sexu.

Výsledky nám ukazují vyšší spokojenost u ekonomicky zajištěných mužů se svými sociálními vztahy, což znamená přátelé, známí a příbuzní, sousedé, společenská angažovanost a četnost styků s ostatními. Ekonomicky zajištění jedinci jsou více společensky angažovaní, mají své společenské postavení a je potřeba se pro jeho udržení účastnit různých společenských akcí, potřebují udržovat kontakty a být mezi lidmi. Myslíme si, že dobré vztahy v rodině, kontakty s jinými lidmi a přátelé mají velký vliv na životní spokojenost a pocit pohody a radosti. Naopak lidé, kteří jsou sami, osamělí, nemají příbuzné a přátele nebo udržují jen povrchní známosti, jsou v životě méně spokojeni, protože nejsou uspokojeny přirozené potřeby sociálních kontaktů.

Je pochopitelné, že co se týče bytové situace, jsou ekonomicky zajištění muži spokojenější. Týká se to velikosti bytu, stavu bytu, jeho polohy, dostupnosti dopravních prostředků a nákladů na bydlení. Zajištění lidé si mohou rozhodovat o tom, kde chtějí bydlet, jak velký byt či dům si koupí nebo postaví, mohou si vše zařídit podle vlastních představ, rozhodnout se, zda budou bydlet ve městě či na vesnici, v centru nebo na okraji města. Velikost bytu mohou přizpůsobit sobě a svým dětem, mohou si dopřát velké zahrady, v bytě luxusní vybavení a mohou si vybrat i lokalitu tak, aby nebyli zatíženi hlukem.

Se zaměstnáním jsou ekonomicky zajištění muži spokojenější proto, že mají lepší postavení na pracovišti, protože jsou obvykle vzdělanější, jsou úspěšnější, práce jim často přináší potěšení už jen proto, že za ni budou náležitě odměněni. Mají lepší vyhlídky do

budoucná a možnosti pracovního postupu. Jsou i spokojenější s mírou pracovní zátěže a mají také větší motivaci, což rovněž přispívá k pracovní spokojenosti.

Vyšší spokojenost v manželství u ekonomicky zajištěných mužů může souviset jak s jejich finanční situací, sebevědomím, sexualitou, zaměstnáním, tak i s bytovou situací. Všechny tyto aspekty budou pravděpodobně pozitivně ovlivňovat spokojenost v manželství. Je to dáno i trávením volného času, tyto rodiny více cestují, mají více sociálních kontaktů, manželky o sebe více pečují a celková spokojenost u mužů se proto bude odrážet i v manželství. Manželství a partnerství je jedním z nejdůležitějších faktorů ovlivňující životní spokojenost. Pro spokojenost v manželství či partnerství je důležitý pocit emoční blízkosti v rodině, sounáležitost, tolerance, schopnost vzájemné komunikace a úcta. Další důležitou složkou, která přispívá ke spokojenosti, je důvěra a vzájemná podpora. To vše přispívá k pocitu pohody a štěstí.

Naopak jsme zjistili, že pokud jde o volný čas, ekonomicky zajištění muži nevykazovali oproti nezajištěným mužům vyšší míru spokojenosti. Je to pravděpodobně dáno tím, že zaměstnání u ekonomicky zajištěných mužů je časově podstatně náročnější. Tito muži často tráví spoustu času mimo domov, v zaměstnání, při jednáních, na služebních cestách a pakliže zastávají vysoké posty nebo mají své vlastní firmy, musí se jim věnovat s plným nasazením.

Ekonomicky zajištění muži nevykazovali ani vyšší míru spokojenosti ve vztahu k vlastním dětem. To může být způsobeno již výše zmíněnou časovou vytížeností, kdy takto zaměstnaní muži na své děti nemají čas nebo alespoň tolik času, kolik by jejich děti potřebovaly a očekávaly. Takováto pracovní vytíženost může způsobit odcizení. Často se setkáváme s tím, že dítě vidí svého otce ráno a poté až navečer, takže výchovu přebírají manželky či partnerky a chůvy.

Při zkoumání rozdílu ekonomicky zajištěných žen a ekonomicky nezajištěných žen jsme zjistili, co se týče celkové životní spokojenosti, že je u ekonomicky zajištěných žen vyšší než u nezajištěných. Skupina zajištěných žen dále vykazovala vyšší míru spokojenosti v oblastech financí, volného času, s bydlením a zaměstnáním. Vykazují-li ekonomicky zajištěné ženy vyšší míru celkové životní spokojenosti, souvisí to samozřejmě s finanční situací, která ji pozitivně ovlivňuje. Ženy, taktéž jako muži, s vyšší životní úrovní, si mohou dovolit podstatně více věcí, mají mnohem více možností, mohou si pořizovat drahé a luxusní zboží, cestovat po světě, mohou provozovat nákladné sporty a koníčky, mají lepší

pracovní příležitosti a podmínky a s tím související postavení. Bývají vzdělanější, cílevědomější, s přehledem.

Ekonomicky zajištěné ženy dále vykazovaly vyšší míru spokojenosti v oblasti volného času. Mohli bychom předpokládat, že nezávislé ženy budou mít času nedostatek, zamysleme se ale nad tímto zjištěním, napadne nás, že ekonomicky zajištěné ženy, byť velmi pracující, mající rodinu, si také často pořizují pro své děti chůvy či hospodyně, odpadají jim tedy starosti s úklidem, vařením či nakupováním. Také děti si tyto emancipované ženy v dnešní době pořizují až v pozdějším věku, kdy často zaměstnají chůvu na hlídání, nezřídka se kvůli kariéře dětí zřeknou úplně, čímž jim starost o rodinu odpadá.

Ekonomicky zajištěné ženy jsou, stejně jako muži, spokojenější s bytovou situací. Mohou si dovolit větší byt, v lepším stavu, nákladnější a na lukrativním místě. Mohou volit mezi bydlením na venkově či ve městě, v centru nebo na okraji. Mají na výběr mezi bytem a domem, zařízení si mohou vybavit dle svých představ a uzpůsobit ho sobě i celé rodině.

Proč zajištěné ženy vykazují vyšší míru spokojenosti se zaměstnáním, je zřejmé. Mají lepší pracovní místa, tedy i postavení a z toho vyplývající ohodnocení, obvykle jsou vzdělanější a úspěšnější. Mají větší možnost seberealizace a lepší vyhlídky na postup.

Ekonomicky zajištěné ženy ovšem nevykazovaly vyšší míru spokojenosti se zdravím oproti ekonomicky nezajištěným ženám. Zdraví je pravděpodobně nejdůležitějším faktorem celkové životní spokojenosti a důvodů, proč ekonomicky zajištěné ženy nejsou se zdravím spokojenější, může být několik. Především to může být dáno rychlým životním tempem a špatnou životosprávou, jejímž důsledkem mohou být žaludeční obtíže, ale také velkou psychickou zátěží spojenou s odpovědností v zaměstnání, která, pakliže je dlouhodobá, má vliv na celkový stav organismu.

Ekonomicky zajištěné ženy rovněž nevykazovaly vyšší míru spokojenosti ve vztahu k vlastní osobě, v oblasti sexuality a v manželství. Může to být dáno tím, že vlivem pracovní vytíženosti a často nedostatku času není jejich sexuální život uspokojivý, což se odráží i v jejich partnerském životě s dopadem na míru sebehodnocení. Vysoké pracovní tempo u některých žen má za následek také menší množství společně tráveného času se svou rodinou, což může být důvodem, proč u ekonomicky zajištěných žen nebyla zjištěna vyšší míra spokojenosti se vztahem k vlastním dětem.

Při zkoumání rozdílů ekonomicky zajištěných mužů a ekonomicky zajištěných žen jsme zjistili, co se týče celkové životní spokojenosti, že je u ekonomicky zajištěných mužů vyšší

než u zajištěných žen. To může být dáno tím, že zajištění muži tolik nepodléhají starostem o rodinu a výchovu dětí, mohou se namísto toho věnovat svým zálibám a častěji mívají více sexuálních partnerek.

Skupina zajištěných mužů vykazovala oproti zajištěným ženám vyšší míru spokojenosti už jen v oblasti volného času. To může být dáno tím, že ženy tráví mimo zaměstnání čas ještě péčí o rodinu, jak jsme již zmínili, a také tím, což dokazují výzkumy, že tráví v zaměstnání, pokud jde o vedoucí pozice, více času než muži. Ženy bývají v zaměstnání trpělivější a svědomitější, kdežto muži bývají v tomto ohledu více sobečtí a svůj volný čas rádi věnují pouze sobě.

Při zkoumání rozdílů ekonomicky nezajištěných mužů a nezajištěných žen jsme u mužů zjistili vyšší míru spokojenosti pouze v oblasti volného času. Ženy, pro něž není kariéra až tak důležitá, tím netvrdíme, že ji nemají, a které svému zaměstnání nepodřizují svůj život, se po příchodu z práce věnují výchově svých dětí a starají se o chod domácnosti a celou rodinu oproti mužům.

Ekonomicky nezajištění muži nevykazovali vůči ekonomicky nezajištěným ženám vyšší míru v celkové životní spokojenosti. To může vycházet z frustrace, tito muži se mohou cítit neúspěšní a pod tlakem ze strachu, že selžou jakožto živitelé rodin. Že nebudou schopni zabezpečit sebe a svou rodinu.

Ekonomicky nezajištění muži nevykazovali vůči ekonomicky nezajištěným ženám vyšší míru spokojenosti ani v oblastech zdraví, finanční situace, vlastní osoby, v oblasti sexuality, s přáteli a příbuznými, s bydlením, zaměstnáním, manželstvím a vztahem k vlastním dětem. Toto zjištění může být dáno celkovým postojem ekonomicky nezajištěných mužů. Nedostatek financí ovlivní všechny ostatní dimenze. V podstatě by se dalo říct, že všechno se vším souvisí. Pokud tito muži nedokáží být úspěšní v ekonomické oblasti, je pravděpodobné, že nebudou úspěšní ani v jiných oblastech. Svůj negativní postoj si ponosou sebou. Nemohou si dovolit drahé bydlení, vlastní sebehodnocení je nízké, nejsou spokojeni se svým zaměstnáním, protože mají nízký příjem. O to, jak ho zvýšit, se už ale nestarají. To vše se poté odráží ve spokojenosti s manželstvím, v sexu a v neposlední řadě ve vztahu k vlastním dětem.

V další části jsme zjišťovali, jaké jsou rozdíly v dimenzích životní spokojenosti u ekonomicky zajištěných a ekonomicky nezajištěných mužů i žen.

U ekonomicky zajištěných mužů jsme zjistili, že pokud budou spokojeni se zdravím, budou spokojenější i s vlastní osobou, se svými schopnostmi, svým vzhledem a sebevědomím. Člověk, který je zdravý, se bude cítit lépe a tudíž i na sebe bude pohlížet z té lepší stránky a bude se vnímat daleko schopnějším a sebevědomějším. Pokud selepší finanční situace u ekonomicky zajištěných osob,lepší se i jejich spokojenost v zaměstnání a s bydlením. Tito muži budou vykazovat více úspěchů v zaměstnání a budou mít pravděpodobně dobrou pracovní pozici, což se odrazí i na spokojenosti v oblasti bydlení, protože budou mít více možností a příležitostí k lepší realizaci. Množství dovolené, odpočinku a trávení volného času bude pozitivně ovlivňovat celkovou životní spokojenost a to bude mít kladný vliv na spokojenost v zaměstnání a následně na manželství, protože odpočatí lidé nejsou tolik zatíženi stresem, sami se budou cítit lépe, což ovlivní jak sexuální oblast, tak i manželství. S vyšším sebevědomím a s celkovou spokojeností s vlastní osobou, budou ekonomicky zajištění jedinci spokojenější v oblasti kontaktu se svými přáteli a příbuznými i v manželství. Čím vyšší bude společenská angažovanost a kontakt s přáteli, tím vyšší bude míra spokojenosti v zaměstnání, v manželství i s bytovou situací.

U ekonomicky nezajištěných mužů jsme zjistili, že se zlepšením finanční situace by se zlepšila spokojenost s vlastní osobou, zlepšily by se kontakty s přáteli a příbuznými, projevila by se větší spokojenost v oblasti bydlení, v zaměstnání a ve vztahu k vlastním dětem. Ekonomicky nezajištění jedinci by mohli více cestovat, trávit více času se svými přáteli i příbuznými, mohli by si dovolit lepší bydlení, vyšší plat by se tedy také projevil na spokojenosti v zaměstnání a taktéž ve vztahu k vlastním dětem, protože by jim mohli více nabídnout, pomoci jim a podpořit je. Dále jsme zjistili, že spokojenost s trávením a množstvím volného času by pozitivně ovlivňovala vztah k vlastní osobě a k sexualitě, měla by vliv na kontakty s přáteli a příbuznými a neméně by ovlivňovala manželství a bytovou situaci, což je pochopitelné, protože člověk, který vykazuje vyšší míru spokojenosti se sebou samým, bude spokojenější i v sexu, ve vztahu se svými přáteli či příbuznými a bude to mít také nemalý vliv na manželství. Vyšší míra spokojenosti v sexuální oblasti by ovlivňovala jak četnost styků s přáteli a příbuznými, tak spokojenost v manželství, což by dále mělo pozitivní vliv na bytovou situaci, zaměstnání a na spokojenost ve vztahu k vlastním dětem. Pomocí korelačního koeficientu jsme u ekonomicky nezajištěných osob zjistili negativní korelaci Věku a Vztahu k vlastním dětem, což znamená, že čím jsou ekonomicky nezajištěné osoby starší, tím jsou méně spokojené se vztahem k vlastním

dětem. Může to být dáno tím, že s přibývajícím věkem se zhoršuje i zdravotní stav a tím i celková životní spokojenost, což může mít za následek narušení vztahů v rodině. Také je u ekonomicky nezajištěných mužů v důchodovém věku čtenější pobyt v různých zařízeních pro seniory, domovech důchodců a léčebnách pro dlouhodobě nemocné, což zajisté do určité míry přispívá ke zhoršení vztahu s dětmi.

U ekonomicky zajištěných žen jsme zjistili, že pokud budou spokojené se zdravím, pozitivně to ovlivní jejich volný čas, vnímání vlastní osoby, sexualitu a celkovou životní spokojenost. Více volného času by pak mělo vliv na jejich sexualitu a vztah s přáteli a příbuznými, což by bylo dáno trávením většího množství společného času. Také lepší sebehodnocení bude mít pozitivní vliv na sexuální život, což se dále projeví zlepšením manželského soužití. Pokud by se zvýšila spokojenost v zaměstnání, pozitivně by to ovlivnilo vztah s přáteli a příbuznými, bytovou situaci a v neposlední řadě také vztah k vlastním dětem.

U ekonomicky nezajištěných žen jsme zjistili, že pokud budou spokojené se zdravím, zvýší se i jejich míra spokojenosti s vlastní osobou, což je logické, a také v oblasti celkové životní spokojenosti. Dále jsme u ekonomicky nezajištěných žen zjistili, že se zlepšením finanční situace by se zlepšil vztah k vlastní osobě, celková životní spokojenost a spokojenost v zaměstnání, což by se dále pozitivně promítlo v manželství. To by dále ovlivňovalo volný čas, sexualitu, vztah k přátelům a příbuzným, bytovou situaci a celkovou životní spokojenost. Sexualita by pozitivně ovlivňovala vztah k vlastní osobě a manželství. U ekonomicky nezajištěných žen byla zjištěna negativní korelace ve vztahu k vlastním dětem a k přátelům a příbuzným. To může způsobovat množství času věnovaného jedné z obou zmíněných skupin a následně nedostatek času pro skupinu druhou.

V další části jsme zjišťovali koreláty věku a dimenzí životní spokojenosti u všech souborů. U ekonomicky zajištěných mužů nebyla zjištěna statisticky významná souvislost mezi věkem a ostatními dimenzemi životní spokojenosti. U ekonomicky nezajištěných mužů byla zjištěna negativní korelace věku a vztahu k vlastním dětem. To může být dáno více faktory. Jednak celkově negativním postojem ekonomicky nezajištěného jedince, jednak samostatností a úspěchem dětí, ke kterému nemá pochopení, rozdílnými názory, omezenými kontakty a podobně. U ekonomicky zajištěných žen byla zjištěna statisticky

významná souvislost mezi věkem, finanční situací, bydlením a zaměstnáním. S přibývajícím věkem bude u ekonomicky zajištěných žen téměř jistý profesní růst, lepší pracovní pozice, která sebou logicky nese i tomu odpovídající finanční ohodnocení, což se může projevit v oblasti bydlení, ať už koupením nemovitosti, rekonstrukcí a podobně. U ekonomicky nezajištěných žen byla zjištěna statisticky významná souvislost mezi věkem a zdravotním stavem. Byť se to zdá být nepochopitelné, zamyslíme-li se nad tím, můžeme předpokládat, že ženy, jež celý život tvrdě pracovaly, jsou odchodem do důchodu osvobozeny od této námahy, čímž se jim může značně ulevit. Také jim v průběhu života dospějí děti a osamostatní se, čímž získají více volného času pro sebe a své záliby a to se zcela jistě projeví i po zdravotní stránce.

V poslední části výzkumu jsme srovnali dimenze životní spokojenosti u všech souborů s normou.

Největší rozdíly u ekonomicky zajištěných mužů byly naměřeny v oblastech celkové životní spokojenosti, finanční situace, sexuality, bydlení, práce a zaměstnání, zdraví, s přáteli a příbuznými a ve vztahu k vlastním dětem. V těchto dimenzích vykazovali zajištění muži nadprůměrné hodnoty vůči normě.

U ekonomicky nezajištěných mužů byly rozdíly naměřeny v oblastech zdraví, vlastní osoby, sexuality, celkové životní spokojenosti, manželství a ve vztahu k vlastním dětem. V těchto dimenzích vykazovali nezajištění muži podprůměrné hodnoty vůči normě.

Největší rozdíly u ekonomicky zajištěných žen byly naměřeny v oblastech financí, volného času, sexu, bydlení, celkové životní spokojenosti, práce a vztahu k vlastním dětem. Zde vykazovali ekonomicky zajištěné ženy nadprůměrné hodnoty vůči normě.

U ekonomicky nezajištěných žen byly rozdíly naměřeny v oblasti volného času, vlastní osoby, celkové životní spokojenosti a manželství. Zde vykazovaly tyto ženy podprůměrné hodnoty vůči normě.

10. ZÁVĚR

1. Mezi ekonomicky zajištěnými muži a ekonomicky nezajištěnými muži se projevila statisticky významný rozdíl. Celková životní spokojenost je u ekonomicky zajištěných mužů evidentně vyšší než u ekonomicky nezajištěných mužů.
2. Mezi ekonomicky zajištěnými ženami a ekonomicky nezajištěnými ženami se projevila statisticky významný rozdíl. Celková životní spokojenost je u ekonomicky zajištěných žen vyšší než u ekonomicky nezajištěných žen.
3. Mezi ekonomicky zajištěnými muži a ekonomicky zajištěnými ženami se projevila statisticky významný rozdíl. Celková životní spokojenost je u ekonomicky zajištěných mužů vyšší než u ekonomicky zajištěných žen.
4. U ekonomicky zajištěných mužů se projevila statisticky významná souvislost mezi zaměstnáním a manželstvím. S vyšší mírou spokojenosti v oblasti práce stoupá i spokojenost v manželství.
5. U ekonomicky zajištěných žen se projevila statisticky významná souvislost mezi finanční situací, zdravotním stavem a celkovou životní spokojeností. S finanční situací u ekonomicky zajištěných žen stoupá spokojenost ve výše uvedených dimenzích.
6. U ekonomicky nezajištěných mužů byla zjištěna negativní korelace mezi věkem a vztahem k vlastním dětem. S věkem nezajištěných klesá i spokojenost ve vztahu k vlastním dětem.

9. SOUHRN

Ve této magisterské diplomové práci se zabýváme otázkou ekonomické situace a jejím vztahem k životní spokojenosti.

Na počátku jsme vymezili pojmy jako práce a zaměstnání, nezaměstnanost, nastínili jsme problematiku vlivu práce na životní spokojenost a psychologický kontext.

Dále jsme se pokusili přiblížit ekonomické chování a myšlení jednotlivce, kde jsme se zaměřili na základní dimenze chování, první náznaky ekonomického chování, vysvětlili jsme si, co znamená člověk ekonomický, probrali jsme racionalitu ekonomického chování, ekonomické chování jednotlivce, změny v ekonomickém chování a v neposlední řadě také sociálně patologické jevy ve společnosti.

Následuje kapitola příjem a jeho koreláty, kde se dotkneme průniku psychologie do ekonomie a poté se budeme věnovat pojetí peněz z hlediska psychologie, subjektivnímu vnímání peněz, příjmům, životní úrovni a jeho vlivům na životní spokojenost. Tuto kapitolu uzavíráme zamyšlením nad smyslem bohatství.

V další kapitole se zabýváme ekonomickými podmínkami, postoji a hodnotami lidí ve společnosti, kde si přiblížíme podkapitoly postoje, postoje a chování, ekonomické podmínky a postoje lidí, hodnoty a životní spokojenost životní způsob a styl a závěrem této kapitoly probereme charakteristiku současné doby.

Kapitola o ekonomických podmínkách, postojích a hodnotách lidí ve společnosti byla následována kapitolou o životní spokojenosti. Zde se snažíme přiblížit pojetí životní spokojenosti, nástroje životní spokojenosti, kde zmíníme některé častěji používané nástroje pro stanovení rámce Dotazníku životní spokojenosti, výzkum životní spokojenosti, následují podkapitoly zaměřující se na subjektivní pocit pohody, teorii a měření štěstí. Pokračujeme emocemi a životní spokojeností, dále zmiňujeme geny, osobnost a životní spokojenost a také víru a životní spokojenost a smysluplnost bytí. Následuje vymezení faktorů ovlivňujících životní spokojenost, kterými jsou manželství, partnerství a rodina, finanční situace, vzdělání, zaměstnání, vztah k dětem, zdraví, bydlení, sexualita, přátelé a příbuzní a věk. Následuje úvaha o životní spokojenosti a ekonomických podmínkách.

Poslední kapitola přibližuje intersexuální rozdíly ve vybraných dimenzích životní spokojenosti. V podkapitolách si přiblížíme problematiku role ženy ve společnosti, ženu a rodinu, její kariéru, rozdíly mezi muži a ženami v oblasti financí, nezaměstnanosti, odměňování a na trhu práce.

Na teoretickou část navazuje část výzkumná. Cílem výzkumné části bylo zjistit strukturu dimenzí životní spokojenosti u všech souborů, koreláty věku a dimenzí životní spokojenosti u všech souborů, dále rozdíly mezi soubory s nižším a vyšším příjmem a to zvlášť ženy a zvlášť muže, a v neposlední řadě zjistit rozdíly mezi souborem mužů a žen s vyšším příjmem. Následně výsledky všech čtyř souborů srovnat s normou. Výzkumný soubor tvořilo 160 respondentů, z toho 80 mužů a 80 žen, se středoškolským a vysokoškolským vzděláním od 30 do 60 let. Pro zjištění rozdílů mezi všemi soubory, jak u mužů, tak u žen, jsme použili Studentův t-test. Jelikož nebyla vždy zajištěna normalita rozložení četností (použili jsme jak parametrických metod, tak i neparametrických metod), byl následně pro srovnání všech souborů použit i Mann-Whitneyův U test. Vypočítali jsme rozdíly mezi soubory v jednotlivých dimenzích Dotazníku životní spokojenosti, kterými jsou Věk, Zdraví, Finanční situace, Volný čas, Vlastní osoba, Sexualita, Přátelé, známí a příbuzní, Bydlení, Celková životní spokojenost, Práce a zaměstnání, Manželství a partnerství a Vztah k vlastním dětem. Pearsonův korelační koeficient jsme použili v případech, kdy jsme chtěli zjistit, u všech souborů, stupeň vztahu mezi jednotlivými dimenzemi Dotazníku životní spokojenosti (Zdraví, Finanční situace, Volný čas, Vlastní osoba, Sexualita, Přátelé, známí a příbuzní a Bydlení) a dále ve vztahu Věku k ostatním dimenzím Dotazníku životní spokojenosti. Dále jsme výsledky pro každou skupinu zvlášť porovnali s normou pomocí dvouvýběrového t-testu. Neparametrické porovnání jsme provedli pomocí párového Wilcoxonova testu.

Bylo zjištěno, že celková životní spokojenost je u ekonomicky zajištěných mužů vyšší než u ekonomicky nezajištěných mužů. Ekonomicky zajištění muži dále vykazovali vyšší míru spokojenosti v oblastech zdraví, financí, s vlastní osobou, v sexuální oblasti, s přáteli, známými a příbuznými, s bydlením, zaměstnáním a také s manželstvím a partnerstvím.

U ekonomicky zajištěných mužů byla prokázána statisticky významná souvislost mezi financemi, bydlením a zaměstnáním. Dále jsme zjistili, že ekonomicky zajištění muži, kteří vykazují vyšší míru zdraví, jsou více spokojeni s vlastní osobou a ti, kteří jsou více spokojeni s vlastní osobou, vykazují taktéž vyšší míru spokojenosti v manželství či partnerství. Čím více jsou ekonomicky zajištěné osoby spokojenější v sexuální oblasti, tím jsou spokojenější v zaměstnání. Vyšší míra spokojenosti se zaměstnáním také ovlivňuje spokojenost v manželství.

U ekonomicky nezajištěných mužů byla prokázána statisticky významná souvislost mezi financemi, zdravím, vlastní osobou, přáteli a příbuznými, zaměstnáním a vztahem k vlastním dětem. Dále jsme zjistili, že jedinci, kteří jsou spokojenější v sexuální oblasti, jsou spokojenější s hodnocením vlastní osoby i v manželství. Také spokojenost se zaměstnáním pozitivně ovlivňuje spokojenost s vlastní osobou a spokojenost s přáteli. Dále jsme zjistili, že spokojenost v manželství má vliv na spokojenost v oblasti bydlení, přátel, známých a příbuzných a na vyšší míru sebehodnocení. U ekonomicky nezajištěných mužů byla zjištěna negativní korelace věku a vztahu k vlastním dětem.

Dále bylo zjištěno, že celková životní spokojenost je u ekonomicky zajištěných mužů vyšší než u ekonomicky nezajištěných žen. Ekonomicky zajištění muži vykazovali oproti ekonomicky nezajištěným ženám vyšší míru životní spokojenosti už jen v oblasti volného času.

U ekonomicky zajištěných žen byla prokázána statisticky významná souvislost mezi financemi, věkem, zdravím a celkovou životní spokojeností. Dále jsme zjistili, že ekonomicky zajištěné ženy, které vykazují vyšší míru spokojenosti v oblasti zdraví, jsou spokojenější s vlastní osobou a v oblasti sexuality. Ta bude pozitivně ovlivňovat manželství a míru sebehodnocení.

Celková životní spokojenost je u ekonomicky zajištěných žen vyšší než u ekonomicky nezajištěných žen. Ekonomicky zajištěné ženy dále vykazovaly vyšší míru spokojenosti v oblastech financí, volného času, s bytovou situací a se zaměstnáním.

U ekonomicky nezajištěných žen byla prokázána statisticky významná souvislost mezi financemi, vlastní osobou a financemi. Pokud budou vykazovat ekonomicky nezajištěné ženy vyšší míru spokojenosti v oblasti zdraví, budou spokojenější i s vlastní osobou, což bude mít vliv na volný čas, sexualitu, vztah s přáteli a příbuznými, zaměstnání a manželství. Spokojenost v manželství se bude pozitivně odrážet i v zaměstnání. Byla zde zjištěna i statisticky významná souvislost mezi věkem a zdravím.

Ekonomicky nezajištění muži vykazovali oproti ekonomicky nezajištěným ženám vyšší míru spokojenosti pouze v oblasti volného času.

Ekonomicky zajištění muži vykazují v oblastech celkové životní spokojenosti, finanční situace, sexuality, bydlení, práce a zaměstnání, zdraví, s přáteli a příbuznými a ve vztahu k vlastním dětem nadprůměrné naměřené hodnoty vůči normě. V oblastech volného času, vlastní osoby a manželství byly naměřeny průměrné hodnoty.

U ekonomicky nezajištěných mužů byly rozdíly naměřeny v oblastech zdraví, vlastní osoby, sexuality, celkové životní spokojenosti, manželství a ve vztahu k vlastním dětem. V těchto dimenzích vykazovali nezajištění muži podprůměrné hodnoty vůči normě.

Největší rozdíly u ekonomicky zajištěných žen byly naměřeny v oblastech financí, volného času, sexu, bydlení, celkové životní spokojenosti, práce a vztahu k dětem. Zde vykazovali ekonomicky zajištěné ženy nadprůměrné hodnoty vůči normě. V oblastech zdraví, vlastní osoby, přátel a příbuzných a manželství byly naměřeny průměrné hodnoty.

U ekonomicky nezajištěných žen bylo zjištěno, že vykazují v oblastech volného času, vlastní osoby, celkové životní spokojenosti a manželství podprůměrné naměřené hodnoty vůči normě.

Vzhledem k našim omezeným možnostem je omezený i počet respondentů. Tím, že by byl sestaven relevantní výběrový soubor tak, aby reprezentoval populaci, mohla by být tato práce, popřípadě tyto výsledky, použity jako předvýzkum pro další bádání v této oblasti. Soubor respondentů by mohl být rozdělen na více skupin, tak aby reprezentoval populaci například v daném regionu, dále by skupiny mohly být děleny dle vzdělání, věku, místa bydliště (malé či velké město) a podobně. Jelikož jsou naše finanční možnosti limitovány, výzkumem by se dále mělo zabývat nejlépe specializované pracoviště, agentury pro výzkum veřejného mínění. Nicméně se domníváme, že bychom ve výzkumu, vzhledem k zajímavosti tématu, mohli pokračovat a zaměřit se na děti již zkoumaných respondentů. Zjistit, do jaké míry rodiče a jejich ekonomická situace ovlivňují jejich děti a jaký tyto děti samy zaujímají vůči penězům svůj postoj.

LITERATURA

- Adler, A. (1935). *Člověk jaký jest*. Praha: Orbis.
- Aknin, L.B., Norton, M.I., Dunn, E.W. (2009). From wealth to well-being? Money Matters, but less than people think. *The Journal of Positive Psychology*. Vol.4, No.6, str. 523-527.
- Atkinson, R.L. (2003). *Psychologie*. Praha: Portál.
- Bakke, E. Wight. (1933). *The Unemployed Man. A Social Study*. London: Nisbet.
- Biswas-Diener, M. R.. (2008). Material Wealth and Subjective Well-Being. In Eid, M., Larsen, R. J. *The Science of Subjective Well-Being*. (Eds.). New York: Guilford Press
- Blatný, M., Osecká, L. (1998). Zdroje sebehodnocení a životní spokojenosti: Osobnost a strategie zvládnání. *Československá psychologie*. Praha, ročník XLII/ číslo 5, str. 386.
- Buchtová, B. (2002). *Psychologie nezaměstnanosti*. Praha: Grada.
- Buchtová, B. (2003). *Psychologie pro ekonomy*. Brno: Masarykova univerzita.
- Buchtová, B. (2008). Den v životě nezaměstnaného. *Psychologie v ekonomické praxi*. Praha: Karolinum, ročník XLIII/ číslo 3-4, str. 25.
- Cakirpaloglu, P. (2004). *Psychologie hodnot*. Votobia.
- Diener, E., Suh, E.M., Lucas, R.E., & Smith, H.L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125, str. 276-302.
- Duffková, J. (2006). *Životní způsob/styl a jeho variantnost*. Katedra sociologie FF UK.
- Fahrenberg, J. et al. (2001). *Dotazník životní spokojenosti – příručka*. Praha: Testcentrum.
- Farková, M. (2009). *Dospělost a její variabilita*. Praha: Grada.
- Filip, M. (2006). *Osobní a rodinné bohatství*. Praha: C.H.Beck.
- Frank, R.H.; Bernanke, B.S. (2003). *Ekonomie*. Praha: Grada.
- Fromm, E. (1994). *Umění být*. Praha: Naše Vojsko.
- Giddens, A. (1999). *Sociologie*. Praha: Argo.
- Hajná, Z. (2002). *Prosazování rovnosti mužů a žen na trhu práce v České republice*. Praha: Český helsinský výbor.
- Hamer, D., Copeland, P. (2003). *Geny a osobnost*. Praha: Portál.
- Hamilton, S. (1999). *Psychologie stárnutí*. Praha: Portál.
- Hamplová, D. (2004). *Životní spokojenost*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Hartl, P.; Hartlová, H. (2000). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
- Harv, T.Eker. (2006). *Jak myslí milionáři*. Praha: Práh.

- Havelková, B. (2007). Rovnost v odměňování žen a mužů. Praha: Auditorium.
- Hewstone, M.; Stroebe, W. (2006). Sociální psychologie. Praha: Portál.
- Hnilica, K. (2006). Diagnóza a věk moderují vztah mezi zdravím, emočním životem a spokojeností se životem. Československá psychologie. Praha, ročník L, číslo 6/ str. 505.
- Hnilica, K.; Rendlová, M.; Bariekzahyová, T.; Hnilica, M. (2006). Životní standard, individualistické hodnoty a spokojenost se životem. Československá psychologie. Praha, ročník L, číslo 3, str. 205.
- Hodačová, L. (2007). Mozek, emoce a spokojený život. Psychologie dnes. Praha, ročník 13, číslo 2, str. 49-51.
- Hrdlička, M., Kuric, J., Blatný, M. (2006) Krize středního věku. Praha: Portál.
- Hubinková, Z. et al. (2009). Psychologie a sociologie ekonomického chování. Praha: Grada.
- Jandourek, J. (2003). Úvod do sociologie. Praha: Portál.
- Jung, C.G. (1994). Duše moderního člověka. Brno: Atlantis.
- Koenig, H.G. (1999). The Healing Power of Faith. New York: Simon and Schuster.
- Kostýlková, K. (2004). Inteligence a životní spokojenost. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Křivohlavý, J. (2001). Psychologie zdraví. Praha: Portál.
- Křivohlavý, J. (2004). Pozitivní psychologie. Praha: Portál.
- Křivohlavý, J. (2006). Psychologie smysluplnosti existence. Praha: Grada.
- Křížková, A., Václavíková, L. (2002). Sociální kontext života žen pracujících v řídicích pozicích. Sociologický ústav AV České republiky.
- Kubátová, H. (2010). Sociologie životního způsobu. Praha: Grada.
- Langmeier, J., Kňourková, M. (1988). Úvod do obecné a sociální psychologie. Praha: Univerzita Karlova.
- Langmeier, J., Krejčířová, D. (1998). Vývojová psychologie. Praha: Grada.
- Lea, S.E.G.; Tarpy, R.M.; Webley, P. (1994). Psychologie ekonomického chování. Praha: Grada.
- Lemrová, S., Reiterová, E., Sovadinová, M. (2010). Postoje k penězům u různých skupin obyvatel. Olomouc: Katedra Psychologie FF UP.
- Levis, A.; Webley, P.; Furnham, A. (2000). The New Economic Mind. New York: Harvester Wheat Sheaf.
- Lucas, R.E. (2008). Personality and Subjective Well-Being. In Eid, M., Larsen, R.J. (Eds.). The Science of Subjective Well-Being. New York: Guilford Press

- Mareš, P. (2002). Nezaměstnanost jako sociální problém. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Marklová, K. (2007). Hodnoty jako předpoklad životní spokojenosti. Rig. práce. FF MU.
- Mohapl, P. (1992). Úvod do psychologie nemoci a zdraví. Olomouc: Vydavatelství UP.
- Morawski, W. (2005). Ekonomická sociologie. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Müllerová, H., Vtípil, Z. (2009). Struktura dimenzí životní spokojenosti u ekonomicky zajištěných osob. Bakalářská práce. Olomouc: FF UP.
- Nakonečný, M. (1999). Sociální psychologie. Praha: Academia.
- Neugarten, B.L., Havighurst, R.J., Tobin, S.S. (2011). The Measurement of Life Satisfaction. *Journal of Gerontology*. Vol. 16, No. 2, str. 134-143.
- Pakosta, P. (2008). Rozvodovost a vzdělání obou manželů. *Demografie : Revue pro výzkum populačního vývoje*. Praha, ročník 50, číslo 1, str. 64.
- Pauknerová, D. a kolektiv. (2006). Psychologie pro ekonomy a manažery. Praha: Grada.
- Platón. (1997). *Zákony*. Praha: Oikoymenh.
- Pletzer, M. A. (2009). Emoční inteligence. Praha: Grada.
- Plháková, A. (2003). Učebnice obecné psychologie. Praha: Academia.
- Renzetti, C.M., Curran, D.J. (2003). *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum.
- Riegel, K. (2007). Ekonomická psychologie. Praha: Grada.
- Rozinajová, H. (1984). Sex, manželstvo, rodičovstvo. Martin: Osveta.
- Řehan, V. (2005). Sociální psychologie I. Olomouc: Vydavatelství UP.
- Říčan, P. (2004). *Cesta životem*. Praha: Portál.
- Smékal, V. (2002). Psychologie osobnosti. Brno: Barrister and Principal.
- Smrčka, L. (2007). Osobní a rodinné finance. Praha: Professional Publishing.
- Stuchlíková, I. (2007). Základy psychologie emocí. Praha: Portál.
- Treas, J. (1993). Money in the Bank: Transaction Costs and the Economic Organization of marriage. *American Sociological Review* 58 (5), str. 723-734.
- Vodička, M. (2009). Den, kdy došly prachy. Praha: Práh.
- Výrost, J.; Slaměník, I., ed. (1998). Aplikovaná sociální psychologie I. Praha: Portál.
- Welsch, H. (2007). Macroeconomics and life satisfaction: Revisiting the misery index. *Journal of Applied Economics*. Vol X, No. 2., str. 237-251.
- Zandl, D. (2006). *Life Management*. Praha: Grada.

INTERNETOVÉ ZDROJE

1. Encyklopedie: Stres v medicíně: psychosomatická onemocnění [cit. 28.10.2010]. Dostupné na WWW: <<http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/495337-stres>>.
2. Packaging – Art & Business. Recese: Dočasná nebo trvalá změna nákupního chování? [cit. 7.1.2011]. Dostupné na WWW: <<http://packaging.dejl.cz/2009/06/recese-docasna-nebo-trvala-zmena.html>>.
3. Finmag: O penězích jinak. Šťěstí [cit. 7.1.2011]. Dostupné na WWW: <[http://www . finmag. cz/cs/finmag/penize/stesti/](http://www.finmag.cz/cs/finmag/penize/stesti/)>.
4. Stem: Středisko empirických výzkumů. Finanční problémy má třetina domácností [cit. 10.1.2011]. Dostupné na WWW: <<http://www.stem.cz/clanek/2031>>.
5. Stem: Středisko empirických výzkumů. Kde lidé pocítují hranici chudoby? [cit. 8.1. 2011]. Dostupné na WWW: <<http://www.stem.cz/clanek/2039>>.
6. Příznaky krize rodiny ze sociologického pohledu [cit. 15.12.2010]. Dostupné na WWW: <<http://honzanen.blogy.novinky.cz/0810/priznaky-krize-rodiny-ze-sociologickeho-pohledu>>.
7. Psychologie proniká do ekonomie. Michal Skořepa [cit. 12.1.2010]. Dostupné na WWW: <http://www.sds.cz/docs/prectete/epubl/msk_ppde.htm>.
8. Wikipedie: Korupce [cit. 12.1.2010]. Dostupné na WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Korupce>>.
9. Euroekonom: Ekonomický portál: Homo economicus-Člověk ekonomický [cit. 22.12.2008]. Dostupné na WWW: <<http://www.euroekonom.cz/ekonomie-clanky.php?type=lekce1>>.

10. Wuweej: Homo economicus a altruismus [cit. 26.12.2008]. Dostupné na WWW: <<http://blog.wuweej.net/2007/08/26/homo-economicus-a-altruismus.html>>.
11. Britské listy: Racionalita [cit. 26.12.2008]. Dostupné na WWW: <<http://www.blisty.cz/art/39146.html>>.
12. Zprávy hospodářských novin [online] : Štěstí je věda. Aleš Bluma [cit. 2.1.2009]. Dostupné na WWW: <http://vyhledavani.ihned.cz/109-24402850-on-Kahneman+Daniel-M00000_d-26>.
13. Stem: Středisko empirických výzkumů. Většina lidí nevěří, že se za rok bude mít lépe [cit. 5.1.2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.stem.cz/clanek/1490>>.
14. Ekonomika: i Dnes: Pražáci se výrazně odlišují představou o bohatství. Václav Dolejší [cit. 20.1.2009]. Dostupné na WWW: <http://ekonomika.idnes.cz/prazaci-se-vyrazne-odlisuji-predstavou-o-bohatstvi-fyi-/ekonomika.asp?c=A090105_1114063_ekonomika_pin>.
15. Aktuální zprávy: O dětech [cit. 20.1.2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.odetech.cz/aktualni-zpravy.php?zprava=1353>>.
16. Health and Information: Dotazník životní spokojenosti [cit. 2.2.2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.kacaras.estranky.cz/stranka/dotaznik-zivotni-spokojenosti>>.
17. Křesťanství a zdraví: Víra a kvalita života. Jaro Křivohlavý [cit. 23.1.2011]. Dostupné na WWW: <http://www.volny.cz/j.krivohlavy/clanky/c_krest_a_zdr.html>

PŘÍLOHY

Příloha č.1 : Abstrakt

Příloha č.2 : Zadání Magisterské diplomové práce

Příloha č.3 : Dotazník životní spokojenosti (J. Fahrenberg, M. Myrtek, J. Schumacher a E. Brähler)

Příloha č.4 : Výsledné hodnoty testování zkoumaného souboru

ABSTRAKT

Jméno: **Helena Müllerová**
Obor: **Psychologie, navazující magisterské studium**

Název magisterské diplomové práce:

Intersexuální rozdíly v životní spokojenosti z hlediska finančního příjmu

Tato magisterská diplomová práce prověřuje míru životní spokojenosti u ekonomicky zajištěných a ekonomicky nezajištěných mužů a žen, a to na vzorku 160 respondentů. Použitá metoda zahrnuje Dotazník životní spokojenosti. V tomto směru byl očekáván statisticky významný vztah mezi ekonomicky zajištěnými a ekonomicky nezajištěnými muži a ekonomicky zajištěnými a ekonomicky nezajištěnými ženami, což výsledky potvrzují.

Klíčová slova:

Životní spokojenost
Ekonomicky zajištěné osoby
Ekonomicky nezajištěné osoby
Dimenze životní spokojenosti

Name of the master diploma thesis:

Intersexual differences in life satisfaction according to financial income

This master diploma thesis examines the level of contentment of life of economically well and not well off men and women in a sample of 160 respondents. The method that was used was a Contentment questionnaire. A statistically significant relation between economically well and not well off men and economically well and not well off women was anticipated and the final results have proven this anticipation.

Keywords:

Life satisfaction
Economically assured population
Economically not assured population
Extensiveness of life satisfaction

